

Πρακτικά Ημερίδας

ΓΥΝΑΙΚΑ
ΜΜΕ

Αθήνα, 12
Μαρτίου 2009

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας
Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
ΙΣΟΤΗΤΑΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

«Γυναίκα και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης»

Πρακτικά Ημερίδας

Πέμπτη 12 Μαρτίου 2009

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

- **Χαιρετισμοί**
Υπουργός Εσωτερικών, καθηγητής κ. Προκόπης Παυλόπουλος
Γενική Γραμματέας Ισότητας κα Ευγενία Τσουμάνη - Σπέντζα
- **Η Τηλεόραση ως φορέας γυναικείων προτύπων και στερεοτύπων**
  - ✦ **Εύη Δεμίρη**
Δημοσιογράφος, Μέλος του Ε.Σ.Ρ
  - ✦ **Τάσος Παπαδόπουλος**
Δημοσιογράφος τ/σ EXTRA 3
  - ✦ **Αγγελική Σπανού**
Δημοσιογράφος ε/φ Ελεύθερος Τύπος
  - ✦ **Μιχάλης Ρέππας**
Θεατρικός Συγγραφέας - Σεναριογράφος
  - ✦ **Μαρία Σπυράκη**
Δημοσιογράφος τ/σ MEGA

Συντονιστής: Γιώργος Νικολόπουλος, δημοσιογράφος

- **Ο Λόγος ως εργαλείο διαμόρφωσης της εικόνας της Γυναίκας**
  - ✦ **Νέλλη Ζήκα – Τσελεμέγκου**
Μέλος Διοικούσας Επιτροπής EPT3
  - ✦ **Κατερίνα Μπακογιάννη**
Δημοσιογράφος τ/σ NET
  - ✦ **Στάθης Βαλούκος**
Συγγραφέας - σεναριογράφος
  - ✦ **Κορίνα Θεοδωρακάκη**
Διευθύντρια Ειδήσεων ρ/σ ΛΑΜΨΗ 92,3
  - ✦ **Γιώργος Συριόπουλος**
Διευθυντής Εκδόσεων EPT

Συντονιστής: Ντίνος Σιώτης, δημοσιογράφος

Μ. ΠΑΠΑΔΑ – ΧΕΙΜΩΝΑ: Κύριε Υπουργέ, κύριε Υφυπουργέ, κυρία Γενική Γραμματέα Ισότητας, κ. Γενική Γραμματέα Ενημέρωσης, κύριε Πρόεδρε του Ινστιτούτου Οπτικοακουστικών Μέσων, κ. Πρόεδρε της ΕΣΗΕΑ, σας καλωσορίζουμε στη σημερινή εκδήλωση με θέμα «Γυναίκα και ΜΜΕ». Είναι μια εκδήλωση που συνδιοργανώνεται απ' τη Γενική Γραμματεία Ισότητας και τη Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης, με την ευκαιρία της Παγκόσμιας Ημέρας της Γυναίκας.

Σας ευχαριστώ για την παρουσία σας και πριν καλέσω στο βήμα τον Υπουργό Εσωτερικών, τον Καθηγητή κ. Προκόπη Παυλόπουλο, για το χαιρετισμό του, θέλω να σας ενημερώσω ότι μετά το χαιρετισμό της κας Σπέντζα θα ακολουθήσει ένα πεντάλεπτο αφιέρωμα στις γυναίκες παρμένο απ' τα Επίκαιρα του Εθνικού Οπτικοακουστικού Αρχείου. Ευχαριστώ πάρα πολύ.

Κύριε Υπουργέ, στο βήμα σας παρακαλώ.

ΠΡ. ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ: Κυρίες και κύριοι, πολλές κυρίες και λιγοστοί κύριοι, θέλω να συχαρώ τη Γενική Γραμματεία Ισότητας, τις Γενικές Γραμματείες Επικοινωνίας και Ενημέρωσης για την πρωτοβουλία που πήραν να οργανώσουν αυτή την εκδήλωση, με αφορμή την επέτειο η οποία αφορά την Ημέρα της Γυναίκας.

Να ξεκινήσω απ' αυτό. Το γεγονός ότι είμαστε υποχρεωμένοι ή πρέπει για λόγους έστω και συμβολικούς να έχουμε μια τέτοια επέτειο, σημαίνει το μεγάλο έλλειμμα το οποίο υπάρχει ακόμα σε θέματα τα ισότητας.

Πρέπει να μας προβληματίσει αυτό και μόνο το γεγονός. Και πρέπει να μας προβληματίσει διπλά. Για ποιο λόγο γενικότερα, όχι μόνο στον τόπο μας, αλλά εμάς τουλάχιστον πρέπει να αφορά περισσότερο, υπάρχουν τέτοιου είδους κενά σε ό,τι αφορά τα θέματα ισότητας. Να μας προβληματίσει επίσης και το γεγονός ότι την ημέρα της γυναίκας δεν μπορεί να τη βλέπουμε απλά επετειακά. Πρέπει να αποτελεί αφετηρία για δραστηριότητα σε κάθε πλευρά της ζωής μας.

Γι' αυτό γίνεται και η εκδήλωση αυτή. Η επέτειος πέρασε, αλλά είμαστε υποχρεωμένοι να δούμε πως θα καλύψουμε το κενό που

υπάρχει. Σε ό,τι αφορά το θεσμικό επίπεδο, το έχω πει και άλλοτε και μέσα σε αυτή την αίθουσα, η Ελλάδα έχει ένα πολύ σημαντικό συνταγματικό υπόβαθρο το οποίο ξεκίνησε ήδη από τότε που άρχισε να ισχύει το Σύνταγμα του 1975 και ολοκληρώθηκε μετά την αναθεώρηση του 2001.

Δύο σημαντικές συνταγματικές διατάξεις στο άρθρο 4 και στο άρθρο 116, η μία που κατοχυρώνει και καθιερώνει την αρχή της ισότητας και η άλλη – πρόσφατη – στο άρθρο 116, η οποία ορίζει απ' τη μια πλευρά ότι το να παίρνει κανείς θετικά μέτρα υπέρ των γυναικών δε συνιστά διάκριση και ότι είναι υποχρεωμένο το κράτος και όταν λέμε το κράτος, εννοούμε στην ευρύτητά του ολόκληρη, να παίρνει μέτρα για να μπορέσουμε αυτή την ανισότητα η οποία υπάρχει να την καλύψουμε.

Διότι η ανισότητα η οποία πλήττει τη γυναίκα σήμερα είναι διπλά καταδικαστέα. Πρώτα – πρώτα διότι δεν επιτρέπει στη γυναίκα να ασκήσει ένα βασικό της δικαίωμα που είναι η ίδια η ισότητα. Και το δεύτερο, γιατί σήμερα στερούμεθα, ως κοινωνία απ' τη μία πλευρά, αλλά και ως κοινωνικό σύνολο το οποίο δραστηριοποιείται στην οικονομία, από τις υπηρεσίες της γυναίκας που είναι πολύ σημαντικές, όσο η γυναίκα δεν έχει τη δυνατότητα να μετέχει ισότιμα στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Δεν είναι μόνο ότι πλήττονται τα δικά της δικαιώματα, αλλά χάνει η ίδια η κοινωνική, η οικονομική και η πολιτική ζωή.

Χάνει την ικμάδα μιας προσωπικότητας η οποία μπορεί να προσφέρει πολύ περισσότερα απ' αυτά που φανταζόμαστε. Το ζήτημα είναι να καταπολεμήσουμε αυτές τις ανισότητες, ως το τέλος. Για να τις καταπολεμήσουμε, πρέπει να καταπολεμήσουμε μεταξύ άλλων όχι μόνο πρακτικές, αλλά και στερεότυπα τα οποία χρόνια ολόκληρα έχουν καθιερωθεί. Στρεβλά στερεότυπα, τα οποία αφορούν την ίδια τη γυναίκα, τις ικανότητές της, το ρόλο της γενικότερα μέσα στην κοινωνία.

Έχουμε διαμορφώσει απόψεις σχετικά με τα όρια υποτίθεται της γυναίκας σε ό,τι αφορά τις ικανότητές της. Το ρόλο της που τον θεωρούμε δεδομένο προς μία μόνο κατεύθυνση. Μόνο όταν καταφέρουμε

να καταπολεμήσουμε τα στερεότυπα αυτά, τότε μόνο μπορούμε να θεωρούμε ότι ο αγώνας κατά της ανισότητας σε βάρος της γυναίκας, αυτός ο αγώνας θα μπορέσει να αποδώσει πραγματικούς καρπούς.

Και ένα μέσο σημαντικό για να μπορέσουμε να καταπολεμήσουμε τέτοια στερεότυπα, είναι η τηλεόραση, είναι το ραδιόφωνο, είναι γενικότερα ο Τύπος, ιδίως ο ηλεκτρονικός. Ξέρετε πολύ καλά ότι στο άρθρο 15 παρ. 9 του Συντάγματος καθιερώνεται ο ρόλος των ηλεκτρονικών ΜΜΕ. Ο ρόλος σχετικά με την κοινωνική αποστολή τους και την ποιότητα των προγραμμάτων τους.

Και γνωρίζουμε ότι εκτός από τη συνταγματική διάταξη που αφορά το ρόλο της τηλεόρασης, καθιερώνεται ταυτόχρονα και ο ρόλος του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης, ως Ανεξάρτητης, συνταγματικώς κατοχυρωμένης Αρχής, η οποία έχει την αρμοδιότητα να παρακολουθεί το εάν και κατά πόσο οι συνταγματικές επιταγές γίνονται πράξη.

Είναι ακριβώς αυτό το συνταγματικό υπόβαθρο των δικαιωμάτων της γυναίκας, των υποχρεώσεων του κράτους, του ρόλου της τηλεόρασης που μας δίνει τη δυνατότητα σήμερα να δούμε με ποιο τρόπο είναι δυνατόν μέσα από το ρόλο των ΜΜΕ να καταπολεμήσουμε τα στερεότυπα και να μπορέσουμε να κάνουμε πράξη τις ίδιες τις επιταγές του Συντάγματος.

Βεβαίως δε μου διαφεύγει, δεν παραγνωρίζω, το ότι ο αγώνας αυτός είναι δύσκολος πολλές φορές. Γιατί μπορεί να έχουμε πετύχει σημαντικές προόδους, αλλά ένα είναι γεγονός: η ανισότητα, και μέσα απ' τα στερεότυπα για τα οποία μίλησα προηγουμένως, υφέρπει. Πολλές φορές σκεφτόμαστε ή πράττουμε χωρίς να έχουμε τη δυνατότητα να αντιληφθούμε ότι η ανισότητα πολλές φορές έχει εγγραφεί στο υποσυνείδητο και επηρεάζει τη σκέψη και την πράξη.

Ας μη το λησμονάμε αυτό. Και ας μη θεωρούμε ότι κάθε φορά που κάνουμε μια τέτοια εκδήλωση, κάθε φορά που συμβαίνει ένα τέτοιο γεγονός, έχουμε πράξει το καθήκον μας. Το έχω πει και άλλοτε και με αυτό καταλήγω και συγγώμη που επαναλαμβάνομαι. Θα φτάσουμε στο σημείο να μιλάμε για πραγματική ισότητα, όταν θα χρειαστεί

μια τέτοια εκδήλωση να την κάνουμε για τους άνδρες. Και ως τότε, ως εκείνη την εποχή να θυμάστε ότι ο δρόμος είναι μακρύς.

Σας ευχαριστώ πολύ.

Μ. ΠΑΠΑΔΑ – ΧΕΙΜΩΝΑ: Κυρία Γενική Γραμματέα Ισότητας, κα Τσουμάνη, σας παρακαλώ, στο βήμα.

Ε. ΤΣΟΥΜΑΝΗ: Κύριε Υπουργέ, κύριε Υφυπουργέ, αγαπητοί συνάδελφοι Γενικοί Γραμματείς, κυρίες και κύριοι, πριν ξεκινήσω ήθελα να σας μεταφέρω το χαιρετισμό του Υφυπουργού Εσωτερικών του κ. Χρήστου Ζών, ο οποίος λόγω ανειλημμένων υποχρεώσεων δεν μπόρεσε να είναι μαζί μας. Ωστόσο σημειώνει ότι είναι βέβαιος πως οι εκλεκτοί ομιλητές της σημερινής ημερίδας θα αναδείξουν τον καθοριστικό ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν τα Μέσα στην ισότητα των φύλων και το πρότυπο της γυναίκας που προβάλλεται απ' αυτά προς την κοινωνία. Και μας εύχεται καλή επιτυχία.

Κυρίες και κύριοι, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον οργανώσαμε τη σημερινή εκδήλωση που αφορά ένα πολύ σημαντικό θέμα, τη σχέση ΜΜΕ με το ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία. Θέλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερα γι' αυτό την αγαπητή συνάδελφο την κα Μαργαρίτα Παπαδά, για όλο τον κόπο που ανέλαβε στην οργάνωση αυτής της ημερίδας και για το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της. Και όλους εσάς βεβαίως που είστε σήμερα μαζί μας.

Κυρίες και κύριοι, τα ΜΜΕ διαδραματίζουν ένα πολύ σημαντικό ρόλο, ρόλο διαμορφωτή της κοινής γνώμης και αναπαραγωγού απόψεων και αντιλήψεων. Αποτελούν μια αντανάκλαση της κοινωνίας μεταφέροντας ένα πλέγμα από πεποιθήσεις, αντιλήψεις, αξίες, στάσεις και συμπεριφορές, που συχνά σχετίζονται με τη θέση της γυναίκας, με τους ρόλους των φύλων σε όλα τα πεδία της καθημερινής ζωής.

Όπως ανέφερε και ο Υπουργός, η εκδήλωση αυτή όπως ξέρετε γίνεται στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Ημέρας της Γυναίκας της 8^{ης} Μαρτίου. Η ημέρα αυτή δεν είναι μέρα γιορτής όπως πολλές φορές λανθασμένα προβάλλεται. Είναι μια μέρα στοχασμού, μια μέρα συγκέντρωσης, μια μέρα στην οποία σκεφτόμαστε και αποτιμούμε φόρο τι-

μής στις κατακτήσεις που έχουν γίνει όλα αυτά τα χρόνια για τη βελτίωση της θέσης των γυναικών, αλλά και μια μέρα που θα σκεφτούμε ακόμα περισσότερο και θα αναλάβουμε περισσότερες δεσμεύσεις για το μέλλον, γιατί όπως σημειώθηκε πολύ σωστά, ο δρόμος είναι πολύ μακρύς.

Το ζήτημα των γυναικών και οι ανάγκες που υπάρχουν για τη βελτίωση της θέσης τους δεν είναι απλώς ένα γυναικείο ζήτημα. Είναι ένα ζήτημα που αφορά όλη την κοινωνία. Πρόκειται για έναν αναπτυξιακό στόχο των χωρών μας, για να μιλήσω και πανευρωπαϊκά. Ένα στόχο για την οικονομική ανάπτυξη, για την κοινωνική συνοχή.

Οι γυναίκες αποτελούν ένα πλούσιο ανθρωπινό δυναμικό το οποίο δεν έχει αξιοποιηθεί πλήρως και του οποίου τις δυνάμεις και όλα τα θετικά και τις δυνατότητες χρειαζόμαστε, προκειμένου να πετύχουμε καλύτερη και περισσότερη ανάπτυξη.

Η κυβερνητική πολιτική για την ισότητα των φύλων βρίσκεται γι' αυτό το λόγο σε άμεση συνάρτηση με τις εθνικές προτεραιότητες της πολιτικής, την ανάπτυξη, την απασχόληση, την κοινωνική συνοχή. Στο επίκεντρο της πολιτικής μας βρίσκεται η καταπολέμηση των στερεοτύπων τα οποία παρά τις όποιες προόδους συνεχίζουν να αναπαράγονται χωρίς να αμφισβητούνται.

Τα στερεότυπα αποτελούν μάλιστα και τη βαθύτερη αιτία των ανισοτήτων που επιμένουν ακόμα στις κοινωνίες μας και την κύρια αιτία εμπλοκής όλων μας από νεαρή ηλικία σε συμπεριφορές και στάσεις.

Η σημερινή ημερίδα μας, κυρίες και κύριοι, αφορά τη σχέση ΜΜΕ και φύλου. Σε αυτή τη συζήτηση υπάρχει ένας κίνδυνος είτε κοινοτυπίας, είτε δογματισμού. Γιατί μπορεί να μας οδηγήσει μόνο στο ότι τα Μέσα αντιμετωπίζουν τη γυναίκα με έναν α' τρόπο, χωρίς να λάβουμε υπόψη το ευρύτερο περιβάλλον.

Έχει πολύ μεγάλη σημασία σε τι περιβάλλον αναπτύσσεται αυτή η σχέση, και είμαι βέβαιη ότι οι εκλεκτοί ομιλητές θα αναπτύξουν διεξοδικά αυτό το θέμα και πολύπλευρα.

Εξετάζοντας τη σχέση Μέσων και φύλου αυτή καθαυτή, μπορού-

με να εντοπίσουμε, αφενός το ζήτημα του πως τα κοινωνικά στερεότυπα για τις γυναίκες παρουσιάζονται μέσα από τα Μέσα και αφετέρου ζητήματα που αφορούν τις ίσες ευκαιρίες συμμετοχής των γυναικών μέσα σε αυτό στον εργασιακό χώρο και την παραγωγική διαδικασία των Μέσων.

Αλλά δε θα αναφερθώ σε αυτά. Αυτά είμαι βέβαιη ότι θα αποδοθούν από τους ειδικότερους στη συνέχεια. Θα αναφερθώ μόνο πολύ συνοπτικά στο ευρύτερο πλαίσιο που η σχέση αυτή αναπτύσσεται.

Και αυτό το πλαίσιο βεβαίως δεν είναι άλλο από τον τρόπο που η συνολική κοινωνία μας αντιμετωπίζει τα φύλα και τις σχετικές κοινωνικές πολιτικές. Πολιτικές όπως είναι η μητρότητα, η κοινωνική προστασία, η οικογένεια, η απασχόληση, η κοινωνική ασφάλιση, αλλά και άλλα πεδία όπως είναι η άσκηση βίας κατά των γυναικών, η σεξουαλική εκμετάλλευση και κάθε μορφή βίας που παρουσιάζεται στην εποχή μας.

Ο λόγος που διατυπώνεται στον Τύπο και στη δημόσια σφαίρα εν γένει δεν είναι άλλος απ' αυτό το λόγο που ξετυλίγεται μέσα στον ιστό της κοινωνίας μας. Σίγουρα τα Μέσα βάζουν τη σφραγίδα τους στην αναπαραγωγή αυτή και πολλές φορές βεβαίως διογκώνουν αυτά τα στερεότυπα, χωρίς ωστόσο να πιστεύω εγώ προσωπικά ότι τα διαμορφώνουν απολύτως.

Αν αυτό είναι αληθινό όπως πιστεύουμε, ο ρόλος ο δικός μας, ο ρόλος της πολιτείας, του δικού μας θεσμού, υπερβαίνει κάποιες διαδικαστικές πολιτικές και αγγίζει τρόπους παρέμβασης στην κοινωνία, γι' αυτό και το έργο μας είναι ιδιαίτερα δύσκολο.

Σε αυτό το πλαίσιο η Γενική Γραμματεία Ισότητας δεν αποτελεί ένα δημόσιο θεσμό κάθετο, αλλά ένα οριζόντιο θεσμό, έναν οργανισμό, η δράση του οποίου καλείται να υποστηρίξει ενέργειες για την αντιμετώπιση αυτών των διακρίσεων σε όλο το φάσμα της πολιτικής δράσης.

Μια σύγχρονη πολιτική για την αντιμετώπιση της γενικότερης σχέσης γυναίκας και κοινωνίας, είναι αυτή που θέτει το θέμα της ενσωμάτωσης της διάστασης αυτής σε όλες τις πολιτικές. Επομένως, όλες

οι παρεμβάσεις που αφορούν θέματα κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής και γίνονται είτε με εθνικούς, είτε με κοινοτικούς πόρους, οφείλουν να διασφαλίζουν αυτή την οριζόντια πολιτική.

Με αυτό τον τρόπο εργαζόμαστε και με βάση την ανάγκη ενίσχυσης της πολιτικής μας στην ισότητα των φύλων σε στόχους όπως, η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων μέσα από την αξιοποίηση του γυναικείου δυναμικού, η αειφόρος διαχείριση των πόρων, του φυσικού πλούτου, του περιβάλλοντος, η ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής σε περιφερειακό επίπεδο, η ανάπτυξη στον πολιτισμό και στον τουρισμό.

Επιτρέψτε μου πάρα πολύ συνοπτικά να σας αναφέρω τι έχουμε κάνει μέχρι σήμερα και να διαγράψω και τι έχουμε σχεδιάσει και αρχίζουμε να υλοποιούμε για το μέλλον. Τα τελευταία χρόνια στο πλαίσιο των δεσμεύσεων της χώρας μας, ευρωπαϊκών και διεθνών, έχουμε εφαρμόσει μια ολοκληρωμένη συνεκτική πολιτική για τα θέματα αυτά, αναδεικνύοντας τον οικονομικό και αναπτυξιακό τους χαρακτήρα.

Έχουμε κάνει πολύ σημαντικά βήματα στον εμπλουτισμό του θεσμικού μας πλαισίου. Έχουμε ήδη ένα πολύ σημαντικό νόμο για την εφαρμογή της αρχής της ίσης συμμετοχής στο μεγάλο χώρο της απασχόλησης και της εργασίας. Μέσα απ' αυτό το νόμο έχουμε δημιουργήσει νέους θεσμούς, λειτουργούν νέοι θεσμοί, όπως ο Συνήγορος του Πολίτη με τον νέο κύκλο ισότητας των φύλων.

Υλοποιήσαμε για πρώτη φορά στην Ελλάδα ένα πολύ μεγάλο έργο με τον τίτλο «θετικές δράσεις υπέρ των γυναικών μέσα στις επιχειρήσεις». Χρηματοδοτήσαμε δηλαδή τις επιχειρήσεις για να δώσουν ευκαιρίες περισσότερες στις εργαζόμενες γυναίκες. Αυτό έγινε και μέσα από μία σημαντική πολιτική συμφωνία, της οποίας υποστηρικτής και εμπνευστής είναι ο Υπουργός Εσωτερικών που στηρίζει το έργο μας, ένα πρωτόκολλο συνεργασίας με τους κοινωνικούς εταίρους, δηλαδή με τις εργοδοτικές οργανώσεις σε ανώτατο επίπεδο, προκειμένου να κινητοποιήσουμε το χώρο των επιχειρήσεων σε αυτό το στόχο.

Στηρίζαμε γυναίκες άνεργες στην εξεύρεση απασχόλησης με κατάρτιση και συμβουλευτική. Πιστεύουμε ότι συμβάλλαμε, παρότι αυτό θέλει πολύ χρόνο για να αποδώσει, στην αντιμετώπιση των στερεοτύπων αντιλήψεων μέσα από παρεμβατικά προγράμματα στην εκπαίδευση, στη δευτεροβάθμια καταρχήν και στο εξής και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Παρεμβατικά προγράμματα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές σε όλη τη χώρα, για θέματα που έχουν να κάνουν με τη γνώση των παιδιών για το ποιος είναι ο ρόλος των φύλων, αλλά και για την καταπολέμηση του επαγγελματικού διαχωρισμού. Είναι ένα πολύ μεγάλο έργο που υλοποίησε το ΚΕΘΙ, το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας. Να συγχαρώ και την Πρόεδρο του ΚΕΘΙ την κα Ζενάκου που είναι παρούσα.

Επίσης, προσπαθούμε να ενισχύσουμε τη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων με το νέο θεσμικό πλαίσιο που εξασφαλίζει την ποσόστωση κατά το 1/3 τουλάχιστον κάθε φύλου στα ψηφοδέλτια των εθνικών εκλογών, μια πρωτοβουλία επίσης του Υπουργού μας. Όπως επίσης και την ποσόστωση στις Επιστημονικές Επιτροπές και κάθε είδους Επιτροπές Έρευνας και Τεχνολογίας, όπου η παρουσία των γυναικών ήταν ισχνή.

Επίσης, δίνουμε μεγάλο βάρος και ενδιαφέρον σε ευπαθείς ομάδες γυναικών, με ιδιαίτερες πρωτοβουλίες προσπαθούμε να ενδυναμώσουμε τη θέση τους και να τους δώσουμε μια αξιοπρεπέστερη θέση στη ζωή και στην εργασία. Ιδιαίτερο βάρος δίνουμε στις μετανάστριες, ένα θέμα που μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα.

Και βέβαια να μην παραλείψω να πω ότι το ΕΣΠΑ, το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013 είναι μια πολύ μεγάλη ευκαιρία και για τις πολιτικές ισότητας και ανοίγεται μπροστά μας. Έχουμε δουλέψει πολύ καιρό πριν, χρόνια θα σας έλεγα γι' αυτό το σχεδιασμό και πιστεύω ότι πετύχαμε πολύ καλά πράγματα, να έχουμε δεσμεύσει πόρους σε πολλά επιχειρησιακά προγράμματα, όπως και το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Υπουργείου Εσωτερικών, για την αντιμετώπιση όλων αυτών των θεμάτων και ειδικότερα των στερεο-

τύπων που ενδιαφέρουν τη σημερινή μας συζήτηση.

Φίλες και φίλοι, νομίζω ότι η επιτυχία των φιλοδοξιών μας απαιτεί συγκεκριμένη πολιτική βούληση, αλλά απαιτεί και την κινητοποίηση, το ενδιαφέρον και τη στήριξη της κοινωνίας των πολιτών. Σε αυτή την προσπάθεια προσβλέπουμε στην υποστήριξη των ΜΜΕ, καθώς χρειάζεται μια δυναμική τομή στην κοινωνία, νομίζω ότι αυτό το συμμαριζόμαστε όλοι, μια τομή που θα συμβάλει κατά το δυνατόν σε μια πορεία αλλαγής των νοοτροπιών.

Τα ΜΜΕ και οι άνθρωποι που τα υπηρετούν είναι πολύ σημαντικοί παράγοντες, μπορεί να είναι σύμμαχοι και αρωγοί σε αυτή την πορεία για την εξάλειψη αυτών των αντιλήψεων ή αν θέλετε τη μετατόπισή τους.

Εκτιμώ ότι αυτός είναι ένας στόχος μεγάλος, δύσκολος, απαιτεί πολύ χρόνο. Ωστόσο θεωρώ ότι θα έχουμε καταφέρει κάτι αν πετύχουμε τη μετατόπιση της κοινωνίας έστω και κατά κάποια πρώτα βήματα. Σας ευχαριστώ πολύ.

Μ. ΠΑΠΑΔΑ – ΧΕΙΜΩΝΑ: Κύριε Πρόεδρε της ΕΣΗΕΑ.

Π. ΣΟΜΠΟΛΟΣ: Κύριε Υπουργέ, κύριοι Γενικοί Γραμματείς, κυρίες και κύριοι, αγαπητοί συνάδελφοι, πριν από 30 χρόνια οι γυναίκες δημοσιογράφοι ήταν σαν τη μύγα μέσα στο γάλα. Σπάνιζαν. Δεν έβλεπες γυναίκα δημοσιογράφο. Έψαχνες με το φανάρι του Διογένη για να βρεις.

Σήμερα πλησιάζουμε το 50% σε ποσοστό από πλευράς μελών της ΕΣΗΕΑ και η αυξητική αυτή πορεία συνεχίζεται και θα ξεπεράσει και το 50% και ανεβαίνει συνέχεια. Αυτό είναι πολύ καλό. Ως προς την ισότητα. Οι γυναίκες δημοσιογράφοι βρίσκονται και σε πόστα και θέσεις κλειδιά και σε διευθυντικές θέσεις στις εφημερίδες, στο ραδιόφωνο, στην τηλεόραση, στο διαδίκτυο και επιτελούν πολύ σημαντικό έργο και ενημερώνουν σωστά την ελληνική και τη διεθνή κοινή γνώμη.

Εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΣΗΕΑ θέλω να συγχαρώ τις Γενικές Γραμματείες που οργανώνουν αυτή την εκδήλωση και να συνεχίσετε κα Παπαδά, εσείς και η κα Τσουμάνη και ο κ. Λει-

βαδός αυτές τις προσπάθειες, να τις συνεχίσετε και εμείς, η ΕΣΗΕΑ και οι δημοσιογράφοι είμαστε δίπλα σας.

Καλή επιτυχία.

Μ. ΠΑΠΑΔΑ – ΧΕΙΜΩΝΑ: Το απόσπασμα που θα δείτε απ' τα Επίκαιρα αφορά μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Αυτά τα στοιχεία βρέθηκαν. Είναι προσφορά του Εθνικού Οπτικοακουστικού Αρχείου. Είναι το παιδί των Γραμματειών που ωριμάζει, μεγαλώνει δυναμικά και με πολύ μεγάλη επιτυχία.

ΠΡΟΒΟΛΗ ΒΙΝΤΕΟ

«Η Τηλεόραση ως φορέας γυναικείων προτύπων και στερεοτύπων»

Συντονιστής: Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ (Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ): Κυρίες και κύριοι, καλή σας ημέρα. Είμαι ο Γιώργος Νικολόπουλος και μόλις αρχίζουμε τον α΄ κύκλο του τραπέζιού με τίτλο «Η τηλεόραση ως φορέας γυναικείων προτύπων και στερεοτύπων». Όπως θα παρατηρήσετε οι ομιλητές – εισηγητές υπερτερούν ως προς το φύλο, είναι 3 γυναίκες, 2 άνδρες. Θα παρατηρήσετε επίσης ότι από δεξιά έχω δύο κυρίες και εξ ευωνύμων την κα Σπυράκη.

Έκανα έναν μικρό υπολογισμό με βάση το πρόγραμμα που υπάρχει και με βάση το χρόνο που μας έχει διατεθεί. Κανονικά θα πρέπει να μιλήσει ένας έκαστος των εισηγητών για 18 λεπτά. Θα έλεγα να το κάνουμε 10λεπτο. Δεν ξέρω αν θα πρέπει να αναφερθώ ιδιαίτερα. Θα ξέρετε όλοι τους εκλεκτούς συναδέλφους μου και τον κ. Ρέππα ο οποίος είναι στο πάνελ, θεατρικός συγγραφέας και σεναριογράφος.

Από δεξιά έχω την κα Εύη Δεμίρη, δημοσιογράφο και μέλος του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης. Θα έλεγα να συστήσω πρώτα τις κυρίες, είναι η κα Αγγελική Σπανού, συνάδελφός μου στην εφημερίδα «Ελευθέρος Τύπος». Η κα Μαρία Σπυράκη, συνάδελφός μου επίσης στον τηλεοπτικό σταθμό «MEGA».

Είναι ο κ. Τάσος Παπαδόπουλος, παλαιόθεν γνωστός και φίλος συνάδελφος, πριν από 30 χρόνια νομίζω είπε ο Πρόεδρος της Ένωσης Συντακτών. Αλλά είχαμε πολλές γυναίκες και τότε. Μάλλον κάποιο λάθος έχει κάνει ο κ. Σόμπολος. Είναι δημοσιογράφος συνάδελφος στον τηλεοπτικό σταθμό «EXTRA 3». Και βεβαίως ο κ. Μιχάλης Ρέππας που είπαμε προηγουμένως, θεατρικός συγγραφέας και σεναριογράφος.

Θα έλεγα να πάρει χωρίς να τρώμε άλλο το χρόνο τον λόγο η κα Εύη Δεμίρη. Αν δεν κάνω λάθος θα πρέπει να τηρηθεί και το πρόγραμμα όπως τουλάχιστον μου έχει δοθεί. Δεν ξέρω αν θα πρέπει να μιλήσουν πρώτα οι κυρίες και μετά οι κύριοι. Ό,τι θέλετε. Όπως είναι προγραμματισμένο.

Τον λόγο η κα Εύη Δεμίρη.

Ε. ΔΕΜΙΡΗ: Ευχαριστώ πολύ. Καλημέρα σε όλους και συγχαρητήρια στις Γενικές Γραμματείες που είχαν την πρωτοβουλία της σημερινής ημερίδας. Πιστεύω ότι σε κάθε συζήτηση θα πρέπει να υπάρχει μία κοινή βάση. Γι' αυτό επέλεξα το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος που λέει επί λέξει «η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του κράτους. Ο άμεσος έλεγχος του κράτους που λαμβάνει και τη μορφή του καθεστώτος της προηγούμενης αδείας, έχει ως σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης, την εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης και η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας, καθώς και το σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας».

Όπως ασφαλώς γνωρίζετε, το κείμενο αυτό ψηφίστηκε στις 6 Απριλίου 2001, δηλαδή πριν από 8 χρόνια. Το σημερινό ραδιοτηλεοπτικό τοπίο γεννήθηκε πριν από 20 περίπου χρόνια, δηλαδή τα χρόνια της παιδικής αθωότητας έχουν περάσει.

Η ομιλούσα είχε την τύχη στις 21 Νοεμβρίου του '89 να αρχίσει το δελτίο ειδήσεων των 21.00 στην «ΕΡΤ-1» τότε, με τη φράση «επιτέλους δεν είμαστε μόνοι». Ήταν η πρώτη μέρα που άρχιζε εκπομπή το «ΜΕΓΑ» με το δελτίο ειδήσεων των 20.00 με τη Λιάνα Κανέλλη.

Άρχιζε η πολυπόθητη εποχή της ελεύθερης τηλεόρασης, που δυστυχώς πολύ σύντομα αποκλήθηκε ιδιωτική τηλεόραση, για να καταλήξει σε αυτό που πράγματι είναι, εμπορική τηλεόραση.

Θεωρώ απαραίτητη αυτή τη μικρή εισαγωγή διότι όταν σήμερα μιλάμε για τηλεόραση, το ισχυρό αυτό ηλεκτρονικό μέσο επικοινωνίας; Εκπαίδευσης; Εκμάθησης; Εκπολιτισμού; Επιμόρφωσης; Ο νους μας αυτόματα πηγαίνει στην ιδιωτική και όχι τη δημόσια, λόγω του μεγάλου μεριδίου τηλεθέασης και διαφημίσεων που αποσπά καθημερινά.

«Γυναίκα και ΜΜΕ, η τηλεόραση ως φορέας γυναικείων προτύπων και στερεοτύπων». Μόνο και μόνο ο τίτλος της ημερίδας με πά-

ει αναγκαστικά πολύ πίσω, στις αρχές του '90, όταν με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή διοργανώσαμε στην Αθήνα στο Ζάππειο ένα σημαντικό συνέδριο «Γυναίκες και άνδρες στη ραδιοτηλεόραση – ισότητα στη δεκαετία του '90;». Ο τίτλος ήταν με τη μορφή ερωτήματος.

Την απάντηση φυσικά τη γνωρίζουμε όλοι. Ένα πανηγυρικό όχι. ούτε στη δεκαετία του '90, ούτε του 2000. Λέγαμε τότε ότι η πιο επίπονη και δύσκολη δουλειά είναι να αλλάξουν οι συμπεριφορές και οι στάσεις που υποθάλπουν τις ανισότητες μεταξύ των ανδρών και των γυναικών. Λέγαμε τότε ότι χρειάζονται δραστικές πολιτικές προκειμένου να επηρεαστούν το περιεχόμενο και η πολιτική των προγραμμάτων, να αποφεύγονται τα στερεότυπα, να αναδεικνύονται οι γυναίκες που έχουν διαπρέψει, όπως σε τεχνικά και επιστημονικά ζητήματα.

Θεσμοθετήθηκαν βραβεία που ενθάρρυναν την ποικιλία και την αποφυγή των στερεοτύπων ως προς την παρουσίαση των γυναικών και των ανδρών. Στη Γερμανία μάλιστα οι γυναίκες στις ομάδες των ΜΜΕ επέλεξαν το πιο προσβλητικό πρόγραμμα και έστειλαν το βραβείο του «Ξινού Αγγουριού» στον «νικητή – παραγωγό».

Λέγαμε τότε ότι ναι μεν τα εμπόδια είναι ιδιαίτερα ανθεκτικά για δίκαιη επιλογή προσωπικού, αλλά το 1995 υπογράφηκε στο Λονδίνο η Χάρτα για ίσες ευκαιρίες για τις γυναίκες στη ραδιοτηλεόραση απ' τους Προέδρους των δημοσίων ραδιοτηλεοράσεων της EBU. Μεταξύ αυτών και η ελληνική «ΕΡΤ».

Θα μου πείτε ότι ωραία τα λέγατε, αλλά τι έγινε. Η απάντηση είναι πολύ απλή. Ο λεγόμενος κανόνας της αγοράς θριάμβευσε, βρήκε εύφορο έδαφος στη χώρα μας, ψηφίστηκαν δεκάδες νόμοι για να μπει τάξη στο άναρχο ραδιοτηλεοπτικό τοπίο, αλλά δεν πάρθηκε η γενναία απόφαση της αδειοδότησης.

Έτσι, ερχόμαστε σήμερα να κάνουμε διαπιστώσεις.

Διαπίστωση πρώτη. Χάσαμε μια 20ετία χωρίς να αξιοποιήσουμε τα αγαθά που προσφέρουν τα ηλεκτρονικά μέσα. Τα προϊόντα πήραν τη θέση των αγαθών και το κέρδος έγινε ο αποκλειστικός αυτοσκοπός. Τα ωραία μεγάλα λόγια περί ποιότητας, αξίας του ανθρώπου,

αξιοπρέπειας, πολιτιστικής ανάπτυξης, αντικειμενικής ενημέρωσης κ.λπ., έμειναν στα χαρτιά για να τα ανασύρουν πυκνά – συχνά, δηλαδή κάθε βδομάδα, δηλαδή κάθε Τρίτη το ΕΣΡ, κάποιοι ρομαντικοί; Κάποιοι αφελείς; Ίσως. Που εξακολουθούν να πιστεύουν ότι η χώρα μας αξίζει μια καλύτερη ραδιοτηλεόραση που σέβεται και αναδεικνύει τις ανθρώπινες αξίες και όχι τον ευτελισμό του ανθρώπου.

Διαπίστωση δεύτερη. Τα τηλεοπτικά προγράμματα πρωινάδικα, μεσημεριανά, κουτσομπολίστικα, απογευματινά δήθεν κοινωνικού περιεχομένου, διακρίνονται για την φαντασία τους και την προβολή προτύπων και στερεοτύπων.

Γυναίκες καλλίγραμμες, άεργες, άνεργες, υποαπασχολούμενες, γυναίκες χωρισμένες, απατημένες, βιασμένες, κακοποιημένες, γυναίκες εγκληματίες, παρελαύνουν σχεδόν καθημερινά, άλλοτε μακιγιαρισμένες και έτοιμες για λίγα λεπτά δημοσιότητας on camera και άλλοτε με την πλάτη διότι οι αποκαλύψεις εμπεριέχουν και ποικίλους κινδύνους που δεν αξίζουν το πινάκιο φακής ως αμοιβή για τη συμμετοχή τους στο τηλεοπτικό υπερθέαμα.

Φυσικά υπάρχουν και οι περιπτώσεις της συμμετοχής μέσω τηλεφωνικής γραμμής, όπου κανείς τρομάζει με αυτά που ακούει και ίσως να έχουν δίκιο όσοι καταγγέλλουν στημένες πληρωμένες αφηγήσεις, για να χτυπήσουν κόκκινο τα μηχανάκια της τηλεθέασης.

Διαπίστωση τρίτη. Η τηλεθέαση φέρνει διαφήμιση, αλλά η διαφήμιση πρέπει να είναι ελκυστική, διότι ως γνωστόν οι γυναίκες είναι οι μεγάλοι καταναλωτές μαζί με τα παιδιά. Ελκυστικές, πανέμορφες και πάντα νέες, χαρούμενες, νοικοκυρές πλένουν, στολίζουν, μαγειρεύουν, αλλά σπανίως έχουν επάγγελμα υψηλού κύρους ή διακρίνονται για τις δεξιότητές τους.

Η γυναίκα ταυτοποιείται με μοντέλα επιτυχημένων εργαζομένων γυναικών εκτός των παραδοσιακών ρόλων στερεοτύπων και προωθεί το έχει σαν μέσο καταξίωσης και όχι το είναι. Με την αγορά της τάδε μάρκας προϊόντος, η γυναίκα αποκτά αξία. Πρόκειται για τη δικτατορία της ετικέτας. Η γυναικεία συμπεριφορά τηλεκατευθύνεται. Τα αισθήματα δεν έχουν καμία σχέση στην επιλογή συντρόφων.

Κυνηγεί πρότυπα ανδρών με δύναμη, χρήμα, σίγουρους για τον εαυτό τους, με ακριβά αυτοκίνητα, μεγαλοστελέχη επιχειρήσεων, με σκοπό να εξασφαλίσει μια άνετη ζωή και να νιώσει ασφάλεια. Η γυναίκα χάνει το προσωπικό της σίγμα.

Επιπλέον, άσχετα με το διαφημιζόμενο προϊόν, η γυναικεία παρουσία έχει άμεσα ή έμμεσα σεξουαλικό περιεχόμενο. Νομίζω ότι αξίζει να αναφέρω εδώ ότι η εξάρτηση των ΜΜΕ από τους διαφημιστές, δημιουργεί όρια απαράβατα στην ελευθερία του Τύπου και η διαφήμιση μπαίνει εστιθελικά στο προσκήνιο ως πέμπτη εξουσία.

Θεωρώ αναγκαίο να πω εδώ ότι το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, έχει συντάξει κώδικα δεοντολογίας για το περιεχόμενο των τηλεοπτικών διαφημίσεων από το 2003, αλλά φαίνεται ότι χάθηκε στο λαβύρινθο του αρμόδιου Υπουργείου. Στην Ελλάδα είμαστε, συμβαίνουν και αυτά.

Ασφαλώς θα μπορούσα να πω πολλά για τη βραδινή τηλεοπτική ζώνη, τη λεγόμενη ενημέρωσης και ψυχαγωγίας, όπου πρωταγωνιστούν η βία, τα εγκλήματα, τα τηλεπαιχνίδια με ή χωρίς ορό της αλήθειας και τα παρατράγουδα των 150 ευρώ το μήνα, με συμβάσεις σύγχρονου σκλαβοπάζαρου.

Σταματώ εδώ και σας ευχαριστώ για την υπομονή σας και λυπάμαι που αυτό το ανοιξιάτικο πρωινό χρησιμοποίησα τα μελανά χρώματα της καθημερινής πραγματικότητας και όχι τα πολύχρωμα της εικονικής πραγματικότητας. Σας ευχαριστώ.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ευχαριστούμε και εμείς πολύ την κα Εύη Δεμίρη. Έκανα έναν πρόχειρο υπολογισμό και διαπίστωσα ότι το 85% στην αίθουσα είναι γυναίκες. Ο λόγος σε έναν άνδρα, τον κ. Τάσο Παπαδόπουλο, συνάδελφο.

Τ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ: Καλημέρα σας. Αντί εντός τυπικού λόγου, θέλω να μιλήσω για τις εμπειρίες μου στο χώρο της ραδιοτηλεόρασης, γιατί ξεπερνούν τα 30 χρόνια, κακό για μένα αυτό, καλό για τη γνώση που μου έχουν προσδώσει. Θέλω να θυμίσω ότι όταν ξεκίνησε η ελληνική τηλεόραση, η γυναίκα ήταν η παρουσιάστρια των εκπομπών

και ο άνδρας παρουσίαζε το δελτίο ειδήσεων.

Θυμηθείτε λέμε η πρώτη παρουσιάστρια η Ελένη Κυπραίου και ένας απ' τους πρώτους παρουσιαστές ειδήσεων είναι ο Ιάσων Μοσχοβίτης. Αλλά τότε δεν υπήρχε ούτε μία γυναίκα να αναλάβει το ρόλο να λέει τις ειδήσεις, να παρουσιάζει το δελτίο ειδήσεων. Να σας θυμίσω ότι η γυναίκα τότε παρουσίαζε απλώς το πρόγραμμα.

Στη συνέχεια η γυναίκα παρουσίασε γυναικείες εκπομπές, απαράδεκτο για μένα, διαχωριστικό κομμάτι ανάμεσα στις σχέσεις των δύο φύλων. Σήμερα, έχουμε γυναίκες που παρουσιάζουν τα πιο έγκυρα δελτία ειδήσεων. Άρα, έχουμε μια αλλαγή στην πορεία του χρόνου.

Βεβαίως επειδή θέλω να βλέπω το ποτήρι μισογεμάτο και όχι μισοάδειο, θα πω και πολλά θετικά που έχουν προκύψει και βεβαίως θα επισημάνω και τα αρνητικά που υπάρχουν στις μέρες μας, σε σχέση με τη γυναίκα ως πρότυπο και στερεότυπο στην ελληνική τηλεόραση.

Να πούμε δηλαδή ότι σήμερα και να τονίσουμε, η γυναίκα πρωταγωνιστεί στο δελτίο ειδήσεων. Πρωταγωνιστεί ως παρουσιάστρια, σχολιάστρια, πρωταγωνιστεί ως ρεπόρτερ. Κάτι που δε συνέβαινε στο παρελθόν. Η γυναίκα έφτασε στο σημείο να εκπορθήσει ακόμη και το ανδροκρατούμενο αθλητικό ρεπορτάζ.

Να πω ότι πολλές γυναίκες κάνουν αθλητικό ρεπορτάζ, κάνουν ποδόσφαιρο, που μέχρι πριν μερικές δεκαετίες ήταν μόνο ανδρικό προνόμιο. Βλέπουμε μερικά στοιχεία που μπορούν να μας κάνουν να αισιοδοξούμε. Όπως επίσης ότι η γυναίκα σήμερα με σοβαρότητα παρουσιάζει τα δελτία ειδήσεων, πείθει γι' αυτό και να πάμε μερικές δεκαετίες πίσω και να πούμε ότι τότε υπήρχε πάντα μία άρνηση στο κατά πόσο μια γυναίκα μπορεί να παίξει έναν τέτοιο ρόλο.

Να πούμε όμως επίσης ότι η γυναίκα έχει και ένα συν στην παρουσία της. Όπως και να το κάνουμε, είναι πιο ελκυστική από τον άνδρα και έτσι θετικά αν το δούμε, βλέπουμε ότι η γυναίκα έχει ένα ρόλο ξεχωριστό, τον οποίο προβάλλει μέσα απ' την τηλεόραση και αν έχει και αντίστοιχη προσωπικότητα νομίζω ότι έχει κάνει ένα καλό κράμα μιας παρουσίας τηλεοπτικής.

Θα θυμίσω γιατί ήμουν και εγώ τότε στην ΕΡΤ, ότι η κα Δεμίρη

ήταν απ' τις πρώτες γυναίκες που παρουσίασαν δελτία ειδήσεων. Αν δεν κάνω λάθος ήταν η πρώτη. Όχι; Ξέχασα την Κανέλλη που την είχα προτείνει εγώ να κάνει δελτίο ειδήσεων, όταν ήμουν στην τηλεόραση σε επιτελική θέση.

Γιατί τότε, θα σας θυμίσω και κάτι άλλο, μετά τη μεταπολίτευση σε μία επιτελική θέση που ήμουν, έβαλα 5 γυναίκες στα 7 τμήματα που ήταν κάτω από εμένα και με κοίταγαν όλοι με μισό μάτι οι άνδρες, για αυτή την επιλογή. Εθεωρείτο και αυτό κάτι που ήταν δυστυχώς έξω από τα καθιερωμένα και τα δεδομένα της εποχής.

Βεβαίως υπάρχει και η άλλη όψη του νομίσματος που δεν πρέπει να την παραλείψουμε. Κάποιοι χρησιμοποιούν και ιδίως η σημερινή, όπως πολύ σωστά επεσήμανε η κα Δεμίρη, εμπορική τηλεόραση, τη γυναίκα ως sex symbol, δηλαδή τη χρησιμοποιεί για να μπορέσει να δημιουργήσει πρόκληση για τηλεθέαση.

Τη βλέπουμε να χρησιμοποιείται, ακούσαμε στη Ρωσία να γδύνεται και να παρουσιάζει δελτίο ειδήσεων. Τη βλέπουμε τώρα να παρουσιάζει, ως μετεωρολόγος, μετεωρολογικό δελτίο ημίγυμνη και έτσι με κινήσεις αρκετά προκλητικές. Είναι μια εικόνα εμπορική, η οποία βεβαίως μπορεί να μας κάνει να χαμογελάμε όταν τη βλέπουμε, αλλά πρέπει και να μας προβληματίζει ενίοτε.

Να πούμε επίσης ότι βρισκόμαστε σήμερα μπροστά σε μερικά φαινόμενα που πρέπει να τα επισημάνουμε, αλλά ταυτόχρονα πρέπει και να τα καυτηριάσουμε. Δηλαδή οι ξανθές που είναι χαζές και που τις βγάζουμε πολλές και όλες μαζί να τις παρουσιάσουμε σε ένα τηλεοπτικό παιχνίδι ή τη γυναίκα ως χρήση για οποιοδήποτε παιχνίδι γίνεται από τις εκπομπές αυτές που παρουσιάζονται από την τηλεόραση.

Θεωρώ ότι έχει ξεπεραστεί η ανδροκρατούμενη εικόνα της ελληνικής τηλεόρασης. Απλώς η εμπορική τηλεόραση κάποτε χρησιμοποιεί, συχνά μάλλον, χρησιμοποιεί τις γυναίκες για να προσελκύσει τηλεθεατές και τις χρησιμοποιεί βεβαίως με ένα τρόπο που εγώ θεωρώ ότι δεν είναι και αυτός που θα πρέπει να μας κάνει να ικανοποιούμεθα όσοι σκεφτόμαστε τη γυναίκα με αυτούς τους πολλούς και δύσκολους ρόλους

που έχει σήμερα, αλλά και με ένα σεβασμό στη δουλειά που κάνει.

Θέλω να πω δηλαδή με δυο κουβέντες ότι αυτή τη στιγμή στην τηλεόραση έχουμε πολλά μοντέλα να δούμε και θετικά και αρνητικά. Εγώ είμαι αισιόδοξος και νομίζω ότι έχουν γίνει πάρα πολλά βήματα και ξεχωρίζουν γυναίκες με πολύ δυναμική παρουσία και προσωπικότητα. Νομίζω ότι είναι σε έναν πολύ καλό συναγωνισμό με τους άντρες και πολλές φορές παίρνουν και το κεφάλι και πάνε πιο μπροστά. Βεβαίως επειδή είναι ικανότερες ενδεχομένως.

Και να πω ότι ίσως πρέπει να βλέπουμε σήμερα την τηλεόραση με τις δύο της όψεις, όπως είναι και ένα νόμισμα. Οι όψεις της γυναίκας που έχει μια δυναμική παρουσία, που μπορεί να μας πείθει γι' αυτά που λέει και για πολύ σοβαρά θέματα να έχει ένα κύρος να τα λέει και όχι το παλιό μοντέλο που ήταν ικανή μόνο να παρουσιάζει το πρόγραμμα.

Και βεβαίως τη γυναίκα που χρησιμοποιείται ως αντικείμενο έλξης προς τους άνδρες και κάποιοι νομίζουν ότι έτσι μπορούν να κάνουν τηλεθέαση. Βεβαίως δεν μπορούμε να παραλείψουμε και τα δύο, αλλά θα ήθελα με θετική προσέγγιση να επισημάνουμε το πρώτο, το οποίο εμένα ειλικρινά όταν σκέφτομαι την πορεία του χρόνου 4 περίπου δεκαετιών παρά κάτι, είναι ένα θετικό βήμα και σε αυτό νομίζω να μείνουμε και σε αυτό το σημείο να εστιάσουμε και να προσεγγίσουμε την προσοχή μας, γιατί πιστεύω ότι είναι μία σοβαρή κατάκτηση. Σας ευχαριστώ.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Όταν ξεκίναγα δημοσιογραφία πριν από 34 χρόνια, οι δάσκαλοι και οι δασκάλες μου, έλεγαν ότι δημοσιογράφος γίνεσαι από την εφημερίδα και όχι από την τηλεόραση. Υπήρχε τότε βέβαια μόνο η δημόσια τηλεόραση. Θα είναι πολύ χρήσιμο να ακούσουμε τα όσα έχει να μας πει η κα Αγγελική Σπανού, επειδή είναι σε ένα μέσο που λέγεται έντυπος τύπος.

Α. ΣΠΑΝΟΥ: Είχε δίκιο ο Πρόεδρος της ΕΣΗΕΑ, ο κ. Σόμπολος, που είπε πριν ότι οι γυναίκες που εργάζονται πια στα μέσα ενημέρωσης και στα ραδιοτηλεοπτικά και στις εφημερίδες, είναι πολύ περισσότερες απ' το παρελθόν, μπορεί και να ξεπερνούν πράγματι το 50% του συνόλου των εργαζομένων.

Νομίζω ότι θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να μη μείνουμε στο ποσοτικό στοιχείο, αλλά να περάσουμε στο ποιοτικό. Θα είχε ενδιαφέρον δηλαδή αν η ΕΣΗΕΑ μπορούσε να κάνει μια καταγραφή, κατά πόσο αυτές οι γυναίκες που εργάζονται στα ΜΜΕ και ειδικά στους παραδοσιακά ανδροκρατούμενους χώρους, όπως για παράδειγμα είναι το πολιτικό ρεπορτάζ το οποίο παρακολουθώ εγώ ή η Μαρία, έχουν τις ίδιες δυνατότητες ανέλιξης με τους άνδρες συναδέλφους τους στην ιεραρχία και ιδιαίτερα με ποιους όρους, δηλαδή ποιο είναι το κόστος για την προσωπική τους ζωή, ποιες είναι οι συνέπειες για την οικογενειακή τους κατάσταση, εάν πρέπει από ένα σημείο και μετά να μεταλλαχθούμε ως προσωπικότητες και να έχουν πολύ εντονότερα ανδρικά απ' ότι θηλυκά χαρακτηριστικά.

Εν πάση περιπτώσει, ένα ερώτημα είναι αν μία καλή σταδιοδρομία στα ΜΜΕ για τις γυναίκες σημαίνει προσωπική ευτυχία ή προσωπική αποτυχία. Το λέω αυτό γιατί νομίζω ότι το ποσοτικό στοιχείο δεν μπορεί να είναι το κυρίαρχο στην ανάλυση του πως παράγεται και προβάλλεται το γυναικείο στερεότυπο στα μέσα ενημέρωσης και ειδικά στην τηλεόραση.

Πράγματι η γυναικεία παρουσία είναι εντονότατη στην τηλεόραση σήμερα, όπως το ανέλυσε και πολύ καλά με την ιστορική του εμπειρία ο Τάσος Παπαδόπουλος. Είναι κυρίαρχη η γυναίκα, αλλά δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι αυτό αποτυπώνει μια πραγματικότητα κοινωνικής προόδου, δηλαδή ότι η γυναίκα είναι όλο και περισσότερο στην τηλεόραση, επειδή αυτό τεκμηριώνει την πρόοδο που έχει συυτελεστεί σε θέματα ισότητας.

Είναι πολύ πιθανό η γυναικεία παρουσία να είναι πολύ έντονη στην τηλεόραση, ακριβώς επειδή η γυναικεία παρουσία είναι πάρα πολύ ελκυστική, ευχάριστη και χρήσιμη για το σκοπό που τελικώς υπηρετεί το τηλεοπτικό μέσο.

Η αλήθεια είναι ότι δεν είναι ένα το γυναικείο στερεότυπο στην τηλεόραση, είναι πάρα πολλά. Υπάρχει ένα στερεότυπο που το βρίσκουμε κυρίως στο λεγόμενο ψυχαγωγικό τομέα, ιδιαίτερα το πρωί, αλλά και σε ψυχαγωγικές ζώνες βραδινές, στο οποίο στερεότυπο αυ-

τό κυριαρχεί η γυναίκα που έχει την πολύ έντονη θηλυκή διάσταση.

Είναι μια γυναίκα πολύ όμορφη συνήθως, πολύ λαμπερή, ακόμα και όταν για παράδειγμα έχει πολύ πρόσφατα γεννήσει. Είναι μια γυναίκα η οποία δε δείχνει να έχει αποτυχίες στην προσωπική της ζωή, έχει πολύ υγιή σχέση με τα παιδιά της, πολύ υγιή σχέση με το σύζυγό της, πολύ υγιή σχέση με τον κοινωνικό της περίγυρο. Είναι συνήθως χαρούμενη, δείχνει ξεκούραστη και είναι και πολύ συναισθηματικά γενναιοδωρη προς τους τηλεθεατές της.

Αυτή η γυναίκα κατά κανόνα δεν έχει σοβαρή παιδεία ή και αν έχει αυτό δεν προκύπτει απ' την τηλεοπτική της συμπεριφορά ή απ' τον τηλεοπτικό της λόγο, δηλαδή δεν είναι ζητούμενο. Με αυτό το γυναικείο στερεότυπο μπορεί να ταυτιστεί εύκολα η τηλεθεάτρια, γιατί η γυναίκα αυτή δεν εκπέμπει αλαζονεία, αντίθετα είναι πάρα πολύ προσηνής, δημιουργεί μια σχέση οικειότητας με το ακροατήριό της, εμφανίζεται να έχει τις ίδιες αγωνίες που έχει και η μέση γυναίκα, αλλά δεν είναι η μέση γυναίκα.

Στην πραγματικότητα είναι μια γυναίκα ρεπλίκα, είναι μια γυναίκα απόκοσμη, η οποία είναι σε μεγάλο βαθμό εξιδανικευμένη, η οποία μπορεί να δημιουργήσει μια συλλογική φαντασίωση ότι μπορεί η κάθε μία απ' εμάς να γίνει έτσι εάν υπάρξουν οι προϋποθέσεις. Είναι μια ευχάριστη φαντασίωση αυτή η οποία όμως απέχει πάρα πολύ απ' την πραγματική ζωή μιας καθημερινής εργαζόμενης γυναίκας.

Στον ενημερωτικό τομέα το γυναικείο στερεότυπο ή τα γυναικεία στερεότυπα που παράγονται και προβάλλονται είναι πολύ διαφορετικά. Κυριαρχεί πάντως νομίζω το στερεότυπο μίας πολύ επιθετικής γυναίκας, η οποία είναι δυναμική, είναι αποφασιστική, μπορεί να νικήσει τον αντίπαλό της εάν αυτός είναι ένα πρόσωπο απ' το οποίο παίρνει συνέντευξη.

Μιλάει καλά, έχει συνήθως μία σοβαρή παιδεία και την προβάλλει. Είναι στην πραγματικότητα μια γυναίκα σε ρόλο άνδρα, η οποία όμως διατηρεί τα θηλυκά της χαρακτηριστικά. Είναι και αυτή πολύ περιποιημένη, είναι εμφανίσιμη, έχει δηλαδή τα στοιχεία εκείνα που την κάνουν να υπερέχει.

Και αυτή η γυναίκα όμως ασφαλώς δεν είναι η γυναίκα της διπλανής πόρτας, είναι μια γυναίκα δίπλα στην οποία μία συνηθισμένη γυναίκα θα μπορούσε να αισθανθεί αμηχανία ή δέος ή ακόμα και κόμπλεξ. Υπάρχουν πάρα πολλά γυναικεία στερεότυπα στην τηλεόραση. Είναι το στερεότυπο της ιδανικής γυναίκας που προβάλλεται στη διαφήμιση και που περιέγραψε πολύ ωραία πριν η Εύη Δεμίρη.

Είναι πάντα μια γυναίκα ευπαρουσίαστη, ξεκούραστη, μια γυναίκα που τα καταφέρνει, μία γυναίκα καταναλώτρια, η οποία αναζητά και βρίσκει την προσωπική της ευτυχία μέσα απ' τα προϊόντα τα οποία επιλέγει. Είναι η γυναίκα που προβάλλεται στα σήριαλ, όπου εκεί πλέον η καθημερινότητα φαίνεται ότι έχει μπει πολύ περισσότερο και εκεί εμφανίζονται πλέον περιπτώσεις γυναικών που έχουν στοιχεία μιας αληθινής μητέρας, μιας αληθινής εργαζόμενης, μιας αληθινής νέας κοπέλας, που μπορεί να έχει τις αγωνίες της για το αν θα βρει κάποιο σύντροφο ή αν θα βρει δουλειά. Στα σήριαλ είναι πολύ πιο δημοκρατική η κατάσταση.

Το πιο ενδιαφέρον ίσως στερεότυπο, όχι πάντα με την καλή έννοια, είναι το γυναικείο στερεότυπο που προβάλλεται στις εκπομπές που συνήθως κυριαρχούν στις ζώνες του μεσημεριού. Εκεί έχουμε το στερεότυπο της κυνικής γυναίκας, που είναι έτοιμη για όλα και μπορεί να κάνει τα πάντα, η οποία προβάλλεται φυσικά ως επιτυχημένη αυτή η ακραία γυναικεία περίπτωση και η οποία μετατρέπεται σε δύναμη όλες τις θεωρούμενες ως γυναικείες αδυναμίες, όπως είναι για παράδειγμα το κουτσομπολιό ή η κατινιά ή η ηδονοβλεψία ή το ενδιαφέρον για τις ζωές των άλλων.

Αυτή η γυναίκα ηδονίζεται με την ιδέα που προκαλούν τα πολιτιστικά σκουπίδια και μεταφέρει αυτή την ηδονή σε όλους όσοι είναι έτοιμοι να τα δεχθούν, είτε από εθισμό, είτε επειδή έχουν διαπαιδαγωγηθεί σε αυτό, είτε από πραγματική απόλαυση.

Έχει ενδιαφέρον να δούμε και το θέμα των γυναικείων εκπομπών, αυτές που θεωρούνται γυναικείες εκπομπές. Και μόνο ο ορισμός μίας εκπομπής παράδειγμα life style ή εκπομπής που η πρώτη ύλη της είναι η ιδιωτική ζωή και τα προσωπικά γεγονότα που συμβαίνουν στις ζωές επωνύμων, είναι εξευτελιστική για τη γυναίκα.

Ακόμα πιο εξευτελιστική για την γυναίκα, είναι η εκπομπή εκείνη η οποία στηρίζεται σε μαρτυρίες, καταθέσεις και αφηγήσεις είτε είναι αυθόρμητες, είτε είναι σκηνοθετημένες, γυναικών οι οποίες μεταφέρουν στην τηλεοπτική οθόνη το προσωπικό τους πρόβλημα, την απιστία του συζύγου τους, μία ερωτική προδοσία και άλλα πάρα πολύ προσωπικά θέματα, με έναν τρόπο ο οποίος είναι εξαιρετικά ταπεινωτικός για την ίδια την ταυτότητα της γυναίκας.

Θα κλείσω με μία παρατήρηση που έχει κάνει ένας πολύ ενδιαφέρων Καθηγητής Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης ο Νιλ Πόστμαν, ο οποίος έχει γράψει ένα βιβλίο με τίτλο «Διασκέδαση μέχρι θανάτου», προσπαθώντας να αποδείξει ότι η τηλεόραση είναι ένα μέσο το οποίο φύσει ενδιαφέρεται για την ψυχαγωγία του τηλεθεατή.

Λέει ο Νιλ Πόστμαν ότι «όλα όσα συμβαίνουν ακόμα και στο σόου των ειδήσεων, γίνονται για την ψυχαγωγία μας» και αυτό το βλέπει κανείς στο στήσιμο των παρουσιαστών, στα αστείακια που ανταλλάσσουν μεταξύ τους, στην περιποιημένη τους εμφάνιση, στη μουσική υπόκρουση, στη σκηνοθεσία μιας ενημερωτικής εκπομπής, ότι ζητούμενο είναι τελικά η ψυχαγωγία, δεν είναι η διαπαιδαγώγηση, σίγουρα δεν είναι το καθρέφτισμα της πραγματικότητας ή της επικαιρότητας που υπάρχει.

Με βάση αυτή τη λογική και το γυναικείο στερεότυπο στην τηλεόραση υπάρχει υπηρετώντας καταρχήν τους όρους του θεάματος, οι οποίοι είναι πολύ διαφορετικοί απ' τους όρους που ισχύουν στην καθημερινότητά μας, η οποία καθημερινότητά μας όμως γίνεται η πρώτη ύλη που αλέθεται στο μύλο της τηλεόρασης ως πρώτη ύλη. Σας ευχαριστώ πολύ.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Αν η γυναίκα είναι πρότυπο ή στερεότυπο στην τηλεόραση, θα είναι ενδιαφέρον να δούμε από την πρισματική γωνία του θεατρικού συγγραφέα, γιατί μέχρι τώρα μίλησαν δημοσιογράφοι, πως βλέπει ένας συγγραφέας και σεναριογράφος το ρόλο της γυναίκας στην τηλεόραση.

Μ. ΡΕΠΠΑΣ: Καταρχήν να πω ότι έχω καλυφθεί σε μεγάλο βαθμό από τους προηγούμενους ομιλητές. Δεν ξέρω αν πρέπει να τα διαβάσω. Θα διαβάσω αυτά που έχω γράψει. Βασικά το πιο ενδιαφέρον όμως

είναι η κατάληξη και ένα ερώτημα που τίθεται περισσότερο στις γυναίκες, γιατί νομίζω ότι το πρόβλημα είναι κάτι το οποίο πρέπει να πάρουν στα χέρια τους οι γυναίκες.

Πριν συνεχίσω, θέλω πρώτα απ' όλα να δηλώσω την αμηχανία μου να βρίσκομαι ανάμεσα σε γυναίκες και να μιλάω για γυναίκες. Πρέπει να ξέρετε ότι κάθε είδους άνδρας, είτε ο ερωτισμός του στρέφεται στο γυναικείο φύλο είτε στο αντρικό, έχει πάντα μια γυναίκα στην οποία αιωνίως απολογείται και απ' την οποία αιωνίως κρίνεται, ακόμα και όταν αυτή έχει πεθάνει.

Αυτή η γυναίκα είναι η μητέρα του. Μία γυναίκα απόλυτα εξαυλωμένη στη φαντασία του και ταυτόχρονα απόλυτα σωματική, δεδομένου ότι για να τον γεννήσει τον συνέλαβε με τη γνωστή προαιώνια μέθοδο, κυοφόρησε 9 μήνες και τον γέννησε μέσα σε αφόρητους σωματικούς πόνους.

Αυτή η εξιδανικευμένη και άυλη και συνάμα χθόνια και σκοτεινή εικόνα γυναίκας που κάθε άνδρας έχει σφηνωμένη στο μυαλό του, του στερεί κάθε αντικειμενικότητα στην προσέγγιση του άλλου φύλου. Μην περιμένετε να σας φωτίσω με τις απόψεις μου για τη γυναικεία εικόνα στα Μέσα, γιατί στερούμαι πλήρως αντικειμενικότητας.

Πρώτον, γιατί είμαι άνδρας και δεύτερον, γιατί είμαι σε κάποιο βαθμό συνυπεύθυνος για τη γυναικεία εικόνα στην τηλεόραση λόγω του σήριαλ «Οι τρεις Χάριτες». Αν η μητέρα μου με γέννησε βιολογικά, «Οι τρεις Χάριτες» υπέγραψαν με το ταλέντο τους το πιστοποιητικό της καλλιτεχνικής μου γέννησης και είναι φυσικό να τις αγαπώ δια βίου.

Πολλές φορές με ρωτούν πού αποδίδω εγώ την επιτυχία αυτού του σήριαλ. Η πιο προφανής απάντηση είναι επειδή ήταν αστείο. Αυτή η απάντηση και ρηχή είναι και ταυτολογική στο βάθος της. Είναι σα να λες αυτό το σήριαλ ήταν επιτυχημένο επειδή ήταν επιτυχημένο. Πιστεύω ότι για να πετύχει ένα καλλιτεχνικό προϊόν σημαίνει ότι καθρεφτίζει ένα κυρίαρχο αίτημα ή μία κατάσταση που εξελίσσεται δυναμικά μέσα στην κοινωνία και το γεγονός που ανέδειξε τις Χάριτες είναι η αλλαγή της θέσης της γυναίκας στην ελληνική κοινωνία.

Απ' τη μεταπολίτευση μέχρι το 1990 ο αριθμός των γυναικών που με ραγδαίους ρυθμούς έμπαιναν στην αγορά εργασίας ήταν τέτοιος που εντέλει ανέδειξε έναν άλλο τύπο γυναίκας. Τη γυναίκα που αυτονομείται οικονομικά και συνακόλουθα κοινωνικά και δεν ετεροπροσδιορίζεται πλέον από το σύζυγό της, αλλά αποτελεί αυτοτελή και αυτόνομη κοινωνική οντότητα, με ό,τι αυτό συνεπάγεται στην ψυχολογία, τα ήθη και τις σχέσεις των δύο φύλων.

Ήταν φυσικό αυτού του είδους οι εργαζόμενες και αυτονομημένες γυναίκες να εκπροσωπηθούν κάποια στιγμή στο χώρο του θεάματος. «Οι Τρεις Χάριτες» χωρίς να παύουν ούτε στιγμή να είναι γυναίκες με όλα τα προτερήματα και τα ελαττώματα της γυναίκας, ουδέποτε υπήρξαν κατίνες. Μπορεί να ήταν αφελείς ή και τρελές κάποιες φορές, αλλά ποτέ κότρες.

Οι σχέσεις τους με τους άντρες χαρακτηρίζονταν από την αναζήτηση ερωτικού συντρόφου, αλλά ποτέ απ' την αναζήτηση ενός στηρίγματος. «Οι Τρεις Χάριτες» ήταν οι κολώνες του σπιτιού τους από μόνες τους. Τους άντρες τους ήθελαν μόνο για τον έρωτα, ποτέ για την αποκατάσταση.

Επίσης «Οι τρεις Χάριτες» δεν υπήρξαν ποτέ φεμινίστριες, γιατί ποτέ δε θεώρησαν ότι ανήκουν στο δευτερεύον φύλο. Απλά θεωρούσαν τους άντρες ίσους τους και ο ίσος δεν έχει τίποτα να διεκδικήσει από τον ίσο του. Είμαι υπερήφανος που ήμαστε οι πρώτοι, χωρίς να το έχουμε σαν πρόθεση, που καταγράψαμε στο χώρο του λαϊκού θεάματος αυτή την κοσμογονική αλλαγή μετά την οποία ούτε οι γυναίκες, αλλά ούτε και οι άντρες γύρω μας μπορούν να είναι ίδιοι. Ούτε φυσικά και ο χώρος του θεάματος.

Ο λαϊκός κινηματογράφος από τον πόλεμο και μετά, ιδιαίτερα στο χώρο της κωμωδίας, υπήρξε αυστηρά ανδροκρατούμενος. Λογοθετίδης, Μακρής, Φωτόπουλος, Σταυρίδης, Κωνσταντάρας, Ρίζος, Βουτσάς, Κωνσταντίνου, Μουστάκας, Χάρρυ Κλιν, για να θυμηθώ μόνο λίγους από τους κορυφαίους.

Αν αφαιρέσει κανείς τις ταινίες της Ρένας Βλαχοπούλου, καμία

ελληνική ταινία δε στηρίχθηκε σε γυναίκες. Αντίθετα, πολλές αξιόλογες ηθοποιοί περιορίζονταν σε διακοσμτικούς ρόλους, για παράδειγμα η Μάρω Κοντού. Ελάχιστες είναι οι φορές που της επέτρεψαν να αναδείξει το ταλέντο της σε σημαντικούς ρόλους.

Συνήθως την περιόριζαν στο ρόλο της κομψής οικοδέσποινας στο πλάι του Κωνσταντάρη ή του Σταυρίδη. Θα μου πείτε, ξεχνάς την Αλίκη. Φυσικά και δε τη ξεχνώ. Η Αλίκη αναμφισβήτητα υπήρξε η βασίλισσα του λαϊκού θεάματος της μεταπολεμικής Ελλάδας και αναδείχθηκε βασίλισσα ακριβώς επειδή εξέφραζε το μοντέλο της χειραγωγημένης γυναίκας, της γυναίκας που ετεροπροσδιορίζεται απ' το παλικάρι που έχει στο πλάι της, μια νεράιδα που χωρίς παλικάρι δεν νοείται.

Η Αλίκη στους ρόλους της μπορεί να ήταν καλόκαρδη, πανέξυπνη, καπάτσα και καταφερτζού, αλλά ποτέ δεν κατάφερνε αυτό που ήθελε σε άμεση αναμέτρηση με τον άνδρα. Του το έφερνε πάντα με τον πλάγιο τρόπο, το γυναικείο, την πουτανιά. Γενικώς πραγματοποιούσε τον τύπο «πονηρό θηλυκό, κατεργάρα γυναίκα».

Η μόνη που έκανε μεγάλη καριέρα πέρα απ' αυτά τα πλαίσια ήταν η Μελίνα Μερκούρη, κυρίως χάρη στην αξέχαστη Στέλλα. Εκεί η Μερκούρη δημιούργησε ένα τύπο χειραφετημένης γυναίκας πρωτοφανούς για την εποχή και τόσο δυναμικό, που μια ταινία την έκανε σταρ αλλά με ελάχιστη φιλμογραφία στον ελληνικό κινηματογράφο, πράγμα που την καθιστά σημαντική, αλλά μειοψηφική.

Στην ίδια κατηγορία θα τοποθετούσα και τη Μαίρη Χρονοπούλου της οποίας η δυναμική περσόνα την εμπόδισε να γίνει κυρίαρχη. Ήταν πάντα συμπληρωματική σε πολυπληθείς διανομές. Το απόλυτο κυρίαρχο μοντέλο ήταν η Αλίκη. Όλες οι άλλες έκαναν καριέρα πάνω σε αυτό το πατρών πάνω ως κάτω.

Αρκεί να θυμηθεί κανείς την Καρέζη και την Αρώνη στο «Μια τρελή – τρελή οικογένεια» όπου όσο και αν ήταν σημαντικές, όσο και αν ήταν ατίθασες, μόνο η σφαλιάρα του Αλεξανδράκη και του Παπαγιαννόπουλου τις ολοκληρώνουν σε γυναίκες. Γενικώς αυτή η ταινία είναι η πιο χαρακτηριστική ίσως της ιδεολογίας του παλιού ελληνι-

κού κινηματογράφου, αλλά και του θεάτρου, σχετικά με τη θέση της γυναίκας. Και αυτή η θέση είναι πάντα κάτω από τον άνδρα της.

Κατά βάση η σφαλιάρα είναι το τελικό και το πιο αποτελεσματικό φάρμακο στις γυναικείες αναζητήσεις εκείνης της εποχής, εξ ου και η Αλίκη τραγουδούσε «Δημήτρη μου, Δημήτρη μου, μου το 'κλεισες το σπίτι μου». Μόνο προς το τέλος της ζωής της σε εντελώς άλλες εποχές μπόρεσε να χειραφετηθεί από το μύθο της γατούλας και να τραγουδήσει στο Βίκτωρ – Βικτώρια «ο άνδρας της ζωής μου είμαι εγώ», πράγμα που ήταν και αλήθεια για τη ζωή της.

Μετά απ' την ανδροκρατία της παλιάς ελληνικής κωμωδίας περνάμε σε μία ιδιωτική τηλεόραση όπου ο Σπύρος Παπαδόπουλος είναι εξίσου δημοφιλής με τη Δήμητρα Παπαδοπούλου και ο Πέτρος Φιλιππίδης με τη Μαρία Καβογιάννη. Οι Έλληνες δημιουργούν για πρώτη φορά κωμωδία για τα δύο φύλα. Σημαντική διαφορά και ως εδώ καλά.

Η έντονη παρουσία γυναίκας στο τηλεοπτικό prime time καθρεφτίζει μια σημαντική πρόοδο εξίσωσης, αλλά αν ξεπεράσουμε τους αριθμούς και πλησιάσουμε πιο κοντά το φαινόμενο με ποιοτικά και όχι ποσοτικά κριτήρια, ίσως παρατηρήσουμε μια υπαναχώρηση όχι τόσο ενθαρρυντική.

Πολλοί απ' τους ρόλους που σημείωσαν επιτυχία έχουν δημιουργήσει τα τελευταία χρόνια μια νέα εικόνα θηλυκού που έχει κάτι απ' τη σύγχρονη φρασεολογία της χειραφετημένης γυναίκας μεν, αλλά τα βασικά της χαρακτηριστικά ανήκουν στην κατηγορία της γυναίκας αντικείμενο, της γυναίκας δοχείο και σκεύος της αντρικής σεξουαλικής εκτόνωσης.

Αυτό το παράξενο μόρφωμα θα το ονόμαζα γυναίκα τραβεστί. Είναι μια παραμορφωμένη και παραμορφωτική εικόνα θηλυκού που είναι κούκλα, παμπόνηρη, κουτσομπόλα, απάνθρωπα βιτριολική στο χιούμορ της εις βάρος των άλλων γυναικών, επαναλαμβάνει τικ του τύπου «αγάπη μου, είσαι θεά, είσαι κούκλα» και είναι πάντα ξελιγωμένη για άνδρα.

Πολύ συχνά βλέπω συναδέλφους και καλές συναδέλφους, να ξοδεύονται σε κωμωδίες που ταυτίζουν τη θηλυκότητα με μια εκφορά

που θυμίζει τραβεστί. Πιθανώς τα σενάρια αυτών των σειρών γράφονται από άντρες που φοβούνται τη γυναικεία επιθυμία και την ταυτίζουν με μια τερατώδη και ακόρεστη λαγνεία στα όρια της μητρομανίας. Γυναίκες που έχουν σα μοναδικό αυτοσκοπό να πηδηχτούν.

Απ' την εικόνα της Αγίας Μπτέρας που δε μετέχει ποτέ στην κτηνώδη διαδικασία του σεξ, μη φτάνουμε και στο αντίθετο. Είναι βέβαια φανερό ότι οι άνδρες δυσκολεύονται να δεχθούν τη γυναικεία σεξουαλικότητα. Ακόμα και γίγαντες της σκέψης όπως ο Φρόνιτ, προέβησαν συχνά σε ένα είδος κλειτοριδεκτομής, σε θεωρητικό επίπεδο, αρνούμενοι την ύπαρξη αυτόνομης γυναικείας επιθυμίας.

Η αντιστροφή αυτής της άρνησης του γυναικείου πόθου, είναι η υπερβολή και η παραμόρφωσή του. Είναι αυτή η απαξιωτική εικόνα μιας γυναίκας μπάρμπι που είναι ψεύτρα, επιπόλαιη και σακλή και το μόνο που έχει στο μυαλό της είναι το σούπερ αρσενικό που θα της δώσει να καταλάβει, ένας τύπος γυναίκας που επαναφέρει δυναμικά στην κοινωνία τη μία και μοναδική απόλυτη αξία, το φαλλό.

Απ' αυτή την άποψη έχουμε βρεθεί πολύ, πολύ, πολύ πίσω από την Αλίκη, γιατί όλα αυτά τα παραδοσιακά ασπρόμαυρα θηλυκά από τη Νόρα Βαλσάμη μέχρι την Άννα Φόνσου, ήταν τουλάχιστον πραγματικές γυναίκες. Μπορεί να ήταν υποδουλωμένες στο ρόλο της νοικοκυρούλας ή της ερωμένης, αλλά ήταν ανθρώπινες, ειλικρινείς και αξιαγάπτες.

Μπορεί η Μάρθα Καραγιάννη να ψάχνει από ταινία σε ταινία το Βουτσά για να τον τυλίξει και να τη στεφανωθεί, ώστε να επιτελέσει το τελικό κοινωνικό της ρόλο, αλλά ποτέ δεν έπαυε να είναι αληθινή, ζεστή και ανθρώπινη. Το γυναικείο σεξαπίλ της παλιάς κωμωδίας από τη Ζωή Λάσκαρη μέχρι την Ελένη Ανουσάκη, ουδέποτε υπήρξε χυδαίο.

Πολλές απ' τις σύγχρονές μου συναδέλφισσες παρουσιάζουν την εικόνα μιας τρανσέξουαλ με φυσικά γυναικεία γεννητικά όργανα. Και το τρομερό είναι ότι αυτή η χαρακτηριστική αδελφίστικη εκφορά λόγου που συγχέει το χιούμορ με το καλιαρντό, δεν είναι μόνο καλλιτεχνικό φαινόμενο. Την έκφραση αυτή την ακούς και στο δρόμο.

Πολύ συχνά έχω ακούσει νέες κοπέλες να εκφράζονται στη ζωή

τους έτσι, γυναίκες που σε ένα μεγάλο βαθμό έχουν ενστερνιστεί το ρόλο του τραβεστί, νομίζοντας ότι έτσι γίνονται πιο χαριτωμένες. Και θα σας το αποδείξω με ένα άλλο παράδειγμα τηλεοπτικής εικόνας πέρα απ' τα χωράφια μου.

Τα απανταχού πρωινάδικα και μεσημεριανάδικα – εδώ ακουμπάω σε αυτά που είπαν οι προηγούμενοι ομιλητές – των καναλιών βρίθουν γυναικών κατά βάση με ξανθιά κόμη, που μιμούνται το αδελφιστικό ύφος και ήθος. Η γυναίκα έχει μετατραπεί σε αυτές τις χώρες προγράμματος σε μία κατινάρα που διαρκώς κουτσομπολεύει και χαμογελάει πονηρά κάνοντας σκαμπρόζικα αστεία. Κορυφαίο παράδειγμα γυναίκας τραβεστί η μετεωρολόγος Πετρούλα.

Πώς φτάσαμε από το διεκδικητικό φεμινισμό του '70 στην προσβλητική για τη γυναικεία υπόσταση παρουσία της Πετρούλας; Γιατί όλο και περισσότερο οι σύγχρονες γυναίκες στρέφονται ξαφνικά στον ιστορικά ξεπερασμένο παραδοσιακό ρόλο της γυναίκας αντικείμενο; Τι απέγινε το γυναικείο κίνημα;

Φυσικά δεν αναπολώ τις αξύριστες φεμινίστριες της μεταπολίτευσης. Ισότητα δε σημαίνει εξομίωση. Όπως ακριβώς ισότητα μεταξύ μαύρων και λευκών δε σημαίνει να γίνουν οι μαύροι άσπροι όπως ο Μάικλ Τζάκσον, έτσι και η ισότητα ανδρών – γυναικών δε σημαίνει να γίνουν οι γυναίκες άνδρες.

Χειραφετημένη γυναίκα δεν είναι η ανδρογυναίκα, δηλαδή μια γυναίκα που έχει αρνηθεί την ταυτότητά της. Χειραφετημένη γυναίκα είναι αυτή που παίζει ισότιμα ένα συγκεκριμένο ρόλο στο παιχνίδι του ερωτισμού, το γυναικείο ρόλο. Αλλά απ' αυτό το σημείο μέχρι την υπερχειλίζουσα θηλυκότητα της πρόσφατης μόδας που εννοεί να βγάλει όλα τα γυναικεία κάλλη στο μείντάνι, κοιλιάς, μπούστο, πόδια, υπάρχει διαφορά.

Δεν το λέω από σεμνοτυφία, απλώς βρίσκω όλα αυτά τα κορίτσια όχι προκλητικά για έρωτα, αλλά παρακλητικά και άλλο πράγμα η πρόκληση και άλλο η παράκληση. Έτσι όπως εμφανίζονται μισόγυμνες και έντονα βαμμένες, μου φαίνονται ψοφοδεείς γι' αυτά τα λίγα εκατοστά ανδρικής σάρκας. Εντάξει ρε κορίτσια, πρόκληση, αλλά να μη

χάνουμε και την αξιοπρέπειά μας. Οι άνδρες γουστάρουν να κατακτούν, όχι να αιχμαλωτίζουν απλώς το ήδη παραδομένο.

Αυτού του είδους η προκλητικότητα μετακινεί τους όρους του ερωτικού παιχνιδιού και το κάνει τουλάχιστον ανιαρό. Γιατί ο εύκολος στόχος είναι βαρετός και αν γίνει βαρετός και ο έρωτας, τι μας μένει. Η γυναίκα τραβεστί είναι ένα παραμορφωμένο αντίγραφο γυναίκας που επιστρέφει τον άνδρα όχι απλώς στην προπολεμική θέση του άνδρα αφέντη, αλλά στη θέση του απόλυτου αγαθού και όπως όλα τα αντίγραφα δεν έχει καμιά αξία, είναι μια γυναίκα παρωδία που σου προκαλεί αυτομάτως την περιφρόνηση και τη ρατσιστικά φαλλοκρατική προστακτική «άντε πλύνε κανένα πιάτο μωρή».

Ευχαριστώ.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Νομίζω ότι είδαμε αρκετά πράγματα από το τι έχει γυριστεί και τι έχει προβληθεί στην τηλεόραση με όλη αυτή την περιγραφή. Με την τοποθέτηση του κ. Ρέππα είδαμε όλα μαζί, σήριαλ, γενικά ότι έχει παιχτεί και έχει προβληθεί τον τελευταίο καιρό στην τηλεόραση, την ελληνική τηλεόραση.

Επειδή εκτός από συνάδελφος είστε και σχολιάστρια και ειπώθηκε προηγουμένως ότι οι δημοσιογράφοι είναι και σχολιαστές και ρεπόρτερ, αλλά και παρουσιαστές, ήθελα τη βιωματική σου, Μαρία, τοποθέτηση.

Μ. ΣΠΥΡΑΚΗ: Καλημέρα σε όλους. Με λένε Μαρία Σπυράκη και είμαι εδώ χωρίς το παράθυρο. Θέλω να σας πω ότι όσα άκουσα πριν από το Μιχάλη Ρέππα τα βρήκα πάρα πολύ ενδιαφέροντα και έχω κάνει μια προσπάθεια να διαχωρίσω τα κομμάτια που εμφανίζονται οι γυναίκες στην τηλεόραση σε τέσσερις καταρχήν φανερές ενότητες.

Τα σήριαλ, τις σειρές, τη διαφήμιση, τις ψυχαγωγικές εκπομπές στις οποίες συμπεριλαμβάνω και τα reality show και τις ειδήσεις. Όλα αυτά για να σας πω ότι θεωρώ πως σε ένα πολύ μεγάλο βαθμό και στις τέσσερις κατηγορίες υπάρχουν και αληθινές γυναίκες, υπάρχουν και στερεότυπα τα οποία υπηρετούνται με το χρόνο, εξελίσσονται και πολλές φορές μας αναγκάζουν να τα παρακολουθήσουμε.

Ξεκινώντας από τα σήριαλ, θα σας πω με βάση την αλήθεια που

βιώνω, ότι υπάρχουν πράγματα που τον τελευταίο καιρό πολύ μου αρέσουν. Μου αρέσει για παράδειγμα το γεγονός ότι σε αυτά τα σήριαλ της τελευταίας εσοδείας, εννιά της τελευταίας Ζετίας, 4ετίας, αποτυπώνεται η εξέλιξη των χαρακτήρων με σύγχρονα χαρακτηριστικά και χιούμορ.

Παρατηρώ βεβαίως ότι δεν εγκαταλείφθηκε η συνταγή της σούπερ εμφάνισης της γυναίκας που προκαλεί τον σούπερ έρωτα και ξεσηκώνει τα σούπερ πάθη και γενικά πέφτουν όλοι ανάσκελα και καταφέρνει τα πάντα με πολύ μεγάλη επιτυχία και στο τέλος όλα γίνονται πάρα πολύ καλά, αλλά αυτό είναι μία εκδοχή.

Η άλλη εκδοχή εμφανίζει αληθινά γυναικεία πρόσωπα που έχουν παρελθόν, που έχουν δουλειά, που έχουν χιούμορ, που έχουν οικογένειες ή δεν έχουν οικογένειες και έχουν πάντως ρυτίδες. Είναι πολύ πιο ελκυστικά αυτά τα νέα εγχειρήματα, τα εγχειρήματα που αποτυπώνουν αληθινούς χαρακτήρες και είναι ενδιαφέρον ότι πια παρατηρώ και μια στροφή που αναδεικνύει μέσα απ' αυτή τη διάσταση των σήριαλ και το χιούμορ και το κωμικό στοιχείο της ζωής, αποφεύγει τη δραματοποίηση των καταστάσεων και εντάσσει όλα τα στοιχεία της ζωής σε αυτό που λέμε πραγματικότητα.

Σε αυτό το σημείο θεωρώ ότι είχαμε μια πολύ σημαντική πρόοδο, σε σχέση τουλάχιστον με τη περασμένη δεκαετία. Δε θα μπορούσα να πω το ίδιο για τη διαφήμιση, παρά το γεγονός ότι έχουν γίνει βήματα και ανήκω και σε αυτούς που λέμε διαφημισιοφάγους, τους ανθρώπους που όταν είχαν χρόνο παρακολουθούσαν διαφημίσεις σε αυτά τα περίφημα φεστιβάλ 24 ώρες, 48 ώρες.

Τώρα βλέπω ότι η διαφήμιση παρά τα βήματα που έχει κάνει είναι σταθερά προσανατολισμένη στη σχολή του αισθησιασμού. Είναι μια παμπάλαια σχολή, μια σχολή που από τον πρώτο διδάξαντα από τον Μπανσέ Μαρσέρ μέχρι σήμερα, καταφεύγει ακριβώς στην ίδια λογική, να υποχωρήσει η κριτική σκέψη του καταναλωτή απέναντι στο ένστικτο, μπροστά στο ένστικτο και να ακολουθήσει ο καταναλωτής το ένστικτο και με βάση αυτό να ψωνίσει.

Ο καταναλωτής αν είναι άνδρας βλέπει το γυναικείο πρότυπο, το γυναικείο στερεότυπο όπως αυτό παρουσιάζεται στη διαφήμιση με τον τρόπο που όλοι ξέρουμε. Αν είναι γυναίκα, βλέπει το γυναικείο πρότυπο με τον τρόπο που πρέπει τουλάχιστον κατά τη διαφήμιση να το ακολουθήσει. Σας θυμίζω ότι η γυναίκα έχει μια δυνατότητα να διαχειρίζεται τον οικογενειακό προϋπολογισμό, να προσανατολίσει τα παιδιά στην κατανάλωση και όλα αυτά τα στοιχεία την καθιστούν ένα διαφημιστικό ακροατήριο ιδιαίτερα ενδιαφέρον.

Εκεί τα πράγματα μάλλον θέλουν ακόμα πολλή δουλειά, γιατί κυρίως περισσεύει η χρυσόσκονη και λείπει η έμπνευση, αν και θα μπορούσε η διαφήμιση που είναι ένας χώρος πάρα πολύ δημιουργικός, να έχει ακόμα περισσότερη έμπνευση.

Ο τρίτος χώρος για τον οποίο δεν έχω καθόλου καλά λόγια να πω, είναι οι λεγόμενες ψυχαγωγικές εκπομπές, αυτές οι εκπομπές της μεσημεριανής και της απογευματινής ζώνης, αυτό που λέγεται reality show. Εγώ θέλω να σας πω ότι εκείνο που κυρίως μου προκαλεί μία έντονη αντίδραση είναι η βάση αυτών των εκπομπών που είναι η βάση της σύγκρισης.

Η σύγκριση ανάμεσα στο πρόσωπο που παρουσιάζει την εκπομπή, που είναι μια λαμπερή προσωπικότητα που τα έχει εν πολλοίς όλα λυμένα και κανένας δεν ξέρει πόσο κόπο έχει καταβάλει για να το κάνει αυτό, γιατί ενδεχομένως έχει έρθει και απ' το πουθενά. Και το δεύτερο στοιχείο είναι το contrast που επιχειρείται με γυναικές θύματα.

Η θυματοποίηση της γυναίκας και η ανάδειξη καταστάσεων, όπως η ενδοοικογενειακή βία, είναι μια συζήτηση εντελώς καθημερινή, μια συζήτηση όμως που δημιουργεί ένα δράμα χωρίς λύση. Μια συζήτηση που δεν τοποθετεί τα πράγματα στις αληθινές τους διαστάσεις. Μια συζήτηση που δεν υποδεικνύει ακόμη και τις καταφυγές, διότι και τα περιστατικά υπάρχουν και τα πρόσωπα σε πολλές περιπτώσεις υπάρχουν. Τα πραγματικά καταφύγια δεν υποδεικνύονται, οι διέξοδοι δεν υποδεικνύονται, αντιθέτως αναπαράγεται όλο αυτό το δράμα και είναι ένα δράμα προς κατανάλωση.

Στην πραγματικότητα αυτές οι εκπομπές δεν εξυπηρετούν τίποτα εκτός απ' το να ταΐσουν κατώτερα ένστικτα και να δημιουργήσουν μια πάρα πολύ κακή εικόνα για τη μέση γυναίκα, για τη μέση Ελληνίδα, που πιστέψτε με, δεν είναι καθόλου έτσι.

Και θέλω να ευχαριστήσω εδώ και την κα Παπαδά που μου έδωσε σήμερα τη δυνατότητα να μιλήσω σε αληθινές γυναίκες, σε γυναίκες που ξυπνάνε το πρωί, πάνε στη δουλειά τους, έχουν προηγουμένως φροντίσει τα παιδιά τους, θα γυρίσουν μετά θα κάνουν κάτι άλλο στον ελεύθερο χρόνο τους, θα κοιτάξουν αν προλάβουν να δουν την ταινία που τώρα κυκλοφόρησε, θα κοιτάξουν αν τα καταφέρουν να έχουν καλά τη σχέση τους ή να δημιουργήσουν μια καινούργια σχέση.

Και όλα αυτά είναι οι αληθινές γυναίκες. Και θέλω να σας πω ότι στο τέταρτο πεδίο, στις ειδήσεις, δουλεύουν αληθινές γυναίκες. Γυναίκες που κουραζόμαστε πολύ, προσπαθούμε πολύ, ενδεχομένως έχουμε παспаλιστεί με λίγο περισσότερο μείκ-απ απ' αυτό που αντέχει ο μέσος άνθρωπος, αλλά αυτό είναι δευτερεύον.

Το ενδιαφέρον είναι ότι σήμερα σε 3 από τα 6 δελτία ειδήσεων που υπάρχουν στη χώρα υπάρχουν γυναίκες σε κεντρικό ρόλο, στο «MEGA», στη «NET» και στον «ALPHA», τρεις κυρίες με διαφορετική διαδρομή και φυσικά διαφορετική προσωπικότητα, αλλά είναι σημαντικό το ότι υπάρχει αυτή η καταγραφή.

Είναι επίσης σημαντικό το γεγονός ότι έχουν ενταχθεί μια σειρά γυναίκες σε πρωταγωνιστικούς ρόλους σε ρεπορτάζ που άλλοτε ήταν άβατα. Σας είπα πριν η Γκέλυ -το περίφημο πολιτικό ρεπορτάζ το ξέρει η κα Δεμίρη επίσης- ότι το διπλωματικό ήταν άβατο. Υπήρχαν ρεπορτάζ στα οποία οι γυναίκες δεν έπαιρναν το πάνω χέρι, δεν ήταν στην πρώτη γραμμή, δεν μπορούσαν να καταστήσουν διακριτές τις παρουσίες τους και να παρουσιάσουν τη γνώμη τους χωρίς να υπάρχει η γνώμη του άνδρα συναδέλφου, η οποία θα τους καθοδηγήσει.

Τα πράγματα τώρα είναι διαφορετικά. Το τελευταίο σημαντικό που συμβαίνει νομίζω σε αυτή την περίοδο της τηλεόρασης των ειδήσεων, είναι η απενοχοποίηση της ηλικίας και αντίθετα, όσο ο χρόνος

περνάει, πιστεύω ότι ο χρόνος της ηλικίας είναι ένα ζήτημα που απ' την περίοδο της Μπάρμπι που περάσαμε στην πρώτη φάση της ιδιωτικής τηλεόρασης, τώρα πλέον καθίσταται προσόν.

Προσόν που σε συνδυασμό με την πείρα και με τη γνώση και με τη δυνατότητα που έχουν οι γυναίκες να προχωρήσουν, είναι εκείνο που μπορεί να τους οδηγήσει στο δρόμο που εκείνες θέλουν. Επέλεξα να σας παρουσιάσω μία θετική πλευρά των όσων μας συμβαίνουν σε αυτή τη δουλειά, γιατί πιστεύω πάρα πολύ ότι τα εμπόδια μπορούν να ξεπεραστούν.

Πιστεύω πάρα πολύ ότι για να κάνεις κάτι χρειάζεται να κάνεις προσωπικές θυσίες, αλλά όπως έλεγα και πριν ψιθυρίζοντας στο διπλανό μου, στο συμμαθητή μου, το ίδιο ισχύει και για τους άνδρες. Σας ευχαριστώ πολύ.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ακούσαμε απ' όλους τους ομιλητές για τα πρότυπα των γυναικών, όπως παρουσιάζονται στην τηλεόραση, των ηθοποιών, των γυναικών δημοσιογράφων, αν παίζει ρόλο η εμφάνιση ή οι δεξιότητες, η σκέψη, ξανθές ή με μαύρη ρίζα. Ακούσαμε για το αν είναι αντικείμενο η γυναίκα ή αν είναι μύχιος πόθος.

Θα ήθελα να σας παρακαλέσω πριν ολοκληρώσουμε αυτό τον πρώτο γύρο του τραπέζιού, όποιοι έχουν, όποιες πρωτίτως και όποιοι έχουν κάποια ερώτηση ή κάποια απορία ή θέλουν να τοποθετηθούν ή να ρωτήσουν κάποιον απ' τους αγαπητούς συναδέλφους, να το κάνουν.

Ε. ΚΟΥΤΟΥΦΑ: Λέγομαι Ευγενία Κατούφα και εργάζομαι στο ραδιόφωνο της ΕΡΤ. Είναι καλό που κάνατε το διαχωρισμό εδώ της ποσοτικής και ποιοτικής παρουσίας των γυναικών στα ΜΜΕ, γιατί ένας προβληματισμός είναι έντονος αυτή τη στιγμή τουλάχιστον στο δικό μου το μυαλό. Θα ήθελα να προβληματιστούμε όλοι μας κατά πόσο οι συναδέλφισσες έχουν βοηθήσει ώστε η Ελληνίδα να αποκτήσει την αυτοπεποίθηση που χρειάζεται, να αποκτήσει τη γνώση των δικαιωμάτων της, να ενημερωθεί για τα μέσα και τα εφόδια που της δίνει, όσα της δίνει αυτή η πολιτεία, για να βγει απ' τα αδιέξοδά της, να αποκτήσει την οικονομική και κοινωνική της ανεξαρτησία.

Επίσης, να γνωρίσουν τις άλλες Ελληνίδες, τις άλλες γυναίκες τις καταξιωμένες, τις πετυχημένες, να τις συμπεριλάβουν και αυτές στα κριτήριά τους και τουλάχιστον να τις ψηφίζουν, γιατί όπως είναι γνωστό δεν ψηφίζονται οι γυναίκες.

Πόσες επίσης απ' τις συναδέλφους που είναι πολλές στα ΜΜΕ, αντιδρούν όταν τα δικαιώματά μας τα κατακτημένα πάνε πίσω και δε μιλάω για την πρόωρη σύνταξη, αλλά μιλάω για τη φαλκίδευση του συστήματος της ποσόστωσης στις Δημοτικές και Νομαρχιακές Εκλογές ή μιλάω για την πρόσφατη ρύθμιση για το επώνυμο του συζύγου.

Και ακόμα πόσες έχουν ξεφύγει από την παρεξήγηση της γραφικής φεμινίστριας που πέταξε το σουτιέν, που χόντρυνε, που ξέχασε τη θηλυκή της υπόσταση. Ξέρω αγαπητές συναδέλφισσες ότι πολλές φορές φτύνουμε αίμα για να περάσουμε μια είδηση για θέματα που αφορούν τις γυναίκες, όμως μήπως και εμείς χρειάζεται να κάνουμε κάτι περισσότερο; Να βοηθήσουμε τουλάχιστον τις συμπατριώτισσές μας και τους εαυτούς μας.

Δεν ξέρω αν υπάρχει απάντηση σε αυτό τον προβληματισμό. Αισθάνθηκα την ανάγκη να σας τον καταθέσω. Ευχαριστώ.

Κ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΑΚΗ: Να κάνω και εγώ μια ερώτηση που είναι συναφής με της κυρίας. Λέγομαι Πολυχρονάκη Κατερίνα, δουλεύω εδώ στη Γραμματεία. Το αίτημα για συμμετοχή της γυναίκας στη δημόσια ζωή είτε επάγγελμα, είτε πολιτική, είτε όπου αλλού, συνοδεύτηκε πάντα απ' το επιχείρημα ότι θα έπρεπε να διατυπώνεται ή θεωρούσαμε ότι η γυναίκα μπορούσε να διατυπώσει ένα λόγο που να εκπροσωπεί και αυτό το ποσοστό του πληθυσμού, δηλαδή του γυναικείου πληθυσμού, να είναι φιλικό, να είναι διαφορετικό, να έχει μια άλλη προσέγγιση στα πράγματα κλπ. κλπ.

Τελικά η συμμετοχή της γυναίκας στα πράγματα, είτε στη τηλεόραση, είτε όπως είπαμε στην πολιτική, είτε οπουδήποτε αλλού, έχει αποδώσει αυτό το προσδοκώμενο από την αρχή; Γιατί ακούσαμε τόσα πράγματα και έτσι είναι όπως τα είπατε, δηλαδή ότι η συμμετοχή των γυναικών ανέδειξε τελικά στο συγκεκριμένο περιβάλλον της τη-

λεόρασης τη γυναίκα ως εμπόρευμα και μάλιστα με πολύ υψηλή αξία απ' ότι φαίνεται. Πουλάει ιδιαίτερα η γυναίκα σαν εικόνα.

Τελικά, όλη αυτή η διαδρομή που έχει γίνει από τη δεκαετία του '60 μέχρι τώρα, απέδωσε κάτι ως προς το αρχικά προσδοκώμενο; Και τελικά με ποιο τρόπο μπορεί να γίνουν κάποια βήματα παραπάνω;

Σ. ΔΙΓΕΝΗ: Λέγομαι Διγενή Σοφία και είμαι συνάδελφος δημοσιογράφος στον έντυπο Τύπο. Το 2006 παρακολούθησα ένα σεμινάριο πάνω στα θέματα που αφορούν τη γυναίκα στα ΜΜΕ. Έγινα σύμβουλος της ισότητας στον Τύπο. Δε μου δόθηκε ποτέ η ευκαιρία αυτά που έμαθα εκεί να τα αποτυπώσω στον Τύπο, γιατί τα έντυπα που δούλευα δεν τα χρησιμοποιούσαν, δεν τα είχαν στη σκέψη τους, στην οργάνωσή τους.

Θέλω να ρωτήσω, όλοι αυτοί οι σύμβουλοι δημοσιογράφοι ισότητας, τι έχουν απογίνει; Γιατί ήταν 24 άτομα όταν εγώ συμπεριλήφθηκα σε αυτό το σεμινάριο και πριν από λίγο καιρό, δηλαδή έξι μήνες πριν το σεμινάριο αυτό είχε δεχθεί άλλα τόσα άτομα και πιθανότατα να έχει και συνέχεια. Δεν ξέρω εάν το γνωρίζετε αυτό, εάν μπορεί κάποιος να μου απαντήσει τι απέγιναν αυτοί οι σύμβουλοι και που μπορούν αυτοί οι σύμβουλοι να δώσουν τις πληροφορίες τους, τις γνώσεις τους και ότι αποκόμισαν απ' αυτά τα σεμινάρια για η συμβολή τους στην ισότητα.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Λυπάμαι, αλλά προσωπικά δεν είμαι καθ' ύλην αρμόδιος, δεν το γνωρίζω, δεν μπορώ να σας δώσω μια απάντηση.

Μ. ΡΕΠΙΑΣ: Συγνώμη που παρεμβαίνω, αλλά ακούω πάρα πολλές ερωτήσεις που έχουν να κάνουν με θεσμικά πράγματα κλπ κλπ. Έχω την εντύπωση ότι οι θεσμοί πάντοτε σε μια κοινωνία ακολουθούν τις ουσιαστικές εξελίξεις που έχουν ήδη συμβεί στην κοινωνία. Δεν μπορούμε να περιμένουμε ούτε από ρυθμίσεις, ούτε θεσμούς, ούτε από τίποτα.

Και είναι και πολύ μεγάλη συνήθειά μας των Ελλήνων να στρεφόμεστε στο κράτος και στο κράτος και στο κράτος. Θα ήθελα να πω δυο μεγάλες αλήθειες, που έχω διαπιστώσει ως επαγγελματίας. Αν δεν υπήρχαν οι γκέι, οι Ελληνίδες πρωταγωνίστριες θα παίρνανε το βασικό μισθό. Γιατί οι άνδρες ταυτίζονται με τους άνδρες και οι γυναίκες καταναλώνουν άνδρες. Αν δεν έχουμε ένα δροσερό τεκνό στην ταμπέλα, δεν έχουμε πελάτη.

Αυτό είναι δικό σας χαρακτηριστικό και αυτό θα έπρεπε να το αναλογιστείτε οι ίδιες. Δεν αφορά ούτε το κράτος, ούτε καμία ρύθμιση. Δεν μπορεί να μας κατεβάσει ρύθμιση το κράτος, βάλτε γυναίκες πρωταγωνίστριες. Αυτή τη στιγμή όλες τις Παναγιωτοπούλες και τις Παπακωνσταντίνου και τις Καβογιάννες τις κρατάνε οι γκέι και αντίστοιχα την Άννα Βίση και όλο αυτό το κομμάτι. Οι άνδρες αγοράζουν από τον Καζαντζίδη μέχρι τον Ρέμο. Η μία αλήθεια είναι αυτή.

Και η δεύτερη. Η διαφορά θα συμβεί κάποτε σε θεσμικό επίπεδο. Όταν τις κορούλες σας τις επαινείτε για το πόσο κουκλίτσες είναι, λίγο πριν τα 40 αυτό θα το φτύσουν με μαύρο αίμα. Τα αγόρια τα επαινούμε για μία δεξιότητά τους, τα κορίτσια για την ύπαρξή τους, για το πόσο είναι θελκτικές. Αυτό πιστεύω ότι είναι μια πάρα πολύ σοβαρή πηγή δυστυχίας και αυτό συγγνώμη, αλλά το δημιουργείτε εσείς, γιατί εσείς είστε μάνες, δεν είναι μάνες οι άνδρες. Ευχαριστώ.

Μ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ: Δε θα έπαιρνα το λόγο γιατί ελέχθησαν πάρα πολύ ενδιαφέροντα πράγματα και δε χρειάζεται πολλές φορές να προσθέτουμε τα αυτονόητα. Όμως μου έδωσε αφορμή και η τελευταία παρατήρηση του κ. Ρέππα. Λέγομαι Μίκα Ιωαννίδου, εκπροσωπώ το Ευρωπαϊκό Λόμπι Γυναικών, είναι 50 γυναικείες ελληνικές οργανώσεις και 4 χιλιάδες σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Πραγματικά νομίζω ότι σήμερα ήρθαμε να κάνουμε μία συζήτηση και όχι να ζητήσουμε οι μεν τις ευθύνες απ' τους δε. Έχουμε την τύχη οι περισσότερες που είμαστε εδώ να είμαστε απ' τις τυχερές από κάθε άποψη. Προχθές παρακολουθούσα την πολύ ενδιαφέρουσα ταινία το "Slumdog", δεν είχαμε την τύχη όλοι να γεννηθούμε σε περιβάλλοντα. Μιλάμε εξ ονόματος γυναικών τις οποίες μπορεί και να μη τις έχουμε συναντήσει ποτέ.

Οι περισσότερες από εμάς γεννήθηκαν σε πόλεις, καταφέρανε και δημιούργησαν πράγματα. Εδώ όμως ήρθαμε να συζητήσουμε πάνω απ' όλα πως μπορούμε οι μεν να βοηθήσουμε τους δε. Εμείς εκπροσωπούμε συνθήτως εδώ μέσα οι περισσότερες συλλογικά συμφέροντα, συλλογικά ενδιαφέροντα γυναικών και ανδρών, ίσα δικαι-

ώματα, δημοκρατικά δικαιώματα.

Θεωρώ ότι αυτό που είπε ο κ. Ρέππας δεν με βρίσκει απόλυτα σύμφωνη στο τελευταίο κατά τα άλλα ήταν πολύ δροσερή η τοποθέτησή του και νομίζω πολύ αληθινή.

Σας λέω λοιπόν ότι είναι αμφίρροπα τα πράγματα μερικές φορές προηγείται η κοινωνία, μερικές φορές προηγούνται οι θεσμοί. Εκείνο που πρέπει να αποκαταστήσουμε και στη χώρα μας, είναι μια καθάρη ισορροπία. Σίγουρα η τηλεόραση βοηθάει πάρα πολύ.

Προσωπικά δεν θα είχα να εκφράσω ιδιαίτερο παράπονο, αλλά ξέρω άπειρες γυναίκες που έχουν πολύ σημαντικά και ενδιαφέροντα πράγματα να κάνουν και να πουν και να δώσουν και να τροφοδοτήσουν, τα είπε πριν η κα Κατούφα, εγώ είμαι δικηγόρος δεν είμαι δημοσιογράφος όμως για να περάσουμε πολλές φορές ένα αυτόνοτο μήνυμα που δεν έχει να κάνει με τίποτε με εξτρεμιστικά πράγματα, για τις γυναίκες αγρότισσες. Είμαι Πρόεδρος σε ένα Οργανισμό που είχαμε τις γυναίκες, δυσκολευόμουν πολύ να το περάσω στο καθημερινό ρεπορτάζ παρά το γεγονός ότι ήξερα τα παιδιά και είχα το αγροτικό βέβαια κανάλι, που πήγαινε μια χαρά και περνούσαμε τα πράγματα, αλλά δεν έφτανε αυτό γιατί δεν το έβλεπαν.

Θέλω να πω και τελειώνω γιατί μακρηγόρησα, ότι εδώ πρέπει να προσπαθήσουμε όλοι να περνάμε τα σημαντικά, τα καλά και όχι τα σκουπίδια. Αυτή είναι η δική μου η παράκληση και η διάθεση για συνεργασία.

ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ: Γεια σας. Η κα Σωτηριάδου είμαι από τη Γραμματεία Ισότητας και διδάσκω part time, όπου έτυχε κι εγώ κάποτε να ήμουν στην ΕΡΤ ένα διάστημα. Αλλά κυρίως από την έρευνα από ένα διδακτορικό που έχω κάνει, θέλω να κάνω δυο τρεις διαχωρισμούς όσον αφορά πρώτον την κοινωνιολογική προσέγγιση, δηλαδή το ότι άλλαξαν οι ρόλοι των φύλων σε συνέπεια αυτού που είπε ο κ. Ρέππας, ότι πράγματι υπάρχει συγκρουσιακός ρόλος μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών από τη νεαρή ηλικία αλλά και μετά. Ότι η μορφή της οικογένειας έχει αλλάξει στη νιοστί, υπάρχουν πολλών μορφών οικογένειες πλέον και όλη αυτή η αλλαγή δεν έχει έρθει να αντιμετωπιστεί

θεσμικά, έστω κι αν η Γραμματεία Ισότητας έχει κάνει πάρα πολλά πράγματα από το '80 και μετά, σαν ο πρώτος κυβερνητικός φορέας.

Σημαίνει όμως ότι το θεσμικό πλαίσιο που πράγματι υπάρχει, ο Κώδικας δεοντολογίας του Ραδιοτηλεοπτικού ή ο Κώδικας δεοντολογίας της λειτουργίας των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης έρχεται πράγματι σε σύγκρουση με τα θέματα ισότητας.

Παλιά, θεσμικά υπήρχαν και Γραφεία Ισότητας στην ΕΡΤ, υπήρχε πρόνοια να γίνει παιδικός σταθμός για τη στήριξη του εργαζόμενου πληθυσμού στα ραδιοτηλεοπτικά αλλά φυσικά τίποτε από αυτά δεν ευδοκίμησε, που σημαίνει γιατί άραγε ενώ υπήρχε και η προσπάθεια θεσμική για κάποια θέματα, οι γυναίκες συνεχίζουν να έχουν το ρόλο που ουσιαστικά είναι θύματα και θυματοποιούνται μέσα από την ίδια τη μορφή και της κοινωνίας, αλλά και της προσωπικότητας της οποίας δεν ξέρω ουσιαστικά μεταφέρεται.

Όσον αφορά τη διαφήμιση που είναι πάρα πολύ βασικό. Η διαφήμιση στηρίζεται μέσα στο οικονομικό σύστημα με τη θεωρία του Adam Smith για την προσφορά και τη ζήτηση. Η διαφήμιση είναι ένας μοχλός προώθησης των προϊόντων και φυσικά οι γυναίκες πάλι θυματοποιούνται μέσα από αυτά και συνεχίζουν να θυματοποιούνται.

Ένα διάστημα είχαμε κάνει κάποια βραβεία για εταιρείες οι οποίες προωθούσαν και το ανδρικό μοντέλο στη διαφήμιση για το διαχωρισμό και τη μη διάκριση γυναικών και ανδρών στα διαφημιστικά και στα προϊόντα για την αλλαγή των ρόλων. Πέρασε κι αυτό.

Φτάνουμε πάλι να λέμε αυτό που έλεγε ο Παζολίνι ότι «τα media και δη η τηλεόραση είναι ένας φασισμός», που δεν είναι ο φασισμός που ξέραμε, αλλά είναι ένα κουμπί, το οποίο πατάς και πάει παντού και πάει στην εκκλησία, στην οικογένεια, στη θρησκεία και φτάνουμε σε ένα σύστημα το οποίο ουσιαστικά ακόμη με όλες τις προσπάθειες αναπροσαρμογής, η κοινωνική συνοχή και η προσπάθεια της αλλαγής των ρόλων, της αλλαγής της κοινωνικής συνοχής, να έχουμε πρόβλημα για να βλέπουμε αυτά τα οποία βλέπουμε, στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης σήμερα.

Λυπάμαι πολύ που ενώ έχουμε προωθήσει τις γυναίκες στα κέντρα λήψης αποφάσεων η έρευνα λέει και δείχνει ότι οι γυναίκες δεν είναι στις top θέσεις των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Η έρευνα των οπτικοακουστικών και η έρευνα του Ευρωπαϊκού Δικτύου Γυναικών Δημοσιογράφων κι άλλες έρευνες, δείχνουν ότι οι γυναίκες δεν κατέχουν τις καλύτερες και σημαντικές θέσεις στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Ευχαριστώ.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Να κάνει μια τοποθέτηση η κα Σπυράκη.

Μ. ΣΠΥΡΑΚΗ: Εγώ μόνο θα ήθελα να κάνω δυο παρατηρήσεις. Η τηλεόραση μπορεί κατά την εκδοχή σας να είναι φασισμός...

ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ: Είναι εκδοχή του Παζολίνι.

Μ. ΣΠΥΡΑΚΗ: Την οποία ενστερνιστήκατε.

ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ: Όχι, λέμε ότι...

Μ. ΣΠΥΡΑΚΗ: Επιτρέψτε μου όμως γιατί δεν σας διέκοψα. Ευχαριστώ πολύ. Κατά τη δική μου εκδοχή λοιπόν είναι ένα παράθυρο στον κόσμο, είναι ένα πάρα πολύ ενδιαφέρον Μέσο, είναι το μοναδικό Μέσο το οποίο μπορεί να μεταφέρει την εικόνα από παντού, είναι το μοναδικό Μέσο το οποίο μπορεί να δώσει αταξικά προσβασιμότητα σε οποιαδήποτε μορφή τέχνης. Στοιχείο, το οποίο κανείς μπορεί να αξιοποιήσει σε όλες του τις εκδοχές.

Από εκεί και πέρα προφανώς υπάρχει και η δυνατότητα του να κλείσει κανείς το κουμπί, πράγμα, το οποίο είναι στη διακριτική ευχέρεια του καθενός.

Το άλλο στοιχείο που θέλω να υπερτονίσω είναι το εξής: θέσατε με πολύ ενδιαφέροντα τρόπο την κοινωνική διάσταση της υποστήριξης των γυναικείων δραστηριοτήτων και ήταν πολύ σημαντικό αυτό που είπατε ότι ενώ υπήρχαν προδιαγραφές για παιδικούς σταθμούς αυτοί δεν έγιναν ποτέ, ότι ενώ υπήρχαν διατάγματα αυτά δεν υλοποιήθηκαν ποτέ.

Όλα αυτά αφορούν στην έλλειψη βούλησης και είναι πολύ σημαντικό να καταγγελθεί. Εκείνο που εμείς πρέπει να δούμε πέρα από το συλλογικό, είναι και το προσωπικό. Ξέρετε έχω την αίσθηση ότι τα

στερεότυπα δημιουργούνται πρώτα απ' όλα στο σπίτι μας. Μεγαλώνω ένα αγόρι κι ένα κορίτσι, δεν θα μου φταίει κανείς αύριο, αν την κούνια της μπέμπας μου τη γεμίσω με Barbie και την κούνια του γιου μου τη γεμίσω με πιστόλια.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ο κ. Παπαδόπουλος.

Τ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ: Ξέρετε υπάρχει ένα θέμα, θα απαντήσω νομίζω και σε αυτή τη διαμαρτυρία σας. Η τηλεθέαση. Ξέρετε κάτι; Ο επιχειρηματίας κινείται με βάση την τηλεθέαση και δυστυχώς και η δημόσια τηλεόραση στο πλαίσιο του ανταγωνισμού προσπαθεί κι αυτή να κάνει τηλεθέαση κι έτσι βάζει κάποιες φορές νερό στο κρασί της.

Με αυτή την έννοια και ως πολίτες έχουμε ευθύνες για ένα αποτέλεσμα. Όταν ψηφίζουμε μέσω της τηλεθέασης truth t.v. σκουπίδια, μεταμεσηβρινά ή προμεσηβρινά, εισπράττουμε τα σκουπίδια.

Ξέρετε είναι κάτι σαν την πολιτική, που μας φταίνει πάντα όλοι οι πολιτικοί και ξεχνάμε ότι εμείς τους έχουμε ψηφίσει, εμείς τους έχουμε εκλέξει και εμείς τους έχουμε βάλει στην Κυβέρνηση ή στην Αντιπολίτευση. Αυτή νομίζω η στάση του υπεύθυνου πολίτη, είναι και μια απάντηση στο τι βλέπουμε, ποιος μας κυβερνάει και ποιος είναι μπροστά μας.

Ένα δεύτερο θέμα. Εγώ πιστεύω –επειδή ετέθη στην αρχή– και στο θέμα της πολιτικής εκείνο νομίζω ότι είναι ώρα και χρόνος να μπει η γυναίκα σοβαρά, για να δει και από αυτή την πλευρά της εικόνα της ζωής, γιατί εκεί υπολείπεται και δεν είναι ότι εκεί μόνο είναι ανδροκρατούμενος χώρος, είναι κυρίως γιατί οι γυναίκες δεν συμμετέχουν στο βαθμό που θα έπρεπε να συμμετέχουν.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Πριν δώσω το λόγο στην κυρία που τον έχει ζητήσει από ώρα, θα ήθελα να συμπληρώσω σε αυτό που είπε ο φίλος μου και συνάδελφός μου Τάσος Παπαδόπουλος, ότι η τηλεθέαση είναι ένας καθρέφτης μέρους της κοινωνίας που βλέπει τη δεδομένη στιγμή το x πρόγραμμα, τον ψ σταθμό, την τηλεόραση γενικά.

Παρακαλώ.

Ε. ΔΕΜΙΡΗ: Δεν είναι ακριβώς έτσι, διότι ο τηλεθεατής βλέπει μεν

ένα πρόγραμμα, αλλά έχει και κρίση. Διακρίνει ποιο είναι το σκουπίδι και ποιο είναι το καλό πρόγραμμα. Είναι αξιοσημείωτο ότι ποτέ, μα ποτέ, η AGB δεν έχει δώσει ποιοτικό έλεγχο και ποιοτική επιβράβευση των τηλεθεατών για προγραμμάτων.

Σε δική μου προσωπική ερώτηση, ο κ. Αναστασάκος μου απάντησε ότι από το Καταστατικό της εταιρείας και της μητρικής και της θυγατρικής απαγορεύονται οι ποιοτικές έρευνες στην τηλεόραση.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Συμφωνώ κι εγώ, σχετικά είπα αυτό το πράγμα, το είπα όμως για τον εξής λόγο: θα έχετε παρατηρήσει όλες σας και όλοι σας ότι σε μια δεδομένη συζήτηση που γίνεται την επόμενη μέρα το πρωί στο γραφείο, στο σπίτι, στη λαϊκή οπουδήποτε, όλοι είναι ενημερωμένοι για το τι έπαιξε η τηλεόραση. Όλοι.

Ε. ΔΕΜΙΡΗ: Βεβαίως αλλά και με κριτικό μυαλό.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ασφαλώς και με κριτική σκέψη και με κριτικό μυαλό. Η κα Μπέκου.

Ε. ΜΠΕΚΟΥ: Ευχαριστώ για το λόγο, είμαι η Έφη Μπέκου η πρώην Γενική Γραμματέας Ισότητας και σήμερα Πρόεδρος του Πολιτικού Συνδέσμου Γυναικών. Απολογούμαι για την καθυστέρηση αλλά θεωρώ ότι έπρεπε να πάρω το λόγο για να τονίσω δυο σημεία από τη δική μου πλευρά.

Πρώτον να πω πόσο σημαντική είναι αυτή η σημερινή πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και της Γενικής Γραμματείας Τύπου και Ενημέρωσης, πάρα πολύ σημαντική πρωτοβουλία και ανταποκρίνεται στο εθνικό πρόγραμμα δράσης, το οποίο θεωρεί ότι τα πρότυπα που προκύπτουν και αναπαράγονται και μέσα από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης είναι σημαντικό εμπόδιο και παράγοντας που δεν βοηθά στην πραγμάτωση της ουσιαστικής ισότητας των δυο φύλων.

Το δεύτερο σημείο που θέλω να τονίσω είναι το εξής: επειδή πολύ συχνά είτε θυματοποιούμε τις γυναίκες, είτε θέτουμε προσωπικά διλήμματα ή θέτουμε ατομικού τύπου ευθύνες, θα ήθελα να σημειώσω ότι η οικογένεια, η κοινωνία και η πολιτική και βεβαίως και η τηλεόραση είναι συγκοινωνούντα δοχεία.

Ένας φαύλος κύκλος παραγωγής και αναπαραγωγής στερεοτύπων περνάει μέσα από όλα αυτά. Βεβαίως όταν υπάρχουν κυρίαρχες αντιλήψεις και στην προκειμένη περίπτωση μια πατριαρχική αντίληψη η οποία εμφορείται και από μία ένταση της εμπορευματοποίησης και του ατομισμού στη σύγχρονη κοινωνία, είναι σαφές ότι φορείς αυτής της αντίληψης είναι όλοι, είτε αυτοί που εκφράζουν κυρίαρχα μέσα από αυτή την ιδεολογία, είτε αυτοί που είναι σε δεύτερο ρόλο.

Άρα τέτοιες συναντήσεις, όπως και η σημερινή, και τέτοιες συζητήσεις σημασία έχουν γιατί προχωρούν την κουβέντα για την ευαισθητοποίηση και για το πώς συνειδητοποιούμε το πρόβλημα και από εκεί και πέρα βεβαίως κατανέμονται οι ευθύνες, ανάμεσα στην πολιτική εξουσία, στην πολιτεία, στους θεσμούς, στα άτομα, στους πολίτες. Προφανώς θέλουμε και πολίτες που να εκφράζουν την ιδιότητα του πολίτη σε όλες τις πτυχές, αλλά βεβαίως και η πολιτική έχει το δικό της ρόλο.

Ενδεχομένως ο κ. Ρέππας εύστοχα είπε ότι κι εμείς καταναλώνουμε και ότι δεν πρέπει συνεχώς να ζητάμε από την πολιτεία και από τους θεσμούς, διότι η πολιτεία έρχεται και θεσμοποιεί αυτά που υπάρχουν ως κοινωνικές αντιλήψεις, αλλά υπάρχει κι ένα αντίστροφο σχήμα: ότι η πολιτική είναι παρεμβατικός θεσμός στις κοινωνικές εξελίξεις και είναι η πρωτοπορία, η οποία αλλάζει τις εξελίξεις, τουλάχιστον στη σύγχρονη δυτική δημοκρατία όπως τη θέλουμε και όπως την επιδιώκουμε.

Αν περιμένουμε από τις κοινωνικές εξελίξεις και από τα στερεότυπα από μόνα τους να δώσουν αλλαγές, θα περιμένουμε πάρα πολλά χρόνια. Αυτός είναι και ο ρόλος της πολιτικής. Αν δεν τον παίζει καλά και η πολιτική, είναι ένα ζήτημα να δούμε. Να δούμε που έχουμε ελλείμματα και που χωλαίνουμε.

Εν πάση περιπτώσει νομίζω ότι τέτοιες συναντήσεις και τέτοιες συζητήσεις δεν έχουν στόχο να επιμερίσουν ευθύνες, αλλά κυρίως να βρούμε τον κοινό τόπο, για να πάμε λίγο περισσότερο παραπέρα τα πράγματα.

Εμείς ως Πολιτικός Σύνδεσμος έχουμε και τη Δευτέρα μια μεγάλη εκδήλωση με την ευκαιρία και των Ευρωεκλογών όπου υιοθετούμε το στόχο της ισόρροπης συμμετοχής γυναικών και ανδρών κατά 50 – 50, γιατί αυτός δεν είναι ένας στόχος πολυτελείας.

Όταν οι γυναίκες απουσιάζουν και από την πολιτική ζωή, δεν ασκούν την ιδιότητα του πολίτη και η ισόρροπη συμμετοχή ανδρών και γυναικών στην πολιτική ζωή, θα αντικατοπτρίσει κάποια στιγμή και την ισότητα στους άλλους τομείς, που δυστυχώς δεν την έχουμε. Ευχαριστώ πολύ και συγνώμη γιατί πήρα περισσότερο χρόνο.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Η κα Τσουμάνη.

Ε. ΤΣΟΥΜΑΝΗ: Θα ξεκινήσω συμφωνώντας με την κα Μπέκου και στο τελευταίο σημείο της ανάγκης μεγαλύτερης συμμετοχής των γυναικών στα κοινά ως πολιτών κατ' αρχήν και βεβαίως και στο ρόλο των θεσμών και στο χρόνο που οι θεσμοί παρεμβαίνουν στη ζωή μας. Πιστεύω ότι η πολιτική έχει μεγάλο χρέος όχι να παρακολουθεί μόνο την κοινωνία, αλλά να παρεμβαίνει με καινοτομίες.

Θέλω λοιπόν με αφορμή τα όσα ελέχθησαν δυο παρατηρήσεις να κάνω πολύ σύντομες, ευχαριστώντας κατ' αρχήν όλες τις κυρίες και τους κυρίους του πάνελ για τη συνδρομή τους και τη συμβολή τους σήμερα και συγχαίροντάς τους, γιατί πραγματικά οι πολυδιάστατες απόψεις που εκφράστηκαν, βοηθούν πάρα πολύ όλους μας και στη σκέψη αλλά και στην πολιτική δράση.

Η μια παρατήρηση που έχω να κάνω, είναι γι' αυτό που πολυσυζητείται και σήμερα το ακούσαμε αλλά και στην καθημερινή ζωή το ακούμε, όσον αφορά τη δημιουργία προτύπων στα μικρά παιδιά, στα παιδιά μας δηλαδή.

Ακούμε πολλές φορές εμείς οι γυναίκες «μα εσείς έχετε την ευθύνη, εσείς μεγαλώνετε τα παιδιά γιατί το κορίτσι σου το μεγαλώνεις έτσι και το αγόρι σου αλλιώς». Αυτό είναι μια αλήθεια. Ωστόσο δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι κι εμείς ως γυναίκες ή ως μητέρες, είμαστε «θύματα» των στερεοτύπων, δηλαδή μεγαλώσαμε με αντίστοιχο τρόπο και άρα μεταφέρουμε, αναπαράγουμε αυτά τα στερεότυπα.

Εξ αυτού του λόγου πιστεύω ότι απαιτείται μεγάλη εγρήγορση πολύ μεγαλύτερη εκ μέρους των γυναικών και αυτογνωσία, προκειμένου ένα καινούργιο πρότυπο κι ό,τι θέλουμε να αλλάξει στην κοινω-

νία, να το μεταδώσουμε εμείς στα παιδιά μας. Άρα οι γυναίκες έχουν πολύ περισσότερο κόπο να καταβάλουν σε αυτό το σημείο, από ότι οι άνδρες. Ωστόσο και οι άνδρες πρέπει να ευαισθητοποιούνται.

Ένα δεύτερο που θέλω να πω, έχει να κάνει με τη μη ελκυστικότητα των θεμάτων μας δυστυχώς μέσα από τα Μέσα. Λέχθηκε από μια κυρία δημοσιογράφο προηγούμενα από το πίσω μέρος της αίθουσας, «πού είναι αυτοί οι δημοσιογράφοι που έχουν περάσει σεμινάρια για τα θέματα αυτά και χάθηκαν».

Πράγματι σας μεταφέρω και τη δική μου προσωπική αγωνία και όλης της Γενικής Γραμματείας, νομίζω ότι εκφράζω και την κα Μπέκου σε αυτό που έζησε την προηγούμενη πενταετία το ίδιο κλίμα. Ενώ γίνεται πολύ δουλειά, έχουμε έργα τα οποία ποσοτικοποιούνται και έχουν και ποιοτική διάσταση, εντούτοις δυσκολευόμαστε πάρα πολύ να περάσουμε αυτή την πληροφόρηση στα Μέσα. Γιατί προφανώς τα θέματα των ίσων ευκαιριών δεν είναι ελκυστικά, για τους λόγους που αναφέρθηκαν και από εσάς.

Θα ήθελα λοιπόν με την ευκαιρία αυτή κατ' αρχήν να παρακαλέσω εσάς που είστε εδώ αλλά και σε όσους συναλλάσσετε στο χώρο της δουλειάς σας, να ξανασκεφτείτε αυτό το πράγμα και αν θέλετε να μας βοηθήσετε και στο εξής: μπορεί ο όρος «ισότητα» να μην είναι πολύ ενδιαφέρον, να δημιουργεί στη σημερινή εποχή και ερωτήματα. Εγώ το συναντώ πολύ συχνά. Προβληματιζόμαστε. Μπορεί να χρειαστεί να το αλλάξουμε, να αλλάξουμε τον όρο, αλλά την ουσία δεν θα την αλλάξουμε γιατί η ανάγκη για τη βελτίωση της θέσης των γυναικών σε κάθε τομέα της καθημερινής ζωής, είναι δυστυχώς ακόμη απαραίτητη. Σας ευχαριστώ.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Κι εμείς σας ευχαριστούμε πάρα πολύ. Δεν υπάρχει άλλος χρόνος, στο δεύτερο τραπέζι όμως θα έχετε τη δυνατότητα ό,τι δεν μπορέσαμε να καλύψουμε εδώ, να το καλύψετε εκεί. Ευχαριστούμε πολύ.

Μ. ΠΑΠΑΔΑ: Παρακαλούμε τους εισηγητές του 2^{ου} πάνελ να ανέβουν στο βήμα.

«Ο Λόγος ως εργαλείο διαμόρφωσης της εικόνας της Γυναίκας»

Συντονιστής: ΝΤΙΝΟΣ ΣΙΩΤΗΣ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ (Ντ. ΣΙΩΤΗΣ): Σας παρακαλώ περάστε μέσα να αρχίσουμε διότι έχει περάσει η ώρα. Το όνομά μου είναι Ντίνος Σιώτης είμαι δημοσιογράφος και ποιητής και θα ξεκινήσω με μια πολύ θλιβερή διαπίστωση: αυτή η σημερινή ημερίδα θα μπορούσε να είχε γίνει πριν 30 χρόνια και εύχομαι να μην γίνει η ίδια ημερίδα πάλι σε 30 χρόνια.

Διότι ειπώθηκαν πάρα πολλά ενδιαφέροντα πράγματα, είχα κρατήσει σημειώσεις αλλά δεν χρειάζεται να τα επαναλάβω. Ειπώθηκαν πράγματι από όλους τους ομιλητές στο 1^ο πάνελ πάρα πολύ ενδιαφέροντα πράγματα, συγκρατώ ότι υπάρχει ποσοτική ανάπτυξη στον τομέα της εύρεσης εργασίας γυναικών και σε διαφόρους τομείς και τακτοποιήσεις – διευθετήσεις τέτοιες, αλλά δεν ξέρω τι έχει αλλάξει σήμερα, σε σχέση με πριν 30 ή 40 χρόνια.

Είδαμε τα «Επίκαιρα» της δεκαετίας του '60 και δεν λέω ότι οι επιλογές δεν ήταν σωστές, ήταν πολύ σωστές, αναρωτιέμαι όμως αν υπήρχαν εκείνη την εποχή γυναικεία αιτήματα, γυναικεία θέματα τα οποία δεν βγήκαν ποτέ στα «Επίκαιρα», δεν είδαμε εργάτριες δεν είδαμε αγρότισσες, είδαμε μια άλλη όψη η οποία ίσως ήταν η μόνη επίκαιρη και αναρωτιέμαι παρ' όλο που έχουν αλλάξει τόσα πράγματα από τότε, τι βλέπουμε και τι προσλήψεις έχουμε βλέποντας σήμερα την τηλεόραση.

Δεν θα πω τίποτε άλλο διότι δεν είμαι εγώ μέλος του πάνελ είμαι απλώς συντονιστής. Θα περάσουμε στο ψαχνό και θα τηρήσουμε τη σειρά που υπάρχει στο πρόγραμμα, η οποία δεν ξέρω αν είναι αλφαβητική και δεν ξέρω πως έγινε, αλλά θα την τηρήσουμε.

Ξεκινάμε λοιπόν με την κα Νέλλη Ζήκα – Τσελεμέγκου που κάθεται ακριβώς δίπλα μου, είναι μέλος της Διοικούσας Επιτροπής της ΕΡΤ-3. Έχετε τον λόγο.

N. ΖΗΚΑ – ΤΣΕΛΕΜΕΓΚΟΥ: Καλημέρα σας. Δεν είμαι δημοσιογράφος είμαι αρχιτέκτων, πιστεύω ότι προσκλήθηκα εδώ λόγω της ιδιότητός μου, είμαι μέλος της Διοικούσας Επιτροπής της ΕΡΤ-3 από το 2004. Ωστόσο σας ευχαριστώ πολύ που μου δίνετε την ευκαιρία να πω αυτά τα λίγα που έχω να αναπτύξω κι εγώ για τη θέση της γυναίκας, ιδιαίτερα για το λόγο.

Ο λόγος είναι το κυριότερο μέσο επικοινωνίας, είτε ο γραπτός είτε ο προφορικός. Ο λόγος σκιαγραφεί την προσωπικότητα του ατόμου που μιλά και προβάλλει μια εικόνα και η προβολή στις μέρες μας είναι απαραίτητη. Αυτό όμως δεν συνέβαινε πάντα.

Στην Κλασική αρχαιότητα στην Αθήνα, οι γυναίκες δεν έπρεπε να προβάλλονται, δεν έπρεπε να μιλά κανείς γι' αυτές ούτε να λέει κακό αλλά ούτε και καλό. Ωστόσο όλοι ξέραμε την εποχή του Περικλή ότι πίσω από αυτόν, βρισκόταν μια Ασπασία.

Για αιώνες η θέση της γυναίκας είναι καθαρά μέσα στο σπίτι. Η γυναίκα ήταν άσημη. Οι γυναίκες που προβλήθηκαν, ήταν αυτές οι οποίες είτε από κληρονομικό δικαίωμα έφτασαν σε ανώτατα αξιώματα, είτε από ένα επιτυχημένο γάμο. Έτσι, έχουμε τη Θεοδώρα, τη Μεγάλη Αικατερίνη της Ρωσίας, την Ελισάβετ την Α΄ της Αγγλίας που συνέβαλαν ουσιαστικά στην πορεία της ιστορίας όχι μόνο του τόπου τους, αλλά και της Ευρώπης, του τότε γνωστού κόσμου.

Αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ο Ζαν Πωλ Σαρτρ στο βιβλίο του «Λέξεις» στις πρώτες κιόλας σελίδες περιγράφει τη μητέρα του και αναφέρει ότι «... επιμελώς έκρυψε όλα τα ταλέντα της, ώστε να μπορέσει να αφοσιωθεί μόνο στην οικογένειά της» και έτσι οι καθημερινές, οι απλές γυναίκες δια μέσου όλων αυτών των αιώνων ήταν απλά αφοσιωμένες στις οικογένειές τους.

Ο 20^{ος} αιώνας όμως βρήκε τον κόσμο με μεγάλες αλλαγές. Η βιομηχανική επανάσταση, τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς έχουμε το αυτοκίνητο, το τρένο, αρχίζουν οι ρυθμοί και εντείνονται. Ο κινηματογράφος, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης απαραίτητα πλέον στην καθημερινή ζωή του πολίτη, εφημερίδα, ραδιόφωνο και μετά το μισό

του 20^{ου} μετά το 1950 και η τηλεόραση.

Οι γυναίκες εν δράσει για πρώτη φορά αποκτούν φωνή. Δημιουργούνται οι πρώτες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις όπου οι γυναίκες πιστεύουν ότι σε συλλογική προσπάθεια μπορούν κι αυτές, να διαμορφώσουν τον κόσμο που ζούμε και θα ζήσουμε.

Οι γυναίκες Σουφραζέτες ζητούν δικαίωμα ψήφου, οι γυναίκες εργάτριες της Νέας Υόρκης που ζητούν ίση αμοιβή για ίση εργασία και η Μέρα της Γυναίκας είναι αφιερωμένη σε αυτές, σε αυτές τις αγωνίστριες.

Μεσολαμβάνουν δυο Παγκόσμιοι Πόλεμοι. Πόλεμος πατήρ πάντων! Φέρνει καινούργιες αλλαγές και έτσι η δεκαετία του '60 και πέρα μέχρι το τέλος του 20^{ου} αιώνα βρίσει τη γυναίκα με επιλογή να είναι εργαζόμενη, χωρίς όμως να έχει αφήσει τον παραδοσιακό της ρόλο.

Στο τέλος του 20^{ου} βρίσκουμε τη γυναίκα όχι μόνο να έχει δικαίωμα ψήφου, όχι μόνο να έχει εκλεγεί η ίδια, αλλά να βρίσκεται και σε ανώτατα αξιώματα, σε υπουργικά. Βλέπουμε γυναίκες σε δημαρχιακές θέσεις και νομαρχιακές, βλέπουμε γυναίκες επιχειρηματίες πλέον να βρίσκονται στις ανώτατες βαθμίδες σε διευθυντικές και προεδρικές θέσεις επιχειρήσεων, βλέπουμε γυναίκες Πρυτάνεις και Αντιπρυτάνεις και βλέπουμε τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις να συνεργάζονται στενά με τα Ηνωμένα Έθνη, αποτελώντας ένα δίαυλο επικοινωνίας μεταξύ της κοινωνίας των εθνών και των πολιτών.

Στο τέλος της δεκαετίας του '80 τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης διευρύνονται, δημιουργούνται τα ιδιωτικά και τα δορυφορικά κανάλια είναι πλέον στα σπίτια μας. Το αποτέλεσμα; Ενώ μέχρι τώρα παρακολουθούσαμε τις ζωές γνωστών και επιφανών γυναικών μέσα από περιοδικά, τώρα πλέον έρχονται και οι ίδιες να δώσουν συνεντεύξεις. Οι ίδιες, μέσω της τηλεόρασης μπαίνουν στα σπίτια μας.

Γυναίκες μέσα από την πολιτική μπορεί να έχουν συμβούλους. Όταν όμως έρχεται η ώρα να μιλήσουν είτε από βήμα, είτε έχουν τηλεοπτικό βήμα, είναι μόνες τους. Εκεί, πλέον σηματοδοτείται η προσωπικότητά τους και μέσω του λόγου τους παρουσιάζεται η εικόνα τους και κατ' επέκταση ο θεατής επιλέγει τι θα ψηφίσει.

Γυναίκες μέσα από τον επαγγελματικό τους χώρο μέσα από συνεντεύξεις δίνουν τα θέματα που αφορούν το επάγγελμά τους, την επιστήμη τους. Γυναίκες μέσα από τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, μέσα από την τηλεόραση παρουσιάζουν το έργο τους και ελκύουν κόσμο να τις προσεγγίσει και να βοηθήσει και να συμπράξει μαζί τους.

Υπάρχουν γυναίκες που χαιρόμαστε να τις ακούμε όταν μιλούν. Παρ' όλο που μας χαρακτηρίζει μια πενία στην ελληνική γλώσσα τα τελευταία χρόνια, υπάρχουν γυναίκες που χειρίζονται υπέροχα τον ελληνικό λόγο, χωρίς γραμματικά και συντακτικά λάθη.

Η προβολή των γυναικών και η δυνατότητα να έχουν λόγο, έχει δώσει αφορμή σε γυναίκες που θέλουν να πολιτευτούν, ή να συνδικαλιστούν, να δίνουν τις συνεντεύξεις τους και να παρουσιάζουν τα δεδομένα τους, να παρουσιάζουν την προσωπικότητά τους. Έχει γίνει πλέον θεσμός, παραμονές εκλογών τα τηλεοπτικά παράθυρα, όπου βλέπουμε προσωπικότητες ελκυστικές, ή και λιγότερο ελκυστικές.

Όταν μπήκε ο 21^{ος} αιώνας αισθανόμουν υπερήφανη για κάποιες γυναίκες. Θυμάμαι ότι ένα βράδυ στο τέλος της δεκαετίας του '90 είχα ξενυχτίσει παρακολουθώντας μια επαναληπτική συνέντευξη της Ελένης Γλύκατζη – Αρβελέρ από την τηλεόραση.

Υπάρχει όμως και ο αντίποδας. Η βωμολοχία θεωρείτο άκομψη στα χείλη γυναικών μέχρι το 1980. Στο τέλος της δεκαετίας του '90 άρχισαν να μπαίνουν στη ζωή μας σήριαλ, όπου άλλοτε είχαν πολύ χιούμορ και μια βωμολοχία θεωρείτο ανάλαφρη και χαριτωμένη, άλλοτε όμως εξελίσσετο σε χυδαιολογία.

Στον 21^ο αιώνα μπήκαν στην Ελλάδα και τα reality. Γυναίκες άσημες, βρήκαν την ευκαιρία χωρίς να έχουν ιδιαίτερα προσόντα απαραίτητα, να χαρούν τα φώτα της δημοσιότητας. Κάποιες από αυτές εξελίχθηκαν όμορφα, ήταν χαριτωμένες είχαν ταλέντο. Στη συντριπτική πλειοψηφία τους όμως ήταν κάτι άκομφο για τη γυναικεία φύση. Κάτι, που μας έκανε να αισθανόμαστε άβολα.

Οι μεν δημοσιογράφοι τα προέβαλλαν όμως προς χάριν της τηλεθέασης και των διαφημίσεων, οι γυναίκες αυτές πήγαιναν πολύ ευ-

χαρίστως σε αυτά τα reality για να χαρούν τη δημοσιότητα, χωρίς να έχουν τα προσόντα απαραίτητα και ο τηλεθεατής προτιμούσε ένα εύπεπτο Μέσο ψυχαγωγίας από κάτι πιο σοβαρό.

Κυρίες και κύριοι όλοι μας έχουμε την ευθύνη μας. Ο τηλεθεατής κρατά το τηλεχειριστήριο, έχει την ευθύνη του εάν θα επιλέξει αυτό το Μέσο ψυχαγωγίας, ή αν θα επιλέξει κάτι διαφορετικό.

Ζούμε σε μια μεταβατική περίοδο όπου οι ρόλοι αμφισβητούνται, οι θεσμοί αμφισβητούνται, παρουσιάζονται προσωπικότητες γυναικών, μέσα από επιτυχημένα αμερικανικά σήριαλ, όπου είναι εγωκεντρικές ελαφρά νευρωτικές καριερίστες όχι απλώς εργαζόμενες, αδιαφορούν πλήρως για το θεσμό της οικογένειας και όταν τύχει ένα παιδί μέσα από τους ποικίλους ερωτικούς συντρόφους τους, δέχονται το παιδί, όχι το σύντροφο. Είναι αυτά τα πρότυπα που θέλουμε να δημιουργήσουμε για την επόμενη γενιά; Όλοι έχουμε την ευθύνη μας και ο προβληματισμός είναι κοινός.

Κυρίες και κύριοι ο λόγος είναι ένα ισχυρό όργανο και σας ευχαριστώ που μου δώσατε το λόγο, για να μοιραστώ μαζί σας αυτά τα λίγα.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ευχαριστούμε την κα Νέλλη Τσελεμέγκου, έκανε πράγματι ορισμένες διαπιστώσεις που έχουν αρκετό ενδιαφέρον. Συγκρατώ τον ισχυρό λόγο που έχουν αποκτήσει τα reality show αρνητικός βέβαια και διαμορφώνουν ένα κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας και θέλουμε να θέσουμε υπό συζήτηση στο τέλος τη διαπίστωση που έκανε η κα Τσελεμέγκου ότι ζούμε σε μια μεταβατική περίοδο. Εγώ νομίζω ότι ζούμε σε μια οπισθοδρομική περίοδο και είναι κάτι, που μπορούμε να το συζητήσουμε.

Το λόγο θα δώσω στην κα Κατερίνα Μπακογιάννη, είναι δημοσιογράφος στη NET και έχει την πρωινή ζώνη 6 με 10 τα Σαββατοκύριακα.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Ευχαριστώ πολύ για την πρόσκληση. Προέρχομαι από την έντυπη δημοσιογραφία και θα ήθελα να ξεκινήσω με μια προσωπική ιστορία. Ήταν μια κουβέντα όταν έμπαينا στη δημοσιογραφία στις αρχές της δεκαετίας του '90 κάποιοι συνάδελφοι ίσως να θυμάστε τον Χάρη Μπουσμπουρέλη ένα παλιό συνάδελφο Bon

Vivant της εποχής πολύ ευγενικός άνθρωπος, με είχε πλησιάσει λοιπόν εκεί που έγραφα ένα κομμάτι για να το παραδώσω και μου είπε «Κατερίνα, τι κρίμα, δεν θα γίνεις ποτέ καλή δημοσιογράφος» «γιατί κ. Μπουσμπουρέλη;» «δυστυχώς είσαι γυναίκα». Ήμουν και νέα τότε είχα το θάρρος της γνώμη μου λέω «κ. Μπουσμπουρέλη, η Κατερίνα Δασκαλάκη είναι διευθύντρια της “Μεσημβρινής” πως το λέτε αυτό;» με αποστόμωσε ο Χάρης Μπουσμπουρέλης με το γνωστό του χιούμορ –είχε και πολύ χιούμορ ο Χάρης Μπουσμπουρέλης!- και μου είπε «Η Κατερίνα Δασκαλάκη δεν είναι γυναίκα». Προφανώς δεν το εννοούσε, ήλπιζα να γελάσετε με αυτό και όχι να το πάρετε τόσο σοβαρά. Προφανώς δεν το εννοούσε, υπήρξε ιδιαίτερα γοπτευτική άλλωστε διευθύντρια, ως διευθύντρια η Κατερίνα Δασκαλάκη και πολύ πετυχημένη βεβαίως.

Αυτό πρέπει που ήθελε να μου πει τότε ο Χάρης Μπουσμπουρέλης ήταν ότι είναι τόσο δύσκολο για μια γυναίκα να επιβιώσει στο σκληρό χώρο της δημοσιογραφίας της εφημερίδας στα ανώτατα κλιμάκια, που οι άνδρες που συναναστρέφονταν μαζί της στις συσκέψεις, έπρεπε να πάψουν να αντιμετωπίζουν ως γυναίκα και αυτό και έκαναν.

Ήταν λοιπόν αρχές της δεκαετίας του '90, τώρα έχουμε 2009 και πριν προετοιμαστώ για το θέμα που βεβαίως αφορά το λόγο, ως εργαλείο για τη διαμόρφωση της γυναίκας και όχι γενικότερες διαπιστώσεις για τη θέση της γυναίκας, θεώρησα όμως χρήσιμο να ξεκινήσω από εκεί, για να πω ότι κατ' αρχήν εμείς οι γυναίκες καλό θα ήταν επειδή είμαστε το 50% του πληθυσμού αν μη τι άλλο, να έχουμε λόγο.

Πήρα όλες τις μεγάλες εφημερίδες –τις μεγάλες, σε κυκλοφορία για να μην αδικήσω τις μικρότερες- και είδα τις ταυτότητές τους: «Καθημερινή», «Βήμα», «Νέα», «Ελευθεροτυπία», «Έθνος», «Ελεύθερος Τύπος». Πόσες γυναίκες ανάμεσα στις 60 διευθυντικές θέσεις; Μία; Δυο; Τρεις; Τέσσερις; Πέντε; Καμία. Απολύτως καμία ακόμη και σήμερα.

Αυτό συμβαίνει λοιπόν στο χώρο της έντυπης δημοσιογραφίας. Υπάρχουν γυναίκες στις εφημερίδες και πολύ καλές συνάδελφοι, η Αγγελική Σπανού μίλησε πριν από εμένα στο πολιτικό ρεπορτάζ, η Μαρία Σπυράκη την ξέρετε από τα παράθυρα της τηλεόρασης στο πολιτικό ρεπορτάζ, όπως κι άλλες που ίσως δεν τόσο γνωστές ακριβώς

γιατί δεν είναι τηλεοπτικές. Υπάρχουν, αλλά είναι αυτό που λέμε το γυάλινο ταβάνι.

Δεν θα αναλύσουμε τώρα γιατί συμβαίνει αυτό, μπορεί να υπάρχει ευθύνη και να είναι και στα δυο φύλα γι' αυτό, είτε λόγω του κόστους της προσωπικής ζωής στο οποίο αναφέρθηκε η κα Σπανού πριν από εμένα.

Θα πω μια δεύτερη σκέψη: η δύναμη του λόγου γιατί αυτό είναι αυτό για το οποίο μου ζητήθηκε να μιλήσω και όχι τόσο τα γυναικεία πρότυπα. Η δύναμη του λόγου είναι σημαντική, δεν μένει να το πω εγώ ή να το αποδείξω εγώ, δεν αμφισβητείται έχει γίνει αντικείμενο επιστημονικών μελετών, πολλών.

Είναι άλλωστε γνωστό το Κίνημα του Πολιτικώς Ορθού στις Ηνωμένες Πολιτείες, που άγγιξε και την Ευρώπη λιγότερο, πολύ λιγότερο την Ελλάδα την περασμένη δεκαετία με ακραίες εκφάνσεις. Αποτέλεσμα να κατηγορούνται κυρίως πανεπιστημιακοί δάσκαλοι, να χάνουν τις δουλειές τους επειδή αναφέρθηκαν σε μια γυναίκα, ως κορίτσι.

Ακραίες εκφάνσεις δεν ξέρω αν θα άρεσε σε πολλές γυναίκες επαγγελματίες να τις λένε «κορίτσι», ή αν θα μπορούσαν με την ίδια ευκολία να αναφερθούν σε έναν άνδρα επαγγελματία και να του πουν «αγόρι» ή σε ένα άντρα δημοσιογράφο.

Η Ελλάδα ευτυχώς για πολλούς παρέμεινε έξω από αυτά τα Κινήματα στις ακραίες μορφές. Μάλλον δεν θέλουμε αστυνομία του λόγου, μάλλον δεν θέλουμε λογοκρισία κάθε φορά που μιλάμε ή γράφουμε, ακόμη κι αν είναι για καλό σκοπό, ή κάθε φορά που ένας παρουσιαστής ή μια παρουσιάστρια κάνει κάποιο σχόλιο. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι λέξεις δεν μετράνε και στην τηλεόραση μετράνε και λίγο παραπάνω από ότι θα θέλαμε να το πιστεύουμε εμείς που είμαστε σε αυτή τη θέση να μιλάμε και μάλιστα χωρίς χαρτιά. Τέσσερις ώρες εκπομπή, θα πεις πολλά πράγματα θα κάνεις και πολλά λάθη.

Να δείτε πως ο λόγος μετράει: Δυο παραδείγματα: πολύ συχνά μάλιστα στις πρωινές εκπομπές που δεν έχεις κείμενο μπροστά σου, είναι πιο χαλαρές οι συζητήσεις, ακούω άνδρες συναδέλφους να παρουσιάζουν μια γυναίκα επιστήμονα που έχει κάνει κάτι πολύ σοβα-

ρό στον τομέα της και λένε «από εδώ η κα Παπαδοπούλου μια πολύ ωραία παρουσία», όχι υποβιβάζοντας την ταυτότητά της ως επιστήμονα, επισημαίνοντάς το, αλλά φανταστείτε το αντίθετο.

Φανταστείτε να είμαι εγώ σε αυτό το ρόλο έτσι όπως με βλέπετε τώρα και να πω «από εδώ ο κ. Παπαδόπουλος τι ωραίος κύριος και γιατρός», νομίζω ότι θα έχανα τη δουλειά μου την επόμενη μέρα. Δεν θα μου επιτρεπόταν να το πω αυτό και δεν είμαι και τόσο –για να πάω και στο δεύτερο θέμα που έθεσε ο κ. Ρέππας- απενοχοποιημένη για να το πω αυτό, ακόμη κι αν μου περνούσε από το μυαλό ως ένα σχόλιο που θα μπορούσα να κάνω, δεν θα μπορούσα.

Μια τρίτη σκέψη για τις εικόνες στις γυναίκες που ήρθε από το διάβασμά μου την περασμένη εβδομάδα μιας ξένης εφημερίδας. Θα ήθελα για μισό λεπτό να φανταστείτε μια μαυροφορεμένη, μια ηλικιωμένη γυναίκα με μια μουσουλμανική μαντήλα να καλύπτει το μισό της πρόσωπο, μια από τις πολλές γυναίκες ενός Άραβα ηγέτη να μιλάει για τα δικαιώματα των γυναικών.

Είναι μια εικόνα που εμείς εδώ στη Δύση δεν θα τη φανταζόμαστε και δεν είναι και απολύτως η εικόνα της απελευθερωμένης γυναίκας, όπως την έχουμε στο μυαλό μας, ή μιας γυναίκας που μπορεί να είναι πρότυπο, για να συνδέσω το προηγούμενο πάνελ.

Συνέβη όμως την προηγούμενη εβδομάδα ακριβώς αυτό: ήταν η πρώτη γυναίκα του βασιλιά του Μπαχρέιν, η οποία μίλησε για το Trafficking των γυναικών στη Μέση Ανατολή και χαρακτηρίστηκε μια από τις σημαντικότερες παρεμβάσεις που έχουν γίνει. Μαζί της μίλησε και η Σούζαν Μουμπάρακ, είναι πιο γνωστή η Σούζαν Μουμπάρακ, μια πολύ ωραία γυναίκα, μοιάζει ότι ασχολείται κυρίως με το κομμωτήριο και τη γυμναστική, αλλά δεν είναι έτσι. Μίλησε κι αυτή γι' αυτό το πολύ σημαντικό θέμα του Trafficking, άλλο πρότυπο γυναίκας, για να επανέλθω να πω ότι ο δημόσιος λόγος που εξέφρασαν και οι δυο αυτές γυναίκες, ίσως είναι πιο σημαντικό το να μπορούμε να τον εκφράσουμε, όποιες κι αν είμαστε, ότι εικόνα κι αν έχουμε εμείς ή αν έχουν οι άλλοι για μας, από το να μην μιλάμε. Αυτές οι δυο

γυναίκες με τόσο διαφορετική εικόνα μίλησαν για ένα θέμα ταμπού.

Δεν ξέρω αν εμείς οι γυναίκες είχαμε περισσότερο δημόσιο λόγο, γιατί αυτό επισημάνθηκε από όλους τους συνομιλητές πριν από εμένα, αν θα ήταν διαφορετικά τα πράγματα, δεν ξέρω αν υπάρχει διαφορετικός γυναικείος λόγος από ότι διαφορετικός αντρικός λόγος.

Πάμε να δούμε τι συμβαίνει στην τηλεόραση. Εδώ είχαμε πάντα δυο ειδών παρουσιάστριες: είχαμε τις γυναίκες με δημόσιο λόγο όπως η κα Δεμίρη ή κα Κανέλλη πρότυπα για πολλές από εμάς όταν ξεκινούσαμε τη δημοσιογραφία, είχαμε και τις γυναίκες παρουσιάστριες τα ονόματά τους πολλά δεν τα θυμάμαι, γυναίκες, που απλώς διάβαζαν.

Αντίθετα με τις εφημερίδες η τηλεόραση έχει πολλές γυναίκες τις γνωρίζετε στα κεντρικά δελτία ειδήσεων αναφέρθηκε και η Μαρία Σπυράκη σε αυτές προ ολίγου. Τρία από τα κεντρικά δελτία ειδήσεων έχουν γυναίκες παρουσιάστριες, δυναμικές γυναίκες παρουσιάστριες.

Υπάρχει όμως κάτι στη χώρα μας πιο πολύ από ότι σε άλλες χώρες για όσες και όσοι έχουμε ζήσει στο εξωτερικό κι έχουμε δει τηλεόραση στο εξωτερικό: στην Ελλάδα σε μεγάλο βαθμό -έχοντας αναφερθεί βεβαίως στις δυναμικές, πετυχημένες γυναίκες- για να είσαι στην τηλεόραση πρέπει να είσαι πρώτα ωραία, δεύτερον νέα και τρίτον και ίσως και παρεμπιπτόντως δημοσιογράφος σε κάποιες περιπτώσεις.

Τι συμβαίνει στο εξωτερικό; Θα γνωρίζετε ίσως την Μπάρμπαρα Γουόλτερς είναι η θηλυκή Λάρι Κινγκ, πάνω από 70 αν δεν κάνω λάθος, ή η Νταϊάν Σόγιερ η οποία γέρασε στην τηλεόραση. Στην Ελλάδα οι γυναίκες δημοσιογράφοι -δεν εξαιρώ καμία, ούτε τον εαυτό μου- δεν θα πουν εύκολα την ηλικία τους, κάτι σαν την Αλίκη Βουγιουκλάκη στο θέατρο.

Θα πω κι ένα ρητό εδώ γιατί το βρίσκω αστείο, δεν θυμάμαι ποιος το έχει πει δυστυχώς, ας πούμε ότι ήταν ο Όσκαρ Ουάιλντ αλλά δεν είμαι 100% σίγουρη: *«Μην εμπιστεύεσαι ποτέ μια γυναίκα που τολμάει να πει την ηλικία της. Είναι ικανή για τα πάντα, αν μπορεί να κάνει αυτό»!*

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ο Μπέρναρντ Σο μου φαίνεται.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Αν το βρείτε, θα με διευκολύνετε, γιατί σκοπεύω μεγαλώνοντας να το χρησιμοποιήσω πολλές φορές στη ζωή μου.

Επιστρέφοντας λοιπόν στο τι συμβαίνει στην τηλεόραση, να πάμε και στο «Newsnight» στην Αγγλία. Στην Αγγλία οι γυναίκες όπως λένε οι φίλοι μου που μένουν στην Αγγλία, είναι εξαιρετικά άσχημες και εξαιρετικά κακοντυμένες, οι άνδρες το λένε αυτό και γελάνε, αλλά αυτό που προέχει είναι αυτό που λένε: είναι περιποιημένες, στην τηλεόραση δεν μπορείς να βγεις άβαφτη όπως είπε η Μαρία, χρειάζεσαι το μακιγιάζ ούτε απημέλητη, αλλά προέχει ο λόγος -για να επανέλθω στο λόγο- και δεν προέχει η εικόνα, όπως δυστυχώς σε πολύ μεγάλο βαθμό ακόμη στη χώρα μας.

Τελειώνοντας, είμαστε στο 2009 και όχι στο 1979 και νομίζω ότι η δική μας η γενιά πρέπει να το έχει αυτό κατά νου, για τις νέες διεκδικήσεις στις οποίες θα κληθούμε να πάρουμε μέρος. Δεν νομίζω ότι σήμερα υπάρχουν άνδρες δημοσιογράφοι στην Ελλάδα, που θα έκαναν ανοιχτά και δημόσια ένα σχόλιο εναντίον της γυναίκας, που θα χρησιμοποιούσαν έτσι το λόγο. Εκτός αν ήταν με χιούμορ. Δεν νομίζω ότι είναι εκεί το θέμα.

Νομίζω ότι εκεί που χρειάζεται είναι μεγαλύτερη συμμετοχή ημών των ιδίων των γυναικών στα κοινά, είτε αυτό είναι τηλεόραση, είτε αυτό είναι στους επαγγελματικούς μας χώρους, είτε αυτό είναι στην πολιτική. Νομίζω ότι η πολιτεία έχει πολύ μεγάλο ρόλο να παίξει σε αυτό, γιατί αν δεν υπάρχουν παιδικοί σταθμοί κι όλα αυτά τα οποία τα ξέρετε δεν χρειάζεται να τα πω κι εγώ, είναι πολύ δύσκολο για μια γυναίκα να βγει από το σπίτι της.

Προσωπικά είχα όση στήριξη μπορείτε να φανταστείτε για να μπορώ να συνεχίσω να δουλεύω. Όχι τώρα τόσο που μεγάλωσαν τα παιδιά μου, έχω 3 παιδιά αλλά όταν ήταν ακόμη πιο μικρά. Είχα όλη τη στήριξη του κόσμου για να μην αφήσω το επάγγελμά μου και το ενώω πραγματικά όλη τη στήριξη του κόσμου.

Πρέπει να υπάρχει μεγαλύτερη συμμετοχή και μεγαλύτερη απενοχοποίηση από εμάς τις ίδιες, να μην φοβόμαστε εμείς οι ίδιες να μιλήσουμε. Πάλι μιλώντας για τις πρωινές εκπομπές -δεν ξέρω αν

τις βλέπετε- θα δείτε ότι οι άνδρες συνάδελφοι τους είναι πολύ εύκολο να μιλήσουν για τα χόμπι τους, γι' αυτά που τους αρέσουν, για τις γυναίκες, για τις γυναίκες που τους αρέσουν, για τους άνδρες, να πουν τις απόψεις τους για τα πάντα, οι γυναίκες συνάδελφοι μας είναι πολύ πιο δύσκολο να το κάνουμε. Υπήρξε και το μοντέλο της τελείως αμίλητης παρουσιάστριας για πολλά χρόνια στη χώρα μας.

Εμείς οι ίδιες νομίζω ότι είναι στο χέρι μας να κάνουμε κάποια πράγματα, από το να προσκολληθούμε στο παρελθόν και να επιρρίπτουμε ευθύνες γιατί δεν γίνονται τα πράγματα όπως θα θέλαμε, με εξαίρεση αυτά που πρέπει να διεκδικήσουμε από το κράτος, για τις υποδομές που πρέπει να υπάρχουν, ώστε και για τα δυο φύλα να είναι εύκολο να συνδυάσουν επαγγελματική ζωή και οικογένεια.

Ελπίζω όσο περισσότερες γυναίκες μπαίνουν στα Μέσα Ενημέρωσης είναι αλήθεια ότι περισσότερες γυναίκες προτιμούν τη δημοσιογραφία από ότι άνδρες και τουλάχιστον στην είσοδο στη δημοσιογραφία οι περισσότερες είναι γυναίκες από ότι άνδρες, ελπίζω να είναι πιο μαχητικές, πιο ομιλητές κυρίως από ότι η δική μου η γενιά.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ευχαριστούμε την κα Μπακογιάννη για τις επισημάνσεις της και τις διαπιστώσεις που έκανε σχετικά με το δημόσιο λόγο που έχει η γυναίκα στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Η εποχή του Χάρη Μπουσμπουρέλη έχει περάσει βέβαια ανεπιστρεπτί. Έτυχε να τον γνωρίσω κι εγώ κι έχει πραγματικά πολύ χιούμορ και μάλλον πλάκα έκανε.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Προφανώς έκανε, ελπίζω να το καταλάβετε, πλάκα.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Αλλά όπως είπε και ο Φρόνιτ «Δεν υπάρχουν πλάκες»! Δηλαδή οτιδήποτε λέμε χάριν αστεϊσμού έχει μια βάση αλήθειας. Ευτυχώς έχει περάσει αυτή η εποχή και δεν θα τολμούσε ποτέ κανένας διευθυντής.

Πριν που είπατε για 60 θέσεις σε αυτές τις εφημερίδες ότι δεν υπάρχουν διευθύντριες, εννοούσατε και τα τμήματα;

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Εννοούσα ούτε αρχισυντάκτρια.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Όχι, υπάρχουν.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Υπάρχει στην «Απογευματινή» η Σοφία Βούλτεψη.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Υπάρχουν τουλάχιστον στα πολιτιστικά. Υπάρχει η Γεωργακοπούλου στην «Ελευθεροτυπία».

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Δεν είναι στην ταυτότητα, εννοούσα στην ταυτότητα.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Δεν έχει σημασία αυτό.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Έχει σημασία. Η ταυτότητα είναι οι αρχισυντάκτες των ομάδων.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Η ταυτότητα είναι για το θεαθήναι όμως η ουσία είναι ότι υπάρχουν πολλές γυναίκες σε διευθυντικές θέσεις.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Υπάρχουν, αλλά όχι πολλές.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Φυσικά όχι πολλές.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Στις ταυτότητες των εφημερίδων δεν υπάρχει καμία.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Εντάξει δεν πάω να υπερασπιστώ κάτι, θέλω να διορθώσουμε ότι υπάρχουν διευθύντριες.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Εννοούσα στην ταυτότητα και νομίζω ότι το είπα να κιάλας, ότι εννοώ μόνο στην ταυτότητα.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Εντάξει δεν το άκουσα. Να συγκρατήσουμε ορισμένα από όσα είπε η κα Μπακογιάννη, ότι ο λόγος μετράει πάρα πολύ και έθεσε το ερώτημα αν υπάρχει γυναικείος και ανδρικός λόγος. Εγώ νομίζω φυσικά και υπάρχει, είναι κάτι που μπορούμε να το συζητήσουμε μετά.

Να σας θυμίσω κάτι που έγινε πρόσφατα εδώ κι ένα μήνα στην Αμερική, αν προσέξατε ή αν καταλάβατε γιατί έγινε. Χήρευσε η θέση του Γερουσιαστή της Νέας Υόρκης, διότι η Χίλαρι Κλίντον έγινε Υπουργός όπως ξέρετε και υπήρχε κενό. Υπήρχε η σκέψη να προταθεί να γίνει η Καρολίν Κένεντι η κόρη του Τζον Κένεντι να πάρει η θέση. Τελικά δεν την πήρε. Έχετε αναρωτηθεί ποτέ γιατί δεν την πήρε; Δεν ήξερε να μιλήσει, δεν έχει δημόσιο λόγο. Της κόστισε πάρα πολύ.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Άρα ποιος φταίει γι' αυτό;

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Δεν ξέρω ποιος φταίει.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Θέλω να πω ότι οι γυναίκες ή οι άνδρες σε αυτή την περίπτωση;

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Μπορούμε να το συζητήσουμε, αλλά σε σχέση με το δημόσιο λόγο που λέγατε και αν μπορεί να μιλήσει κάποιος. Αυτό δεν ξέρω αν φταίνε οι άνδρες.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Αυτό λέω, ότι κάθε γυναίκα πρέπει να πάρει το βάρος του δημοσίου λόγου.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Να σας θυμίσω ότι έδωσε μια συνέντευξη, η πρώτη που έδωσε και ίσως η τελευταία στο CNN και είπε σε μια ημίωρη μου φαίνεται συνέντευξη διάρκειας μισής ώρας τη φράση «you know» 160 φορές. Αυτό σημαίνει ότι δεν ξέρεις να μιλήσεις, αυτό το λες όταν δεν έχεις τίποτε να πεις. Της στοίχισε πολύ αυτό σε σχέση με το δημόσιο λόγο.

Θα δώσω το λόγο τώρα στον κ. Στάθη Βαλούκο, ο οποίος είναι συγγραφέας και σεναριογράφος.

Σ. ΒΑΛΟΥΚΟΣ: Ευχαριστώ πολύ. Ομολογώ το τρακ, πρώτη φορά μιλώ σε ένα ακροατήριο που αποτελείται μόνο από γυναίκες. Αναρωτιέμαι πως τα κατάφερε εκείνος ο μπαγάσας ο Αβδούλ Χαμίτ!

Κυρίες και κύριοι με χαρά συμμετέχω στη σημερινή ημερίδα για την ισότητα. Η σύντομη ομιλία μου, η οποία ελπίζω πως δεν θα σας κουράσει, έχει τον τίτλο «Εικόνες της γυναίκας στον ελληνικό κινηματογράφο». Επέλεξα τον κινηματογράφο, ως αντικείμενο των παρατηρήσεών μου γιατί αποτελεί ένα τεράστιο χωνευτήρι ηθών, εθίμων, νοοτροπιών, συνηθειών, αντιλήψεων και γλωσσικών ιδιωμάτων.

Πράγματι αν υποθεθεί πως κλειστούμε σε μια σκοτεινή αίθουσα και δούμε σε χρονολογική σειρά το σύνολο των ταινιών της ελληνικής φιλομογραφίας, δηλαδή περίπου 3.000 ταινίες, τότε θα παρατηρήσουμε μερικά πράγματα: μέσα από τις κωμωδίες, δράματα, μελοδράματα, ορεινές περιπέτειες, μιούζικαλ και κομεντί καταγράφεται η σταδιακή μετεξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας από κυρίως αγροτική σε κυρίως αστική, περνώντας από τα χρόνια του Εμφυλίου στην

εποχή της ανοικοδόμησης, της αστυφιλίας, της καταστροφής του αστικού τοπίου και εν συνεχεία από τα χρόνια της χουντικής καταπίεσης στην έκρηξη της μεταπολίτευσης και των νέων πολιτικών.

Η γυναίκα κυριαρχεί στη μυθοπλασία όλων αυτών των ταινιών και η παρουσία της καταγράφεται πιο έντονα από οποιαδήποτε άλλη μορφή τέχνης. Εξάλλου ο κινηματογράφος είναι διαυγέστερο στην κοινωνική καταγραφή από τη ζωγραφική, τη μουσική, τη λογοτεχνία, την ποίηση, το τραγούδι, ακόμη και από την τηλεόραση αφού χρησιμοποιεί όχι ένα μόνο από τα εκφραστικά μέσα των ως άνω τεχνών, αλλά όλα μαζί σε ενιαίο σύνολο.

Κάθε χρόνο γυρίζονται δεκάδες ταινίες και από χρόνο σε χρόνο καθώς αλλάζει αδιόρατα η κοινωνική συγκρότηση, οι αντιλήψεις του κόσμου και οι οπτικές των σκηνοθετών όλα καταγράφονται ανεξίτηλα στο περιεχόμενο των ταινιών και παραδίδονται στους ιστορικούς του μέλλοντος.

Μετά τη μικρή αυτή εισαγωγή και με δεδομένη την ανάγκη για συστομία, θα εστιάσω αμέσως στο θέμα μου, με τη διευκρίνιση πως οι αναφορές μου αφορούν μόνο τις ταινίες μυθοπλασίας, αφού ο ελάχιστος χρόνος της ομιλίας δεν επαρκεί, για αναφορές στα ντοκιμαντέρ.

Στη διαχρονική κοινωνική εξέλιξη περίπου ενός αιώνα, δηλαδή από την πρώτη «Γκόλφω» του Μπαχατώρη το 1914 ως της «Νύφες» του Βούλγαρη το 2005 η εικόνα της γυναίκας, όπως παρουσιάζεται στις ταινίες, μπορεί να ομαδοποιηθεί σε πέντε αρχέτυπα: η γυναίκα σα δυστυχισμένη μάνα, η καταπιεσμένη γυναίκα που επαναστατεί, η χειραφετημένη γυναίκα που τιμωρείται, η μοιραία γυναίκα που εκδικείται και η μικροαστή που συμβιβάζεται.

Όλες οι εικόνες των γυναικών μπορούν πάνω – κάτω να υπαχθούν σε ένα από τους ως άνω τύπους, ανάλογα βέβαια και με την υφολογική προσέγγιση. Άλλη είναι δηλαδή η οπτική της κωμωδίας η οποία βεβαίως είναι τελείως διαφορετική από την οπτική του δράματος ή της περιπέτειας ή του μιούζικαλ.

Ας τα δούμε καλύτερα. Ο τύπος της χαροκαμένης και δυστυχισμένης μάνας, αναπτύχθηκε κυρίως σε μελό και φουστάνελες στα χρόνια

της δεκαετίας του '50, όταν ο πόλεμος η κατοχή και ο εμφύλιος ήταν νωπά στη λαϊκή μνήμη. Περιλαμβάνει εξίσου μαυροφορεμένες αγρότισσες, επαρχιώτισσες με τσεμπέρι και σπαραξικάρδιες αστές.

Αναζητούν χαμένα από την κατοχή παιδιά, προστατεύουν νόθα ή ορφανά, αγωνίζονται να τα μεγαλώσουν μέσα στη φτώχεια, παλεύουν να τα σώσουν από αρρώστιες και αναπηρίες, πληρώνουν βαρύ τίμημα κοινωνικής απαξίωσης καθώς γίνονται για να το πετύχουν αυτό, πόρνες ή καμπαρετζούδες, ή πλύστρες, ή πέφτουν θύματα συνωμοσίας των πεθερικών τους, ή συνήθως χάνουν την υγεία τους. Όχι σπάνια τυφλώνονται, χτυπιούνται από αυτοκίνητα, διώχνονται από σπιτονοικοκύρηδες γιατί δεν έχουν να πληρώσουν το ενοίκιο, θρηνούν σε τάφους νεκροταφείων.

Αντίπαλοί τους μια σκληρή ανδροκρατούμενη κοινωνία που την εκπροσωπούν τσελιγκάδες, τσιφλικάδες, βιομήχανοι, εφοπλιστές, play boy της Φωκίωνος Νέγρη, άεργα πλουσιόπαιδα που κάνουν το κέφι τους, οργισμένοι νέοι. Κάποιοι από αυτούς είναι πατεράδες των παιδιών τους. Κάποιοι άλλοι τις μισούν, γιατί τις ερωτεύτηκε το παιδί τους, ή γιατί διεκδικούν την ελευθερία τους, ή την αξιοπρέπεια τους. Είναι γυναίκες μόνες και καταφρονημένες. Πιο χαρακτηριστική ατάκα αυτής της ομάδας ταινιών είναι το «*Μάνα, γιατί με γέννησες!*»

Στον αντίποδα συναντάμε την ερωτευμένη μικροαστή στις διάφορες εκφάνσεις της. Είναι το κορίτσι της δεκαετίας του '50 και στη συνέχεια του '60 που αγωνιά να παντρευτεί και αντικρίζει κάθε άνδρα σαν υποψήφιο γαμπρό, όπως η Σμαρούλα Γιούλη στο «Σοφεράκι» του Τζαβέλα.

Ένας μεγάλος αριθμός ταινιών παρουσιάζει τα προβλήματα γάμου και έρωτα, που προέρχονται κυρίως από τους ηθικούς αναχρονισμούς της εποχής, όπως το πρόβλημα του αδελφού εγγυητή της οικογενειακής ηθικής, το ζήτημα της προίκας, της παρθενίας των γυναικών, τα προβλήματα του γεροντοκορισμού και των συνοικεισίων, το θέμα της αστεφάνωτης όπως έξοχα παρουσιάζεται στο «Η γυνή να φοβείται τον άνδρα», η υποχρέωση αποκατάστασης της ανύπαντρης αδελφής και τόσα άλλα.

Η οπτική αυτών των ταινιών είναι συντηρητική, ή αν προτιμάτε παραδοσιακή όσον αφορά την εικόνα της γυναίκας: τσαχπίνες, ναζιά-

ρες, ερωτευμένα αγοροκόριτσα, ζηλιάρες, προκλητικές ή σεμνότυφες, νυμφίδια ή γεροντοκόρες, ακόμη και δυναμικότεροι χαρακτήρες, όπως λόγου χάρη της Τζένη Καρέζη στο «Δεσποινίς διευθυντής», ή της Ρένας Βλαχοπούλου στο «Μια τρελή – τρελή σαραντάρ», μεταμορφώνονται σε τρυφερές γατούλες υποτασσόμενες στον άνδρα και το γάμο. Κλασική ατάκα αυτής της ομάδας ταινιών: «*Ναι, Αντωνάκη μου*» από το «*Η γυνή να φοβείται τον άνδρα*».

Στο ενδιαμέσο των δυο οπτικών θα συναντήσουμε τη χειραφετημένη γυναίκα. Τώρα ο αριθμός γυναικών μειώνεται δραστικά, αλλά γίνονται πιο ενδιαφέρουσες, στις ταινίες εννοώ. Η εικόνα της χειραφετημένης γυναίκας που ξεκινά από το θεωρούμενο κλασικό νόημο της παλιάς επιθεώρησης «*Η νέα γυναίκα*» που τραγούδησε η Κοτοπούλη ξέρετε «*Εγώ είμαι η νέα γυναίκα που θα ψηφίζω και θα καπνίζω, η κάθε μια μας αξίζει για δέκα...*» κλπ., αυτή η εικόνα παίρνει την τέλεια κινηματογραφική της έκφραση στη «*Στέλλα*» του Κακογιάννη, με τη Μελίνα Μερκούρη.

Η «*Στέλλα*» είναι η δυναμική εικόνα μιας Ελληνίδας Κάρμεν. Καπνίζει, πηγαίνει στα μπουζούκια, ζει αντισυμβατική ζωή, ερωτεύεται αλλά βλέπει το γάμο σα δεσμοκτήριο του πάθους, προτιμά την ελευθερία, έστω κι αν στο τέλος την πληρώσει με τη ζωή της. Στον ίδιο αντισυμβατικό καμβά συναντάμε ενδιαφέρουσες ηρωίδες, άλλοτε κωμικές, όπως η καλόκαρδη πόρνη του «*Ποτέ την Κυριακή*», η οποία επιλέγει τους πελάτες της 6 μέρες την εβδομάδα αλλά κρατά την 7^η για λογαριασμό της και άλλοτε δραματικές όπως η «*Ευδοκία*» του Δαμιανού. Κλασική ατάκα αυτής της ομάδας ταινιών «*Στέλλα, φύγε, κρατάω μαχαίρι*», η οποία πρέπει να πούμε ότι είναι και πιο εμβληματική φράση του ελληνικού κινηματογράφου, η οποία όμως βέβαια δεν ανήκει ακριβώς στη Στέλλα, είναι ακριβώς η ατάκα που λέει ο Δον Χοσέ στην Κάρμεν στο φινάλε της όπερας «*Κάρμεν φύγε κρατάω μαχαίρι. Φύγε Κάρμεν! Γιατί δεν φεύγεις*». Δεν έφυγε ούτε η Κάρμεν, ούτε η Στέλλα.

Σε κάποιες άλλες ταινίες, όπως το «*Προξενιά της Άννας*» του Βούλγαρη ή την «*Τιμή της αγάπης*» της Τόνιας Μαρκετάκη, η εικόνα της γυναίκας είναι πιο ολοκληρωμένη, καθώς στη διάρκεια της εξέλιξης της

μυθοπλασίας συνειδητοποιεί, αντιλαμβάνεται δηλαδή την καταπίεση που υφίσταται, είτε από τα θετικά της στην πρώτη περίπτωση, είτε από τον προικοθήρα αγαπημένο της στη δεύτερη, και εξεγείρεται.

Παίρνει την τύχη στα χέρια της, εγκαταλείπει το μικροαστικό της χώρο όπως η «Δέσποινα» του Γκορίτσα, αναζητά τον ερωτισμό της, όπως στη «Μανία» του Πανουσόπουλου, ξεπερνά τις συμβάσεις της ερωτικής ζωής, όπως το «Beautiful people» του Παναγιωτόπουλου, ή στη «Γαμήλια νάρκη» του Ινδaré, ή αποδέχεται την ερωτική της διαφορετικότητα, όπως το «Ριζότο» της Μαλέα.

Μια εξίσου ενδιαφέρουσα, αν και αριθμητικά με λιγότερες ταινίες οπτική, είναι της Ελληνίδας femme fatale, της γυναίκας δηλαδή που επιδρά καταλυτικά στη ζωή ενός άνδρα και τον οδηγεί στην καταστροφή. Αρχετυπική εικόνα Ελληνίδας femme fatale αποτελεί το μωρό στο «Δράκο» του Κούνδουρου, είναι η Μαργαρίτα Παπαγεωργίου που ξελογιάζει τον ανθρωπάκο που ερμηνεύει ο Ηλιόπουλος και τον πείθει να παραστήσει στα μέλη της συμμορίας το δράκο, δηλαδή τον περίφημο αρχηγό του υποκόσμου. Μοιραία απόφαση που θα του στοιχίσει τη ζωή.

Μια άλλη εικόνα αυτού του τύπου συναντάμε στη μελοδραματική «Αγνή του λιμανιού», όπου μια πόρνη καταστρέφει τους άνδρες, γιατί μισεί το ανδρικό φύλο, ή στη «Φαίδρα», όπου μια περιφρονημένη ερωμένη στρέφει τον πατέρα εναντίον του γιου, επειδή ο τελευταίος δεν υπέκυψε στον έρωτά της.

Περισσότερο διασκεδαστικές είναι οι εκδοχές του μοτίβου στην κομεντί και την κωμωδία, όπως η Ίλια Λιβυκού γυναίκα πειρασμός στην «Κάλπικη λύρα» του Τζαβέλα, η Υβόν Σανσόν που ζαλίζει με τα θέληγτρά της τον ταπεινό ταμία στο «Μια ζωή την έχουμε», ή η Ρίκα Διαλυνά στο «Ένας βλάκας και μισός», που προσπαθεί να κάνει δολοφόνο ένα ανθρωπάκι.

Πιο πρόσφατη, τέλος, εκδοχή του μοτίβου θα συναντήσουμε στο τρομερά βίαιο «Σπιρτόκουτο» του Γιώργου Οικονομίδη, όπου η σύζυγος κυριολεκτικά οδηγεί στην τρέλα τον άνδρα της, εμφυτεύοντάς του την αμφιβολία για το κατά πόσο η κόρη του είναι πραγματικό του παιδί: «*Ναι ρε, το παιδί δεν είναι δικό σου, δεν είσαι εσύ ο πατέρας.*

Θυμάσαι εκείνο το καλοκαίρι που είχα πάει μόνη μου διακοπές; Ε, λοιπόν, πέρασα καλά, πολύ καλά».

Κυρίες και κύριοι, δεν θα μπορούσε βέβαια η μικρή αυτή δεκάλεπτη εισήγηση να καλύψει με πληρότητα το θέμα. Ελπίζω, ωστόσο, να προσέφερε καλειδοσκοπικά την κυρίαρχη τουλάχιστον οπτική στις εικόνες των γυναικών του ελληνικού κινηματογράφου και με μεγάλο ενδιαφέρον θα περίμενα ενδεχόμενες ερωτήσεις ή τοποθετήσεις στο θέμα. Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ευχαριστούμε τον κ. Βαλούκο, νομίζω ότι αρχίζει να γράφει ένα βιβλίο, αν δεν κάνω λάθος. Είναι μια πολύ ζουμερή σούμα η γυναίκα στον ελληνικό κινηματογράφο. Ξεκίνησε από την «Γκόλφω» του 1914, σταμάτησε στις «Νύφες» του Βούλγαρη το 2005, ανέπτυξε τα πέντε αρχέτυπα γυναικείας προσωπικότητας, τα οποία εξυπηρετούν βέβαια διαφορετικούς ρόλους. Το αποκορύφωμα, βέβαια, ήταν η φράση «*Μάνα, γιατί με γέννησες*» και σε αντίποδα το «*Στέλλα, κρατάω μαχαίρι*», που είναι τα δυο δίπολα μιας κατάστασης η οποία διαμορφώνει τη γυναίκα και το λόγο της μέσα στον κινηματογράφο και τους διαφορετικούς της ρόλους.

Πραγματικά θέλω να πω ότι είναι σημαντικά αυτά που είπατε και ίσως θα άξιζε τον κόπο να προχωρήσετε την έρευνα αυτή και να μας δώσετε ένα βιβλίο κάποια στιγμή. Ευχαριστούμε, λοιπόν, τον κ. Βαλούκο, θα πάμε στην κα Κορίνα Θεοδωρακάκη, η οποία είναι διευθύντρια ειδήσεων του ραδιοφωνικού σταθμού «Λάμψη 92,3 FM.».

Κ. ΘΕΟΔΩΡΑΚΑΚΗ: Να σας χαιρετίσω κι εγώ, να συγχαρώ την κα Παπαδά τη Γενική Γραμματέα και όλους όσοι συνέβαλλαν στη διοργάνωση αυτής της ημερίδας, που μπορεί να μην έχει άμεσα αποτελέσματα, αλλά πιστεύω ότι όταν αρχίζει να γίνεται λόγος για κάτι, και όσο πιο πολύ συνεχίζει να γίνεται λόγος για κάτι, κάτι μπορούμε να κερδίσουμε. Είπε ο κ. Σιώτης πριν από λίγο ότι η ημερίδα έπρεπε να είχε γίνει πριν από 30 χρόνια. Δίκιο έχει, το θέμα είναι να μην χρειαστεί να επαναληφθεί σε 30 χρόνια.

Να έρθω λοιπόν τώρα στο θέμα μας: ο λόγος, ως εργαλείο δια-

μόρφωσης της εικόνας της γυναίκας. Θεωρούμε ως δεδομένο ότι ο λόγος έχει τεράστια δύναμη, εξ ου και η «γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει», αλλά και το βιβλικό «Εν Αρχή είναι ο Λόγος».

Ο λόγος λοιπόν, γραπτός ή προφορικός, είναι μια υπερδύναμη σε ελεύθερη χρήση, κατά τη γνώμη μου. Ερχόμαστε στο προκείμενο: πως ο λόγος χτίζει την εικόνα της γυναίκας, το θέμα είναι δεκτικό πολυεπίπεδης ανάλυσης και αισθάνομαι ότι, αν δεν το περιόριζα, θα χανόμουν σε ένα πραγματικό λαβύρινθο.

Επέλεξα τρεις ενότητες στις οποίες θα αναφερθώ, για να δούμε πως διαμορφώνεται η εικόνα της γυναίκας σε αυτές. Ενότητες, που ίσως άγγιξαν και οι προηγούμενοι ομιλητές, αλλά από άλλη πλευρά. Οι ενότητες είναι ο δημοσιογραφικός λόγος, ο ποιητικός στιχουργικός λόγος και ο διαφημιστικός λόγος.

Ο αμιγώς ραδιοφωνικός λόγος κυρίως αναδεικνύει εικόνες υπαρκτές, δηλαδή στα δελτία ειδήσεων περνούν εικόνες γυναικών, όπως αυτές είναι στην πραγματικότητα, αλλά βέβαια χρησιμοποιούνται αυτές οι εικόνες όχι πάντα με τον καλύτερο τρόπο.

Περνώντας στις διάφορες τηλεοπτικές εκπομπές ποικίλης ύλης, κοινωνικές, μεσημεριανάδικα, πρωινάδικα και απογευματινάδικα, ο λόγος των παρουσιαστών και των συν αυτών, που επιλέγουν και τη θεματολογία διαμορφώνει εικόνες γυναικών που οφείλουν να ακολουθούν απαρέγκλιτα το life style γυναικών που αρέσκονται να κουτσομπολεύουν, να βλέπουν από την κλειδαρότρυπα σε κρεβατοκάμαρες και σε ζωές, γυναικών νοικοκυρών με χαμηλό πνευματικό επίπεδο με ελάχιστα ενδιαφέροντα.

Γενικά διαμορφώνουν και προβάλλουν εικόνες γυναικών με πολύ χαμηλή οροφή σε ικανότητες και πνευματικές ανησυχίες. Σπάνια περνούν από την τηλεόραση εικόνες γυναικών δυναμικών με κοινωνικό status, κερδισμένο μετά από σκληρή δουλειά, σπουδές, κοινωνική δράση, επαγγελματικές θέσεις που έχουν περάσει. Συνήθως οι εικόνες αυτές συναντώνται σε εκπομπές λόγου, μεταμεσονύκτιες.

Έτσι οι κυρίαρχες εικόνες που διαμορφώνονται είναι αυτές των

γυναικών με ελάχιστα ενδιαφέροντα.

Ο ραδιοφωνικός λόγος είναι λίγο διαφορετικός, καθώς τα ραδιόφωνα σήμερα δεν έχουν στην πλειονότητά τους εκπομπές λόγου. Ορίζονται σε ειδησεογραφικά και μουσικά, οπότε στα ειδησεογραφικά ισχύει ότι και στην τηλεοπτική ειδησεογραφία που ανέλυσα πριν. Στα μουσικά ραδιόφωνα ο λόγος των παραγωγών είναι πράγματι ελάχιστος, περιορίζεται σε αναπαραγωγή θεμάτων από τις εφημερίδες κυρίως τις κουτσομπολίστικες, αναδεικνύοντας εικόνες ίδιες με αυτές των πρωινάδικων.

Ένα ακόμη μέρος του λόγου των ραδιοφωνικών παραγωγών είναι οι αναφορές στους χορηγούς των εκπομπών, που πια, ακολουθούν το διαφημιστικό λόγο στον οποίο θα αναφερθώ λίγο παρακάτω.

Ερχόμαστε στη δεύτερη ενότητα, τον ποιητικό και στιχουργικό λόγο. Στην ποίηση έχουμε πολύ συχνά εξύμνηση των γυναικών σε ρόλους μητέρων και ερωμένων. Έχουμε διαμόρφωση εικόνων γυναικών που θυσιάζονται ως μητέρες, υποφέρουν στωικά και εικόνες γυναικών που ως ερωμένες δρουν άλλοτε λυτρωτικά και άλλοτε κακουρηγματικά. Ωστόσο, γυναίκες με αρκετά υψηλό πνευματικό επίπεδο.

Για να μην καθούμε στην ποίηση, της οποίας άλλωστε δεν είμαι γνώστης, επέλεξα ένα αντιπροσωπευτικό - πιστεύω - δείγμα από το έργο του Οδυσσέα Ελύτη «Μαρία Νεφέλη». Στο έργο αυτό ο ποιητής προβάλλει δυο εικόνες γυναικών. Η ανάλυση των γυναικών που ακολουθεί, δανείζεται στοιχεία από την ανάλυση του έργου που βρήκα στο διαδίκτυο αλλά δεν μπόρεσα να βρω το όνομα του αναλυτή, ώστε να το αναφέρω.

Γράφει, λοιπόν, ο αναλυτής: *«Μαρία είναι η γυναίκα φορέας της τέλει γνώσης, της απόλυτης σχέσης της με τη φύση, η πηγή της πληροφορίας, μια θηλυκή εικόνα του πνεύματος και η μορφή της ερωτικής αφοσίωσης. Νεφέλη είναι μια υδάτινη και αέρινη κοπέλα, σκοτεινή αλλά και φωτεινή, που μπορείς να της δώσεις όποια μορφή θέλεις. Ένα πλάσμα άλλου κόσμου, που κρύβει τον ήλιο, άρα και τη γνώση και δίνει τη γονιμοποιό βροχή. Μπορεί να είναι ουράνια αλλά και χθόνια, άπιαστη, μα πάντα αυτή που θα δώσει την έμπνευση στον ποιητή. Η Μαρία Νεφέλη είναι ένα υπαρκτό πρόσωπο της μετα-*

πολίτευσης, το οποίο εκφράζει τη γενιά της εποχής της, τις πεποιθήσεις της, τους φόβους και τα οράματά της».

«Στην Παρουσία ο ποιητής παρουσιάζει τη «Μαρία Νεφέλη»: Να κρατάει ένα ποτήρι και να κοιτάζει στο κενό. Ν' ακούει δίσκους ξαπλωμένη χάμου. Να περπατάει στο δρόμο με φαρδιά παντελόνια και μια παλιά γκαμπαρντίνα. Μπρος από τις βιτρίνες των παιδιών. Πιο θλιμμένη τότε. Και στις δισκοθήκες, πιο νευρική, να τρώει τα νύχια της. Καπνίζει αμέτρητα τσιγάρα. Είναι χλωμή κι ωραία. Μα να της μιλάς ούτε που ακούει καθόλου. Σα να γίνεται κάτι αλλού που μόνο αυτή το ακούει και τρομάζει. Κρατάει το χέρι σου σφιχτά, δακρύζει, αλλά δεν είναι εκεί».

Κι εδώ τελειώνει η ανάλυση του άγνωστου σ' εμένα αναλυτή που με βρίσκει σύμφωνη και πιστεύω βρίσκει και πολλούς από εσάς επίσης σύμφωνους. Δυο εικόνες λοιπόν θετικές και οι δύο και πολλές ακόμη εικόνες στην ανάπτυξη του έργου του ποιητικού.

Επειδή, όπως είπα, η επαφή μου με την ποίηση είναι μάλλον περιορισμένη δεν θ' αναφερθώ περισσότερο σε αυτό το κεφάλαιο. Θα μείνω στη θέση ότι μάλλον η εικόνα της γυναίκας που διαμορφώνεται από τον ποιητικό λόγο είναι θετική.

Και θα κλείσω το κεφάλαιο μ' ένα τετράστιχο του Ελύτη, που για μένα δίνει μια μοναδικά ολοκληρωμένη εικόνα της γυναίκας. Λέει, λοιπόν, ο ποιητής: «Πριν απ' τα μάτια μου ήσουν φως, πριν από τον έρωτα έρωτας κι όταν σε πήρε το φιλί, γυναίκα...»

Στο τραγούδι τώρα τα πράγματα μάλλον είναι πιο άγρια. Προβάλλονται κυρίως εικόνες γυναικών που είναι κακούργες ερωμένες, άπιστες, άκαρδες, αχάριστες, πλανεύτρες. Δηλαδή, έχουμε στην πλειονότητα την ανάδειξη αρνητικών εικόνων. Οι γυναίκες στο τραγούδι είναι θηλυκά όχι με την έννοια της θηλυκότητας, αλλά με την έννοια των πονηρών, χαμηλού επιπέδου ατόμων. Είναι υπαίτιες και ένοχες για τα δεινά των ανδρών συντρόφων τους.

Χαρακτηριστικές είναι εικόνες των γυναικών στα ρεμπέτικα. Η ωραία γυναίκα φεύγει πάντα, γυρεύει άλλους κι εγκαταλείπει τον σύτροφό της γεμίζοντας μαρτύρια τη ζωή, έλεγε ο Τσιτσάνης. Ωστόσο

υπάρχουν και εκπλήξεις. Και μάλιστα μας έρχονται από το μακρινό παρελθόν. Ίσως η πρώτη τραγουδιστική φεμινιστική εικόνα γυναίκας μας έρχεται από το 1908, από την οπερέτα του Θεόφραστου Σακελλαρίδη, η οποία αναφέρθηκε και πριν από ένα συνομιλητή μας.

Τραγουδούσε, λοιπόν, τότε η Σωτηρία Ιατρίδη το πολύ γνωστό «*Εγώ είμαι η νέα γυναίκα που θα καπνίζω και θα ψηφίζω, η κάθε μια μας αξίζει για 10, δεν δίνω γι' άντρα έναν παρά*». Από το 1908 μέχρι σήμερα θα περίμενε κανείς να έχει αλλάξει η εικόνα της γυναίκας στην πραγματικότητα. Αλλά δυστυχώς υπάρχουν πισωγυρίσματα. Τα στερεότυπα κυριαρχούν και ίσως το μόνο που κρατούν κυριαρχικά οι γυναίκες είναι ότι καπνίζουν –δυστυχώς, βέβαια, κι εγώ μαζί τους...

Για να είμαστε δίκαιοι και ακριβείς, δεν προβάλλουν, δεν διαμορφώνουν όλα τα τραγούδια αρνητικές εικόνες γυναικών. Υπάρχουν εναλλαγές. Στην δεκαετία του '70 συναντάμε τον «σερ» του ελληνικού τραγουδιού, τον Γρηγόρη Μπιθικώτση, να διαμορφώνει την εικόνα μιας γυναίκας που αξίζει τον σεβασμό, που κερδίζει επάξια τον τίτλο της πραγματικής κυρίας στο «*Μια γυναίκα φεύγει, μια σωστή κυρία*».

Αξίζει ν' αναφέρουμε ένα ακόμα φεμινιστικό τραγούδι που εκφράζει την έκπληξη και την απορία των ανδρών για την απελευθέρωση της γυναίκας. Δίνει την εικόνα της ανεξάρτητης γυναίκας. Κι αυτό το τραγούδι βέβαια είναι η «Βαλεντίνα» του Μητσάκη που έλεγε: «*Αχ, Βαλεντίνα, αχ βρε τσαχπίνα, μόρτικα κομμένα τα μαλλιά σου, σαν αγοροκόριτσο η μιλιά σου... Έχεις κούρσα και σωφάρεις κι όπου θέλεις ρεμιζάρεις, έγινες και σωφερίνα κι όπως πας σε λίγα χρόνια θα φορέσεις παντελόνια, Βαλεντίνα, Βαλεντίνα...*»

Στο σύγχρονο ρεπερτόριο συναντάμε τραγούδια που αναπαράγουν την εικόνα της γυναίκας μυστήριο με χαρακτηριστικό το τραγούδι του Στράτου Διονυσίου «*Της γυναίκας η καρδιά είναι μια άβυσσος, πότε κόλαση και πότε ο παράδεισος...*»

Διανύοντας εν τάχει την απόσταση από το 1908 και το πρώτο φεμινιστικό τραγούδι ως σήμερα που η γυναίκα στα τραγούδια fast food έχει ξανά την εικόνα της άπιστης, της πέτρας του σκανδάλου, της ελα-

φράς ηθικής ίσως, θα λέγαμε ότι στα 100 χρόνια που πέρασαν, τα στερεότυπα συνεχίζουν να διαμορφώνουν αρνητικές εικόνες γυναικών με αμφίβολης ποιότητας μουσική υπόκρουση. Και αναφερόμενοι στα fast food του σήμερα, μόλις χθες μιλώντας μ' έναν φίλο έμαθα τους στίχους ενός τραγουδιού που ερμηνεύει μια πολύ γνωστή τραγουδίστρια, η Άννα Βίση στο τελευταίο της CD και έπαθα από τις εικόνες που δημιουργεί για τη σύγχρονη γυναίκα.

Τραγουδά λοιπόν η ερμηνεύτρια επιχειρώντας να τονίσει τη διαφορετικότητά της από τις άλλες γυναίκες: «Μπορείς απόψε να βγεις μ' όλες τις τσούλες της γης, βγες μπροστά δυνατά για νέους έρωτες... Να βρεις κορίτσια σωστά για να χαρεί κι η μαμά. Στην πυρά, στην πυρά, με τις ξενέρωτες...»

Και συνεχίζει για ν' αυτοπροσδιοριστεί: «Πες πως είμαστε κι οι δυο αλλού γι' αλλού... εντάξει, ας μην πάθουμε και κρίση πανικού. Να βρεις καμιά να της μιλάς για γήπεδα και γκολ κι άσε τις γυναίκες που γουστάρουν μια ζωή rock'n' roll...». Έμεινα άφωνη ακούγοντας το τραγούδι και λέω να παραμείνω άφωνη καθώς ο στίχος είναι απόλυτα εύγλωττος.

Ερχόμαστε τώρα στην τρίτη κατηγορία, τον διαφημιστικό λόγο. είτε μιλάμε για τηλεοπτική διαφήμιση είτε μιλάμε για ραδιοφωνική, οι εικόνες είναι σχεδόν ίδιες. Απλώς στην τηλεόραση ο λόγος ενισχύεται και από την εικόνα.

Γενικά, στην διαφήμιση λόγος και εικόνα διαμορφώνουν σταθερές εικόνες εμπνευσμένες από τα στερεότυπα που έχουν χτιστεί χρόνια τώρα. Είναι οι εικόνες της γυναίκας αντικειμένου του πόθου, της γυναίκας γατούλας, της κουτοπόνηρης που έχει ως μόνο στόχο να τυλίξει τον άντρα, να τον πείσει να της πάρει ένα διαμάντι ή έστω έναν καναπέ, της γυναίκας χαρωπής νοικοκυρούλας που έχει όμως ανάγκη την πνευματική υποστήριξη του άντρα για να καταλάβει πώς λειτουργεί το νέο πλυντήριο ή πώς ρυθμίζεται το DVD.

Και ακόμα της γυναίκας που μόνο της μέλημα είναι να έχει τις σωστές σωματικές αναλογίες ίδιες με αυτές του μοντέλου που βγαίνει στην πασαρέλα, στην τηλεόραση και εξ αυτού κυκλοφορεί στα in στέ-

κια με in άντρες οι οποίοι βέβαια στο σπίτι την καταχειριάζουν ή που την έχουν δανειστεί από το πρακτορείο για μια βραδιά για να κάνουν το κομμάτι τους..

Όλα αυτά δείχνουν ν' απωθούνται από το μυαλό της γυναίκας που τα βλέπει στην τηλεόραση και κρατά μόνο την αστραφτερή εικόνα χωρίς να σκέφτεται τι γίνεται όταν σβήνουν τα φώτα. Άλλωστε - είπαμε - το πρότυπο της γυναίκας, στην οποία απευθύνεται η διαφήμιση και απευθύνονται οι τηλεοπτικές εκπομπές, είναι αυτό της γυναίκας με χαμηλό πνευματικό επίπεδο.

Κι εδώ, βέβαια, υπάρχουν εξαιρέσεις. Πού και πού εμφανίζονται γυναίκες αορίστως δυναμικές, σίγουρα σέξι, όταν π.χ. διαφημίζεται ένα μικρό γρήγορο αυτοκίνητο. Ωστόσο, σημειώστε ότι, όπως προκύπτει από έρευνα αγοράς, οι διαφημίσεις ακριβών μεγάλων αυτοκινήτων δεν απευθύνονται ποτέ σε γυναίκες. Γιατί η εικόνα που έχουν διαμορφώσει οι διαφημιστές για τη γυναίκα του σήμερα δεν ξεφεύγει από το στερεότυπο της γυναίκας που είναι καλή για να βάζει τα πιάτα και τα ρούχα, αλλά όχι για να οδηγεί ένα μεγάλο ακριβό αυτοκίνητο, το οποίο ταιριάζει μόνο σε άντρες με μεγάλο κοινωνικό status. Έχουμε κι εδώ λοιπόν επανάληψη της εικόνας της γυναίκας που δεν μπορεί να ξεπερνά ένα όριο.

Συμπερασματικά, θα έλεγα ότι ο λόγος σε τηλεόραση, ραδιόφωνο, ποίηση, τραγούδι και διαφήμιση διαμορφώνει κυρίως εικόνες γυναικών με περιορισμένη αντίληψη με όρια στο τι μπορεί να κάνουν, με σταθερούς ρόλους, μάνας, ερωμένης, νοικοκυράς. Και, φυσικά, οι ρόλοι αυτοί, όταν αποδίδονται στις σωστές τους διαστάσεις, δεν είναι πάντα υποτιμητικοί. Μόνο που δεν αποδίδονται συνήθως έτσι.

Σε όλα αυτά που ανέφερα, ο λόγος ήταν των άλλων, των δημοσιογράφων, των στιχουργών, των διαφημιστών. Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα κατά πόσον οι γυναίκες που ακούν αυτό τον λόγο των άλλων ταυτίζονται με τα πρότυπα που δημιουργούνται. Κατά πόσον ταυτίζονται με αυτές τις εικόνες, με αυτό τον λόγο. Θεωρητικά θα μπορούσε να πει κανείς, συνυπολογίζοντας την θεαματικότητα, την ακρο-

αματικότητα, την καταναλωτική επιτυχία των διαφημίσεων, την επιτυχία των τραγουδιών ότι ναι, ταυτίζονται με αυτές τις εικόνες ή έστω δεν ενοχλούνται απ' αυτές.

Ή βολεύονται υιοθετώντας κατά περίπτωση εικόνες και ρόλους αντιφατικούς που κυμαίνονται από αυτόν της ευσυνειδήτης νοικοκυράς, της συζύγου, της μοιραίας βαμπ αλλά και του αψεγάδιαστου μανεκέν. Ωστόσο, αυτό το «ναι», αναγνωρίζουν τον εαυτό τους μέσα σ' αυτές τις εικόνες που προβάλλονται είναι θεωρητικό καθώς συνολική απάντηση από ανάλογη έρευνα δεν υπάρχει.

Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε στον λόγο των «επώνυμων» γυναικών, γυναικών επιτυχημένων που, ασκώντας το επάγγελμά τους, διαμορφώνουν με τον λόγο τους εικόνες πρότυπα γυναικών: Πολιτικοί, δημοσιογράφοι, ηθοποιοί, υψηλόβαθμα στελέχη εταιρειών παράγουν με την παρουσία τους και τον λόγο τους αναβαθμισμένες εικόνες της γυναίκας. Έτσι οι εικόνες επώνυμων γυναικών συνυπάρχουν με τις εικόνες ανώνυμων γυναικών. Ωστόσο, δεν υπερισχύουν οι εικόνες των επιτυχημένων καθώς είναι λίγες ποσοτικά.

Δώστε μου ένα λεπτό ακόμη για μια αναφορά σ' ένα νέο είδος λόγου που έρχεται και δεν ξέρουμε τι εικόνες θα διαμορφώσει. Είναι ο ψηφιακός λόγος, μια πραγματικότητα της εποχής που θ' αλλάξει πολλά. Πολύ καινούργια πραγματικότητα όμως ακόμα. Το βέβαιο είναι ότι ζούμε μέσα σ' αυτή την αλλαγή και ως εκ τούτου δεν μπορούμε ν' αποτιμήσουμε την έκταση και το βάθος της. Απλώς την καταγράφουμε και αυτήν ως έναν ακόμα παράγοντα του παιχνιδιού.

Καταλήγοντας, και επειδή η σημερινή συζήτηση γίνεται με αφορμή βέβαια την ημέρα της γυναίκας που κατ' ουσία δίνει την αφορμή να δούμε πόσο έχουν αλλάξει τα πράγματα στις σχέσεις των δυο φύλων, πόσο τελικά έχει επιτευχθεί η ισότητα των δυο φύλων, θα λέγαμε ότι είναι πολύ λίγα αυτά που έχουν αλλάξει. Παρά την επιφανειακή εικόνα της αλλαγής, παρ' ότι οι γυναίκες έχουν αλώσει πολλά ανδρικά οχυρά, οι εικόνες που διαμορφώνει ο σημερινός λόγος για τις γυναίκες ελάχιστα έχουν διαφοροποιηθεί από τα στερεότυπα των τελευταίων 100 χρόνων.

Κι αν δεχθούμε την σκωπτική ρήση ότι «τα πρώτα 100 χρόνια είναι δύσκολα, μετά όλα φτιάχνουν», περάσαμε τα δύσκολα και είναι καιρός να δρέψουμε καρπούς, είναι καιρός να διαμορφώσουμε μέσα από τον δικό μας προσωπικό μας λόγο και μέσα από την αντίσταση στον υποτιμητικό συχνά λόγο των άλλων, την δική μας καθαρή εικόνα. Ν' αυτοπροσδιοριστούμε και μέσα από την αυτογνωσία να γίνουμε οι γυναίκες που θέλουμε, οι γυναίκες που αξίζουμε. Ευχαριστούμε.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Πολύ ωραία μας τα είπε ο χειμαρρώδης λόγος της κας Θεοδωρακάκη. Κατέληξε στη θλιβερή διαπίστωση βέβαια ότι στα 100 χρόνια δεν άλλαξε τίποτα αλλά ευτυχώς είναι τα πιο δύσκολα και τα έχουμε πλέον πίσω μας.

Έκανε εκτεταμένες αναφορές, πιο πολύ απ' όλους στον τραγουδιστικό λόγο και φαίνεται ότι έχουμε να κάνουμε με μια κυρία του ραδιοφώνου, που ξέρει τον κόσμο από μέσα, έκανε συζήτηση για τον ραδιοφωνικό λόγο, τον ειδησεογραφικό λόγο, τον τηλεοπτικό λόγο, που είναι προσαρμοσμένος βέβαια στο life style, στον διαφημιστικό λόγο, στον ποιητικό λόγο με αναφορές στον Ελύτη και την θλιβερή πάλι διαπίστωση ότι δεν υπάρχουν εκπομπές λόγου στο ραδιόφωνο.

Φροντίστε το κι εσείς λίγο αυτό τώρα που είστε στον «Λάμψη», να έχετε μια εκπομπή λόγου. Εγώ μπορώ να σας βρω ανθρώπους των γραμμάτων, υπάρχουν. Το κρατικό ραδιόφωνο ακόμα έχει εκπομπές λόγου, όχι όμως όσες είχε κάποτε, την δεκαετία του '70 μετά τη μεταπολίτευση, που υπήρξε μια ανθοφορία και είχαμε πολλές εκπομπές λόγου στο ραδιόφωνο, σιγά-σιγά όμως έχουν κι αυτές εκπέσει.

Τέλος, έκανε λόγο για τον ψηφιακό λόγο, του οποίου φυσικά δεν ξέρουμε το βάθος και την έκταση αλλά φαίνεται ότι θα έχει και βάθος και έκταση..

Τον λόγο θα δώσω τώρα στον κ. Συριόπουλο, ο οποίος είναι Διευθυντής Εκδόσεων της ΕΡΤ. Αφού τελειώσει την εισήγησή του ή στην αρχή, θα ήθελα να μας πει δυο λόγια για τις εκδόσεις της ΕΡΤ γιατί δεν τις ξέρουμε. Ευχαριστώ.

Γ. ΣΥΡΙΟΠΟΥΛΟΣ: Κυρίες και κύριοι Σύεδροι, οι προλαλήσαντες, στη

σημερινή ημερίδα, παρουσίασαν ανάγλυφα και ολοκληρωμένα τη σχέση Γυναίκας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, εντοπίζοντας πολλά κενά, πολλά αβαθή και ακόμη περισσότερα ελλείμματα ως προς την πρόθεσή μας να επιβεβαιώσουμε στην πράξη πως το ζήτημα της ισότητας των φύλων αποτελεί θεωρητική ανησυχία.

Είναι σαφές ότι τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει πολλά βήματα προς την κατεύθυνση της ισότητας του γυναικείου φύλου με το ανδρικό σε όλους τους τομείς. Είναι, όμως, ταυτόχρονα υποκριτικό να υποστηρίζουμε πως η ενίσχυση του όποιου θεσμικού πλαισίου έχει επιτύχει τα ιδεατά αποτελέσματα.

▶ Η διεξαγωγή διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για τις γυναίκες το 1995 στο Πεκίνο και η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στη συνάντηση αυτή αποτέλεσε συνέχεια των προσπαθειών που κατέβαλε η διεθνής κοινότητα για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Ειρωνεία της ιστορίας αποτελεί, βέβαια, το γεγονός ότι αυτή – η 4^η παγκόσμια διάσκεψη του ΟΗΕ για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των γυναικών – πραγματοποιήθηκε σε μια χώρα που έως σήμερα υστερεί σημαντικά στον τομέα της ισονομίας των πολιτών και ενισχύει με τις πολιτικές της και την εργασιακή εκμετάλλευση και τις φυλετικές διακρίσεις εις βάρος των γυναικών.

Προσδιορίστηκαν, τότε, δώδεκα τομείς που αποτελούν εμπόδιο στην προώθηση των γυναικών και απαιτούν συνεπώς ειδική δράση: γυναίκες και φτώχεια, εκπαίδευση και κατάρτιση των γυναικών, γυναίκες και υγεία, βία κατά των γυναικών, γυναίκες και ένοπλες συγκρούσεις, γυναίκες και οικονομία, γυναίκες, εξουσία και διαδικασία λήψης αποφάσεων, οι θεσμικοί μηχανισμοί για την προώθηση των γυναικών, τα ανθρώπινα δικαιώματα των γυναικών, οι γυναίκες και τα μέσα ενημέρωσης, γυναίκες και περιβάλλον, και τα κορίτσια.

Στην πρώτη παγκόσμια διάσκεψη για τις γυναίκες το 1975 στο Μεξικό ορίστηκαν οι τρεις στόχοι προτεραιότητας: ισότητα, ανάπτυξη και ειρήνη. Για την υλοποίηση των στόχων αυτών η διάσκεψη της

Κοπεγχάγης το 1980 απομόνωσε τρεις τομείς που απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή : ισότιμη πρόσβαση ανδρών και γυναικών στην εκπαίδευση, τις ευκαιρίες απασχόλησης και τις κατάλληλες υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης. Στη διάσκεψη του Ναϊρόμπι το 1985 δηλώθηκε για πρώτη φορά ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα αφορούν και τις γυναίκες, αποδίδοντάς τους νόμιμο δικαίωμα συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στη διαχείριση όλων των ανθρωπιστικών υποθέσεων.

Μια ειδική σύνοδος του ΟΗΕ το 2000 με θέμα «Γυναίκες 2000: ισότητα των φύλων, ανάπτυξη και ειρήνη στον 21ο αιώνα» (Πεκίνο + 5, όπως ονομάστηκε), εξασφάλισε τη συνέχεια της τέταρτης παγκόσμιας διάσκεψης για τις γυναίκες. Αλλά μάλλον δεν επέλυσε πολλά ζητήματα στις περισσότερες περιοχές του πλανήτη.

Είναι θετικό, ωστόσο, ότι σε ευρωπαϊκό επίπεδο έγιναν σημαντικά βήματα.

Η Ένωση θεωρεί, με ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από την 1^η Ιουλίου 1995 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο την ισότητα των γυναικών και των ανδρών ως θεμελιώδη αρχή. Τα δικαιώματα των γυναικών και των κοριτσιών χαρακτηρίζονται “αναφαίρετα και αδιαίρετα και αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των παγκόσμιων ανθρωπίνων δικαιωμάτων”.

Οι πολιτικές και τα προγράμματα πρέπει να τονίζουν τα μέτρα υπέρ της αναγνώρισης του βασικού ρόλου των γυναικών στις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές διαδικασίες, της συμμετοχής των γυναικών στη λήψη των αποφάσεων και της απόκτησης οικονομικής ανεξαρτησίας.

Επιπλέον εκφράστηκε η προτροπή να εισαχθούν ειδικά μέτρα ώστε να εξασφαλιστεί η ενσωμάτωση του ζητήματος της ισότητας των ευκαιριών ανδρών και γυναικών σε όλες τις πολιτικές της Ένωσης, με στρατηγικούς στόχους:

- την κύρωση και την εφαρμογή της συνθήκης σχετικά με την εξάλειψη των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών
- την ενίσχυση της νομοθεσίας που αφορά τη βία, τη σεξουαλική

- παρενόχληση και τη σεξουαλική εκμετάλλευση των γυναικών
- την υποστήριξη των μέτρων που ενισχύουν το ρόλο των μη κυβερνητικών οργανισμών που παρέχουν περισσότερες ευθύνες στις γυναίκες
  - την ενθάρρυνση και επιτάχυνση, μέσω ενεργειών υποστήριξης, της συμμετοχής των γυναικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε όλους τους δημόσιους και πολιτικούς οργανισμούς
  - το δικαίωμα των γυναικών να αποφασίζουν, ως άτομα υπεύθυνα και ελεύθερα, για τον αριθμό των παιδιών, το διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ δύο γεννήσεων, τη χρονική στιγμή της εγκυμοσύνης
  - τη λήψη μέτρων για τον τερματισμό του κάθετου και οριζόντιου διαχωρισμού στην αγορά εργασίας
  - την ενθάρρυνση των αλλαγών στην οργάνωση της εργασίας έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η δίκαιη κατανομή των καθηκόντων στην εργασία και στο σπίτι, λήψη μέτρων που αποβλέπουν στην εναρμόνιση των προσωπικών, κοινωνικών και επαγγελματικών καθηκόντων.
  - την ισότητα των ευκαιριών σε όλες τις πολιτικές και εργασιακές προοπτικές στα κράτη μέλη.

Σήμερα βρισκόμαστε σε φάση δυναμικής επανεκκίνησης αντίστοιχων οδηγιών διεθνώς. Η UNESCO αναπτύσσει πρόγραμμα δράσης για την περίοδο 2008-2013 για την Ισότητα των Φύλων, ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υιοθετήσει κατευθυντήριες γραμμές με προγραμματισμό δράσεων για την περίοδο 2007-2013.

▶▶ Προσεγγίζοντας τη θεματική ενότητα του «λόγου ως εργαλείο διαμόρφωσης της εικόνας της Γυναίκας» είναι χρήσιμο να θυμηθούμε το γνωστότατο χωρίο του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου με το οποίο ξεκινά το Ευαγγέλιό του. "Έν αρχή ην ο Λόγος, και ο Λόγος ην προς τον Θεόν, και Θεός ην ο Λόγος. Ούτος ην εν αρχή προς τον Θεόν. Πάντα δι' αυτού εγένετο ουδέ εν ό γέγονεν". Ο Λόγος του Ευαγγελιστή σε ακριβή μετάφραση των εδαφίων 1/α-3 δεν υστερεί, έως σήμερα, σε

στοχαστικότητα: [1] “Αρχικά ήταν ο Λόγος. Και ο Λόγος ήταν προς το Θεό. [2] Αυτός ήταν αρχικά προς τον Θεό. [3] Όλα έγιναν μέσω αυτού, και χωρίς αυτόν δεν έγινε ούτε ένα το οποίο έγινε”.

Οφείλουμε να επισημάνουμε ότι ο «λόγος» με τη φιλοσοφική έννοια του όρου ως εκλογίκευση και επικοινωνία του φαντασιακού κόσμου των κοινωνιών και των ανθρώπων και ο «λόγος» ως αποκρυστάλλωση των κωδίκων που αναπτύσσει μια κοινωνία στην εξέλιξή της περνά μέσα από βαθιές φιλοσοφικές, γλωσσολογικές, ψυχολογικές έρευνες και θεωρίες στις οποίες δεν θεωρώ τον εαυτό μου “ειδικό”. Αλλά δεν πιστεύω ότι και οι “ειδικοί” μπορούν να καταλήξουν σε ασφαλή συμπεράσματα – και κυρίως συνταγές – που να ανατρέπουν μια θλιβερή πραγματικότητα σε ό,τι αφορά την κυρίαρχη άποψη για την εικόνα της Γυναίκας. Άποψη, που αρνείται να αποδομήσει αρχέτυπα στερεότυπα ή σεξιστικά χαρακτηριστικά σε χωρία του έντυπου ή ηλεκτρονικού Τύπου.

Ο “μιντιακός λόγος”, ανεξαρτήτως από τον εκφραστή του (άνδρα ή γυναίκα) δεν απελευθερώνει νοητικές δυνάμεις υπέρβασης του φυλετικού διαφορισμού. Αντιθέτως ταλαντεύεται, καθημερινά, μεταξύ αυστηρών πατριαρχικών προτύπων και διεκδικητικών φεμινιστικών αντιλήψεων. Αφενός υπηρετεί τα πλέον ποταπά ανθρώπινα ένστικτα, αφ’ ετέρου παρεκκλίνει της θεσμικής επιταγής – εξαιτίας και της διπλής άρνησης πάνω στην οποία οικοδομήθηκε το φεμινιστικό μοντέλο της δεκαετίας του ’70. Δηλαδή, της απόρριψης και της παραδοσιακής εικόνας της «θηλυκότητας» και της εικόνας της εξομείωσης με το ανδρικό μοντέλο.

Θηλυκότητα και ανδρισμός εμφανίζονται ως δύο όψεις του ίδιου εγκλωβισμού [Picq, 1997] από τον οποίο οι γυναίκες έπρεπε να ξεφύγουν, αλλά, αυτή η διττή διεκδίκηση εξελίχθηκε σταδιακά στη διαίρεση του κινήματος σε δύο τάσεις: η πρώτη δίνει προτεραιότητα στην ισότητα των ατόμων, θεωρώντας τη διαφορά των φύλων δευτερεύουσα, ενώ, η δεύτερη διεκδικεί –αντίστροφα- την επιβεβαίωση της γυναικείας ιδιαιτερότητας [Dharvenas, 1995].

Εν τέλει, ο τομέας που φαίνεται να αντιστέκεται περισσότερο στην εξίσωση των θέσεων ανάλογα με το φύλο είναι ο τομέας της εξου-

σίας. Της κάθε εξουσίας. Από το νοικοκυριό και τον καταμερισμό των οικιακών καθηκόντων ανάμεσα στο ζευγάρι (πλύσιμο για τη γυναίκα, βαριές εργασίες για τον άνδρα, διαπραγματεύσιμα καθήκοντα στην κηπουρική) έως την κατάκτηση επαγγελματικών θέσεων με σύγχρονους όρους απαιτητικής και ανταγωνιστικής καριέρας.

Και σε αυτή την αέναη φυλετική διαπάλη ο δημοσιογραφικός λόγος δεν υπήρξε ποτέ ούτε αμέτοχος ούτε αθώος. Ο γερμανός κοινωνιολόγος Niklas Luhmann (1996) αποδίδει στον δημοσιογραφικό λόγο ευρύτερη γνωστική λειτουργία, αναγάνγοντάς τον όχι μόνο σε εργαλείο εκφοράς σκέψεων αλλά και σε είδος εγκυκλοπαιδικής αναφοράς. “Ό,τι γνωρίζουμε για την κοινωνία μας, αλλά και για ολόκληρο τον κόσμο όπου ζούμε το γνωρίζουμε από τα Μέσα”, είχε πει.

Αντλώ περικοπές από το πόνημα του Κώστα Σαρδελή που αναφέρεται στη δημοσιογραφική μορφή του Βλάση Γαβριηλίδη για να σας μεταφέρω, αυτολεξεί, σχετικούς προβληματισμούς που διατυπώθηκαν στην εφημερίδα *Απογευματινή* το 1896. Στις 28 Απριλίου εκείνης της χρονιάς ο Εμμανουήλ Ροΐδης δημοσίευσε εκτενή μελέτη *περί γραφουσών Ελληνίδων*, εξ αφορμής της τότε εκδόσεως τόμου διηγημάτων της κυρίας Αρσινόης Παπαδοπούλου.

Αρχικώς, ο συγγραφέας διετύπωνε τη γνώμη ότι *«αι γράφουσαι γυναίκες δεν πρέπει να μετενδύονται γράφουσαι εις άνδρας, αλλά να αρκούνται εις μόνα του φύλου των τα χαρίσματα, την λεπτότητα, την χάριν, την φιλοκαλίαν, την ευαισθησίαν ή και την πονηρίαν»*. Και προσέθετε: *«Γυνή σοβαρευομένη και στομφολογούσα προξενεί την αυτήν σχεδόν εντύπωσιν, ως αν ηρήσκετο να επιδεικνύει μεγάλην γρόνθον ή χονδρήν φωνήν»*.

Ο Ροΐδης επιτίθετο κατά των φεμινιστικών τάσεων που εκδηλώνονταν τότε στην Ελλάδα, με σημαντικότερο αίτημα την εγγραφή φοιτητριών στο Πανεπιστήμιο και ήταν εναντίον *«πάσης χειραφεσίας της γυναικός»*, χωρίς όμως να αρνείται την ανάγκη συμμετοχής των Ελληνίδων *«εις τον πνευματικόν βίον του Έθνους»*. Πάντοτε, όμως, *«ουχί επί θυσία των γυναικείων αυτών προσόντων, αλλά δια της καλλιέργειας και αναδείξεως τούτων»*.

Στον από εντύπων φιλολογικό πόλεμο της εποχής πήρε αντίθετη θέση ο συνάδελφός του στην «Ακρόπολη» – αργότερα Διευθυντής του «Έθνους» - Δημήτρης Καλαποθάκης, σχολιάζοντας κατά των απόψεων του Ροϊδη ότι «όπως πολλοί άνδρες συγγραφείς γυναικίζουν, χωρίς δι' αυτό και να πάψουν να είναι μεγάλοι, έτσι ουδείς δύναται να κατηγορήσει τας φιλολογούσας Ελληνίδας δια την ανδρικότητά των».

Λίγες ημέρες αργότερα η Καλλιρόη Παρρέν χαρακτηρίζει από την *Εφημερίδα των Κυριών* «χυδαίας ύβρεις» τα γραφόμενα του Ροϊδη, ξεσπώντας έτσι δημοσιογραφικός πόλεμος με όπλο τον λόγο.

Ο θολός – από φεμινιστικής απόψεως – προβληματισμός της κ. Παρρέν στην *Εφημερίδα των Κυριών* η οποία διετύπωνε ενστάσεις ως προς το δικαίωμα των υπηρετριών να «ενδύονται ως Κυρίες ξοδεύοντας τα χρήματά των εις ραπτρίας και καπελλωνόμεναι!» εξαγρίωσε τον ανθρωπιστή Γαβριηλίδη και στη στήλη του *Λακωνικά* εκφράζει την αγανάκτησή του. «*Ενομίζαμεν – έγραφε – ότι η Εφημερίς των Κυριών εκδίδεται δια τας γυναίκας. Χθες όμως μας απέδειξε ότι εννοεί να δρα μόνον υπέρ των Κυριών.*»

Σε αντιστοιχία σύγχρονων όρων, η ιστορία – σχολιάζει, 110 χρόνια αργότερα, ο Κώστας Σαρδελής – *θυμίζει εκείνες τις φεμινίστριες που αγωνίζονται σήμερα για την έξοδο των γυναικών από το σπίτι, αλλά την ... είσοδο σε αυτό υπηρετριών γιατί πρέπει κάποιος να κάμει τις δουλειές.*

Ο δημοσιογραφικός πόλεμος περί γυναικών έδωσε αφορμή στον Βλάση Γαβριηλίδη να γράψει μια μακροσκελή μελέτη με τίτλο «Αι γυναίκες», την οποία δημοσίευσε σε συνέχειες στην *Ακρόπολη* τον Ιούνιο του 1896, με το ψευδώνυμο *Ριζοσπάστης*.

«*Η γυνή είναι μόνον γυνή ή και άνθρωπος συγχρόνως;»* Διερωτάται. Και συνεχίζει: «*Ενώ φυσιολογικώς διαφέρει ως προς το γένος από τον άνδρα, συγχρόνως πάλιν φυσιολογικώς και ανθρωπολογικώς και φρενολογικώς δεν έχει όσας ομοιότητας προς αυτόν; Είναι, λοιπόν, σωστόν το λεγόμενον και μασσώμενον υπό ανδρών και γυναικών, ότι η γυνή είναι μόνον μήτηρ και μόνον σύζυγος και μόνον αδελφή και μόνον νοικοκυρά και τίποτε άλλο; Είναι σωστόν, ότι άλ-*

λως αισθάνεται η γυνή και άλλως ο ανήρ; Ό,τι γυνή σκεπτομένη και γράφουσα ως ανήρ, παραβιάζει το είδος τη, κατά το λέγειν του κυρίου Εμμανουήλ Ροΐδου γίνεται ανδρογυναίκα; Ότι καθόλα πρέπει να είναι αυτή λεπτοτέρα, λειοτέρα, τρυφερωτέρα, κατά την αυτήν αναλογίαν περίπου την μεταξύ λύκου ή τσακαλίου και δορκάδος ή πέρδικος ή μεταξύ πετρελαίου και μέλιτος, ούζου και ανθοσμίου;

Αυτά φαίνονται φρονούντες οι πλείστοι και αι πλείσται των συγχρόνων μου Ελλήνων και Ελληνίδων, τα οποία, μη συμμεριζόμενος, τολμώ να εξηγήσω ενταύθα το διατί...

Νομίζω, συνεχίζει ο Γαβριηλίδης, ότι αυτή η περί γυναικός ως ιδιαιτέρου, όλως διόλου όντος μηδέν κοινόν έχοντος με τον άνδρα, αφηρημένη ιδέα, είναι μία εκ των πολλών προλήψεων, υπό τας οποίας μαστίζεται το κακόμοιρον ανθρώπινον γένος χωρίς να θέλει, ένεκα της φυσιολογικής και νευρικής αυτού πτωχείας. Αλλ' η φύσις, η πραγματικότης, η ιστορία απορρίπτουν την πρόληψιν, ως η μηχανή η καθαρίζουσα τον σίτον από τα σκύβαλα. Υπό το κράτος της προλήψεως αυτής δύο είναι τα περί γυναικός κρατούντα ρεύματα: Το έν φαινομενικώς μόνον υπέρ αυτής, το άλλο πραγματικώς εναντίον της...

[...] Αφού η γυνή δεν είναι ίση ή ομοία προς τον άνδρα, εξαιρουμένης της φυσιολογικής ποικιλίας, εξ ανάγκης καθίσταται ανώτερα ή κατώτερα αυτού.

Στη συνέχεια του δοκιμίου του ο Γαβριηλίδης, πρωτοπόρος κοινωνικός επαναστάτης για την εποχή του, εξηγεί πως τόσο κατά τις προλήψεις όσο και κατά τις περιστάσεις αμφότεροι άνδρες και γυναίκες είναι ανώτεροι και κατώτεροι. Επιδιώκει, δηλαδή, να εξομαλύνει με ρεαλισμό τη φυλετική ανταγωνιστικότητα, αναβαθμίζοντας τη γυναίκα στο κοινωνικό γίγνεσθαι και περιορίζοντας την ανδρική αυταρχικότητα εκεί που η τραχύτητα είναι απολύτως απαραίτητη.

Αυτή η παραδοχή -όσο κι αν ακούγεται αυτονόητη - στη σύγχρονη πραγματικότητα προκαλεί βαθιές ρωγμές και στην κοινωνική και στην επαγγελματική συνύπαρξη ανδρών - γυναικών.

Το ισοζύγιο είναι, βεβαίως, ανισοσκελές, καθώς ευνοεί -σε πολ-

λές στατιστικές- τους άνδρες. Αλλά και, η επιθετική διεκδικητικότητα ορισμένων φεμινιστικών αντιλήψεων δεν είναι άμοιρη κριτικής. Επί παραδείγματι, οι αναρίθμητες γυναικείες οργανώσεις διαφόρων διεκδικήσεων δεν εξισορροπούνται με την ύπαρξη αντίστοιχων ανδρικών οργανώσεων. Κι αυτό αν δεν συνιστά ένδειξη προθέσεων επικυριαρχίας επί του ανδρικού φύλου αποτελεί, μάλλον, διάθεση μεγέθυνσης των γυναικείων ζητημάτων με φυλετικό προσανατολισμό. Τάση που συντηρεί ένα φαύλο κύκλο βερμπαλισμών, μια διαρκή επίκληση θεσμοθέτησης ποσοτικών – αλλά όχι και ποιοτικών – μεριδίων στην αγορά εργασίας, μιαν ανθρωπιστική ασυνεννοησία, και τελικά μεροληπτική αντίληψη στη έννοια της αλληλεξάρτησης φύλων και φυλών.

▶▶▶ Η γυναίκα «θύμα» αυτο-αναπαράγεται καθημερινά στον έντυπο ή ηλεκτρονικό Τύπο, όχι μόνο με ειδησεογραφικές αφορμές αλλά και ως σεναριακή συναισθηματική φόρμουλα. *“Άλλοτε οι γυναίκες είχαν θηλάσει με το στήθος τους τα βρέφη, τώρα θηλάζουν τους παραγωγούς του θεάτρου και του σινεμά”* είχε πει ο Γάλλος συγγραφέας Ζαν Κοκτό, για να στηλιτεύσει την οικειοθελή νεο-υποδουλωτική λογική της γυναίκας στο βωμό της διασημότητας.

Ασφαλώς, αδικούμε με αυτή την οπτική, τις γυναίκες που δεν υποστηρίζουν κενόδοξα δόγματα. Αλλά, η μιντιοκρατία που βιώνουμε αυτά τα πρότυπα προβάλλει. Και μόνον ως εξαιρέσεις παρουσιάζει γυναίκες που διακρίνονται στις επιστήμες, στις τέχνες, στην πολιτική, στη λογοτεχνία, στη χειρονακτική δεξιοτεχνία ή ακόμη στην απελευθέρωσή τους από την συχνά περιοριστική φεμινιστική ταυτότητα.

Από την αντίκρουση των ταμπού έως την ανάπτυξη κινημάτων με επικοινωνιακά, αλλά συχνά όχι ουσιαστικά, συνθήματα οι εξισωτικές διεκδικήσεις των φεμινιστικών κινημάτων διατυπώνονται κατά καιρούς με συγκεχυμένο ή ισοπεδωτικό, για τις ίδιες τις γυναίκες, τρόπο.

“Οι φιλόσοφοι μέχρι τώρα προσπαθούσαν να εξηγήσουν τον κόσμο, ενώ το θέμα είναι να τον αλλάξουμε”, είχε γράψει ο Μαρξ. Αλλά πώς θα κατακτηθεί αυτή η αλλαγή στις νοοτροπίες μας, στις φυλετικές σχέσεις μας, στις φεμινιστικές διεκδικήσεις δίχως να κινδυνεύ-

σουμε από υπερβολές, από μανιαϊσμούς (θεωρία πουδέχεται μόνο τις δύο αρχές του καλού και του κακού για την ερμηνεία των φαινομένων), από λόγους και μανιέρες ετεροβαρών ανατροπών;

Το αμερικανικής προέλευσης σύνθημα-κίνηση "We are One, We are Woman" ('80-'90) «Είμαστε μία, είμαστε γυναίκα» αμφισβητήθηκε από τις γυναίκες που δεν επιζητούσαν μια ενιαία ταυτότητα. Οι έγχρωμες, οι λεσβίες και οι γυναίκες που δεν βιώνουν την ανδρική κυριαρχία ως μορφή κυριαρχίας σε βάρος τους αποστασιοποιήθηκαν από το φαινόμενο αυτού του φεμινιστικού μύλου. Το «Όλοι για έναν και έναν για όλους», παραμένει αδιαμφισβήτητη ιστορική ιαχή των Τριών Σωματοφυλάκων, στο ομώνυμο μυθιστόρημα του Αλέξανδρου Δουμά.

Αλλά και στη Γαλλία του προκλητικού και ριζοσπαστικού λόγου η εμφάνιση, από τον Μάρτιο του 2003, της ομάδας "Ni Putes Ni Soumises" (ελληνιστί "Ούτε Πουτάνες Ούτε Υποταγμένες") στην προσπάθειά της να πολιτικοποιήσει τη σεξουαλικότητα ήρθε αντιμέτωπη με τα ίδια τα υποκείμενα που θέλησε να απελευθερώσει. Δηλαδή, τις νέες μουσουλμάνες που διεκδικούσαν μια ιδιαίτερη –πολιτισμική– εκδοχή του ισλαμικού φεμινισμού: "Ναι στο δικαίωμα της σωματικής αυτοδιάθεσης" που υποστήριξαν οι Γαλλίδες, αλλά και "Ναι στο δικαίωμα να φοράμε καλύπτρα" που ως εικόνα προκαλούσε οργή στις Γαλλίδες. Στον αντίποδα της προδιάθεσης πολιτικοποίησης των σεξουαλικών ζητημάτων η ομάδα "Ni Proxo Ni Macho", δηλαδή "Ούτε Προαγωγοί Ούτε Φαλλοκράτες", που εμφανίστηκε πάλι στη Γαλλία λίγο αργότερα από την προαναφερθείσα, θεωρεί αστήρικτο ένα αποκλειστικά γυναικείο εγχείρημα στο όνομα των επιζητούμενων κοινωνικών εξελίξεων.

Όπως παρατηρεί η κοινωνιολόγος Margaret Maruani, διευθύντρια ερευνών του Εθνικού Κέντρου Επιστημονικής Έρευνας (CNRS) της Γαλλίας, σε όλη την Ευρώπη τα δεδομένα άλλαξαν για το γυναικείο κίνημα, αλλά καθώς υποχωρούσε η μαχητικότητά του παραχώρησε τη θέση του σε ένα δίκτυο από οργανώσεις εξαρτημένες από την κρατική επιχορήγηση, οι οποίες όμως – ειδικά στη Γαλλία – ενδιαφέρονταν ελάχιστα για την κοινοβουλευτική σφαίρα.

Σε πολλές περιπτώσεις μαχητικών κινημάτων οι ηγεσίες δεν πέ-
ρασαν σε νεότερες γενιές, ενώ ο φεμινιστικός λόγος γίνεται πολλές
φορές υποκειμενικά καταγγελτικός, με άξονα την περιπτωσιολογία.

Συνοδοιπόρος των παραδοσιακών φεμινιστικών κινημάτων -στην
πλειοψηφία του- ο Τύπος παραδίδοντας τη σκυτάλη της λαϊκής απήχη-
σης στην Τηλεόραση ανέδωσε στις οθόνες μας μια αντιφατική διαλεκτι-
κή: από τη μια μετέτρεψε το σεξ σε γλωσσικό κώδικα, σκηνοθετώντας -
είτε διαφημιστικά είτε στοχαστικά είτε φιλικά - τις ενστικτώδεις ενορ-
μήσεις του κοινού, από την άλλη επενδύει στον νεο-πουριτανισμό εκ-
θέτοντας την ατομική ιδιωτικότητα σε εύπεπτες τηλεοπτικές λογικές. Θο-
λώνοντας στην ουσία τα όρια ανάμεσα στο ιδιωτικό και το δημόσιο.

Εξακολουθεί, δηλαδή, να μην διατυπώνεται στον δημόσιο λόγο η
πραγματικότητα παρά μια κυρίαρχη αντίληψη για την πραγματικότη-
τα. Μια αντίληψη που βασίζεται σε διαιωνιζόμενα στερεότυπα, επει-
δή, προσωπικά πιστεύω ότι, σε μεγάλο βαθμό συντηρούνται από τις
ίδιες τις γυναίκες.

Ωστόσο, κανείς, στο Δυτικό κόσμο, δεν μπορεί να ισχυριστεί σήμε-
ρα ότι είναι “πολιτισμικά αδαής”, ανίκανος να αντιληφθεί τη διαφορά
ανάμεσα στην κοινωνική και την πολιτιστική υπόστασή του. Αντιθέτως,
όλοι είμαστε υποψιασμένοι και για τη χειραγώγηση των Μέσων Ενη-
μέρωσης και για την τυπολογία της αναγνωρισιμότητας που μας επι-
φυλάσσουν και για την κακοποίηση που μπορεί να υποστούμε, εκχω-
ρώντας δικαιώματα αμφισβήτησης της αξιοπρέπειάς μας στο βωμό της
δημοσιότητας. Η δηκτική επισήμανση αφορά στην υπερπληθώρα των
γυναικών που παρακολουθούν, συμμετέχουν και εν τέλει συντηρούν
ως τηλεοπτικά μοντέλα και στήλες τις δημοσιογραφίζουσες ακροβα-
σίες μεταξύ κοινωνικών δραμάτων και τηλε-ψυχανάλυσης.

Έτσι, ο λόγος αποκτά ιδιαίτερο ειδικό βάρος, αν αναλογιστεί κα-
νείς την αμφίδρομη σχέση του άτυπου προφορικού κειμένου με το
δημοσιογραφικό υποκείμενό του.

Η εικόνα της γυναίκας δεν διαμορφώνεται χωρίς γυναίκες. Κι εί-
ναι δική τους ευθύνη να αναλογιστούν την εικονική θυματοποίηση,

εκμετάλλευση ή κακοποίησή τους. Σε άλλες χώρες έχουν ήδη ξεκινήσει ευρεία προγράμματα τηλεοπτικής αγωγής. Αυτό που ονομάζεται media literacy αποσκοπεί στην εκπαίδευση στα Media, ώστε ο πολίτης να διακρίνει το χρήσιμο από το άχρηστο, το αξιοπρεπές από το κατακριτέο και να καταγγέλλει τις χειραγωγήσεις της πληροφόρησης, ξεχωρίζοντας την αλήθεια από το ψέμα.

Τα βασικά θέματα, ως προς την αντίληψη και τη νομική θωράκιση της ισότητας ανδρών – γυναικών, εκτιμώ ότι, έχουν σε μεγάλο βαθμό λυθεί. Κανένας δεν αμφισβητεί την ικανότητα των γυναικών σε θέσεις ευθύνης, το δικαίωμά τους στη μόρφωση, στην ισότητα των ευκαιριών, στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Κι ο αδέσμευτος δημοσιογραφικός λόγος συνηγορεί υπέρ τους. Όπως και ο λογοτεχνικός, και ο θεατρικός αλλά και ο φιλικός λόγος.

Η διακειμενικότητα, όμως, βασίζεται σε αφηγηματικές δομές. Κι οι περισσότερες από αυτές είτε αφορούν τηλεοπτικές σειρές, είτε αφορούν κινηματογραφικά έργα, είτε εστιάζουν στη “νομαδική υποκειμενικότητα” εκπομπών που διακινούν κουτσομπολιά, απευθύνονται στο κοινό που είναι πρόθυμο να τις αποδεχτεί.

Ειδικά ο τηλεοπτικός λόγος, απευθύνεται στο πλαίσιο μιας κοινότητας που δεν ορίζεται γεωγραφικά αλλά βάσει του κοινού γούστου που προκύπτει από μια κοινωνική κατάσταση την οποία όλοι μοιράζονται. Μια δυναμική προφορική κουλτούρα, αναπτύσσεται τότε – μεταξύ ομιλούσας εικόνας και τηλεθεατών – που προκαλεί πολιτισμική αλληλεπίδραση. Αμφίδρομη σχέση που εδράζεται σε κλίση. Ευδοκίμει με στερεότυπα, αναπτύσσεται με προκλήσεις και καταλήγει με εύπεπτη προπαγάνδα και κοινωνικών και πολιτικών και γλωσσικών μοτίβων. Το θηλυκό μεταλλάσσεται προκλητικά, η προοδευτικότητα μπατάρει και διαλεκτική απλά... “δεν υπάρχει”!

Αν αποδεχτούμε τη διάκριση, του Ουμπέρτο Έκο, μεταξύ “ανοιχτών” και “παραγωγικών” κειμένων ως διαφοροποίηση που αφορά για τα μεν “ανοιχτά” κείμενα τον αποκλεισμό εναλλακτικών σημασιών για τα δε “παραγωγικά” κείμενα το χαρακτηριστικό της εύκολης δυνατότητας προ-

σέγγισης του αναγνώσιμου, την Τηλεόραση, ως Μέσο με λαϊκή απήχηση πρέπει να την θεωρήσουμε "παραγωγική". Αλλά τι παράγει;

Η απάντηση είναι απλή: Παράγει απόλαυση! Μια από τις βασικές πηγές της οποίας είναι οι ευκαιρίες που προσφέρει στους θεατές να ταυτιστούν με συγκεκριμένους χαρακτήρες, να μοιραστούν τα συναισθήματά τους και τις εμπειρίες τους. Κι η απόλαυση του τηλεθεατή έχει ως άξονά της τη γυναικεία μορφή εξισωμένη με την ανδρική. Ο άνδρας εμφανίζεται, λόγω και έργω, είτε ως γόης είτε ως δυνάστης. Σε αντίστιξη, η γυναίκα παρουσιάζεται είτε ως υποκείμενο κολακειάς (κατάσταση που ενισχύει την αυτοπεποίθησή της) είτε ως επαναστάτρια – υπόθεση που ενισχύει τον δυναμισμό της.

Ο λόγος ως εργαλείο διαμόρφωσης της εικόνας της Γυναίκας, στο τηλεοπτικό γίγνεσθαι, συναρμολογείται από κώδικες που δραματοποιούν την "πραγματική ζωή". Οι εικόνες λειτουργούν εμφαντικά και τα γλωσσικά μέτρα επιχειρούν να προσαρμοστούν στον αλγόριθμο της συναισθηματικής νοημοσύνης.

Στην τηλεόραση το όποιο ηθικό συμπέρασμα αναβλύζει από την υπερβολική έκθεση του προβλήματος. Όμως, η κακή χρήση του τηλεοπτικού Μέσου για την παρουσίαση ενός κοινωνικού ελλείμματος μπορεί να έχει ως αντίκτυπο την εξοικείωση του κοινού με το όποιο έλλειμμα και εν τέλει την αδιαφορία του. Ειδικά, όταν οι εκπρόσωποι των συλλογικών φορέων είναι πρόσωπα που έχουν αναλάβει "εργολαβικά" τη διατύπωση των όποιων διεκδικήσεων. Σε αυτές τις περιπτώσεις το κοινό απομυθοποιεί τη μορφή τους, εκτιμά ως ύποπτη ιδιοτέλεια την υπερ-έκθεσή τους στο φακό και αντιλαμβάνεται το λόγο τους ως "έργο" κι όχι ως "εργαλείο" - που χρησιμοποιείται για να καταστήσει κατανοητό το όποιο πρόβλημα. Έτσι, παράγεται ένας "ξύλινος λόγος" και μια σχέση δυσπιστίας με το κοινό.

Η... "εκδίκηση της ξανθιάς" πιστοποιεί ακριβώς αυτό: Την ελαφρότητα του τηλεοπτικού "είναι", που δεν προσωποποιείται στην ταυτότητα της τηλεπερόνας παρά στην τυπομορφία της παρουσίας της. Το μοντέλο μετά-Μονρόε, αναπαράγεται σε διάφορους χρωματικούς

τόνους της ίδιας ανοιχτής απόχρωσης και των ιδίων σεξιστικών υπαινιγμών... Γνωμικό ανωνύμου αναφέρει πως, κάποτε, οι γυναίκες ήταν τόσο χαζές, που παρίσταναν τις έξυπνες. Σήμερα είναι τόσο έξυπνες, ώστε παριστάνουν τις χαζές.

▶▶▶ Με καταναλωτικούς όρους, οι γυναίκες, εκπροσωπώντας στη Γαλλία το 51% του πληθυσμού, σε έρευνα της Γραμματείας Ισότητας που έγινε το 2008 σχετικά με την εικόνα της Γυναίκας στα Media καταδεικνύεται πως όχι μόνον δεν υστερούν έναντι του ανδρικού πληθυσμού της χώρας, αλλά με τα υψηλά ποσοστά συμμετοχής τους διαμορφώνουν καταλυτικά το μιντιακό τοπίο. Τα στοιχεία παρουσιάστηκαν το Σεπτέμβριο του 2008.

Στη Γαλλία, λοιπόν, (για την Ελλάδα δεν έχω αντίστοιχα στοιχεία):

- 90% των γυναικών βλέπουν τηλεόραση τις καθημερινές
- 78,4% διαβάζουν εφημερίδες ή περιοδικά στη διάρκεια της εβδομάδας
- 78,3% ακούνε καθημερινά ραδιόφωνο
- 52% έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο
- 47% των "κυβερνοναυτών" είναι γυναίκες, ποσοστό που φτάνει στο
- 87% για τις γυναίκες έως 35 ετών
- 54% των bloggers είναι γυναίκες

Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι η ιδιοκτησία των media ανήκει σε ανδρικά χέρια και είναι άνδρες αυτοί που ελέγχουν τα μέσα παραγωγής του κοινωνικού φανταστικού.

Δεδομένου ότι τα Media αντιπροσωπεύουν μια πλειοψηφική φωνή στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης, είναι αυτά που ενεργοποιούν και αναπτύσσουν γνωστικά μοτίβα, συμβάλλοντας ταυτοχρόνως στην επεξεργασία ατομικών και κοινωνικών ταυτοτήτων, στη διάδοση προτύπων, συμπεριφορών και αξιών.

Κατά την Sylvie Cromer, καθηγήτρια Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Λίλης "τα συστήματα αντιπροσωπευτικότητας δεν αντανακλούν την κατάσταση της πραγματικότητας αλλά δημιουργούν φόρμες που βάζοντας σε τάξη την πραγματικότητα, στοχεύοντας όχι μό-

νο να επεξηγήσουν ή να ερμηνεύσουν τα γεγονότα αλλά και να τα νομιμοποιήσουν (με την έννοια της δημιουργίας συνθηκών κοινωνικής αποδοχής διαφόρων σκεπτικών)".

Ως τέτοια συστήματα μπορούν να βοηθούν οι παραγωγικές δομές των Media αλλά και οι εκπρόσωποί τους που διατυπώνουν λόγο, άποψη, θέσεις ή ενστάσεις σε κάθε Μέσο. Για να ξεπεραστούν, επομένως, τα κοινωνικά στερεότυπα στη σχέση ανδρών/γυναικών είναι προϋπόθεση η θέληση των ανθρώπων των Μέσων (και όχι μόνο του έντυπου ή ηλεκτρονικού Τύπου, αφού πλέον το διαδίκτυο και η ψηφιακή εποχή αναπτύσσουν νέους παράλληλους δημοσιογραφικούς δρόμους) να αλλάξουν τη δική τους οπτική και να συντονιστούν προς την κατεύθυνση μιας συναινετικής επανάστασης στη διαλεκτική τους.

Αλλά, πόσο εύκολο μπορεί να γίνει αυτό το ζητούμενο όταν ο ισχυρός μιντιακός ανταγωνισμός προσβλέπει σε οφέλη από τις ακόμη και θεατρικές ή υποκριτικές διαφοροποιήσεις του; Πόσο αποτελεσματική μπορεί, λόγου χάρη, να αποδειχτεί μια καμπάνια κατά του φαινομένου της νευρικής ανορεξίας όταν τα σωματικά ισχνά μοντέλα της πασαρέλας γίνονται καθημερινά πρότυπα όμορφης γυναίκας; Πόσο στοχευμένος μπορεί να γίνει ο λόγος στην προσπάθειά του να περιορίσει τη γυναικεία εξάρτηση από τα προϊόντα καλλωπισμού, από τα ινστιτούτα μετάλλαξης, από την καταναλωτική εμμονή; Γιατί, ας μην κρυβόμαστε η εξωτερική εμφάνιση της γυναίκας παίζει ρόλο. Το ξέρει καλύτερα η ίδια από τους άνδρες. Γι αυτό άλλωστε οι γυναίκες συντηρούν μια τεράστια βιομηχανία ομορφιάς, σε πολλές περιπτώσεις με ανδρικά πορτοφόλια.

"Όλο το εμπόριο των πολυτελειών του κόσμου υπάρχει μόνο χάρη στις απαιτήσεις της γυναίκας", είχε πει ο Λέον Τολστόι. Κι αυτή την άποψη την υπηρετούν αδιάλειπτα από καταβολής τους όλα τα Media. Με στήλες αφιερωμένες στη Γυναίκα, με ραδιοφωνικές ή τηλεοπτικές εκπομπές αφιερωμένες στη Γυναίκα, με χιλιάδες τίτλους περιοδικών αφιερωμένους στη Γυναίκα. Ναι, η εικόνα της γυναίκας παράγεται με εργαλείο το λόγο και πολιορκητικό κριό τα Media αλλά όχι για τα προβλήματα της με την οπτική των φεμινιστικών κινημάτων, ούτε με τη λογική

της ισότητας, ούτε καν με την αρχή της ισονομίας. Βασικός γνώμονας στην καταναλωτική εποχή μας παραμένει το οικονομικό προσδόκιμο, που άλλοτε μετράται σε κυκλοφορίες, άλλοτε σε ακροαματικότητες, άλλοτε σε τηλεθεάσεις, άλλοτε σε στατιστικές (με δείκτες που εκτιμούν την προσβασιμότητα των γυναικών στην αγορά εργασίας ή την ισότητα των ευκαιριών), μα, πάντοτε, αποτιμάται σε χρήμα!

Η εξίσωση ανδρών-γυναικών, με κοινωνικούς ή μαθηματικούς όρους, παραμένει πρακτικά δισεπίλυτη στον Τύπο και κατ' επέκταση στο λόγο. Με αυτό το σκεπτικό, ο προβληματισμός του Γαβριηλίδη (με τον οποίο ενδεχομένως σας κούρασα στην αρχή της εισήγησής μου) παραμένει διαχρονικός και επίκαιρος: *Αφού η γυνή δεν είναι ίση ή ομοία προς τον άνδρα, εξαιρουμένης της φυσιολογικής ποικιλίας, εξ ανάγκης καθίσταται ανωτέρα ή κατωτέρα αυτού.*

Στην καθημερινότητα, πάντως, εμπειρικά διαπιστώνω ότι μεταξύ γυναικών υπάρχει μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα απ' ό,τι μεταξύ των ανδρών. Οι πρώτες φαίνεται πως διεκδικούν και το παρελθόν και το μέλλον. Οι δεύτεροι ικανοποιούνται με μια θέση στο παρόν.

Κυρίες και κύριοι,

Ο δημοσιογραφικός λόγος, απόμακρος από τυποποιημένα τηλεοπτικά μοντέλα, για να επιβιβαιώνεται ως ισχυρό εργαλείο ανάδειξης των κοινωνικών ελλειμμάτων πρέπει να έχει και ύφος και ήθος. Μεγάλοι συγγραφείς, όπως ο Μπαλζάκ, έχουν ψάλλει τον εξάψαλμο στη δημοσιογραφία. Ο δημιουργός της "Ανθρώπινης Κωμωδίας" έλεγε πως «*η δημοσιογραφία είναι μια κόλαση γεμάτη κακότητα. Όποιος αναμειχθεί σ' αυτήν, ή όποιος γίνει θύμα της, δεν είναι δυνατόν παρά να βγει βρώμικος και τραυματισμένος*». Πολλοί άλλοι την εξύμνησαν. «*Η δημοσιογραφία δεν είναι μόνο*», όπως είπε ο Σαρτρ, «*η λογοτεχνία του καιρού μας. Είναι η Ιστορία που γράφεται ανά πάσα στιγμή. Ακόμη και όταν σφάλει έχει τη δυνατότητα να αποκαλύπτει τα σφάλματά της, γιατί είναι πολυφωνική*».

Κι εγώ, σας ευχαριστώ που επιτρέψατε και στη δική μου φωνή να ακουστεί σε αυτήν την Ημερίδα.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ευχαριστούμε τον κ. Συριόπουλο για τον καταιγι-

στικό του όντως λόγο. Λόγω στενότητας χρόνου δεν θα κάνω περίληψη, θα δεχθούμε λίγες ερωτήσεις.

ΡΟΥΜΠΑΝΗ: Ήθελα να κάνω μια μικρή ερώτηση στον κ. Βαλούκο. Απουσίαζε, όχι από την δική σας παρουσίαση την πολύ μεστή, αλλά από τους χαρακτήρες που μας παρουσιάσατε από τον ελληνικό κινηματογράφο η γυναίκα δημιουργός. Δηλαδή δεν έχουμε - τουλάχιστον στον κινηματογράφο που θυμάμαι εγώ - μία Φρίντα ή ακόμα την Μπαρσελόνα που είδαμε φέτος, ή ακόμα και το κωμικό «Μάμα μία», όπου η γυναίκα δεν παντρεύεται αλλά πάει ταξίδι τελικά.

Δηλαδή, μια γυναίκα που η σχέση με τον εαυτό της και η σχέση της με την δημιουργία είναι πολύ σημαντικότερη από το πώς εμφανίζεται, πώς φαίνεται. Ίσως λιγάκι στον «Οργανισμό της αγελάδας» υπήρχαν κάποιες τέτοιες γυναίκες, αλλά δεν έχει γίνει μια τέτοια ταινία - όσο θυμάμαι εγώ - και ίσως αυτό να δείχνει, ίσως, επειδή και ο λόγος περνά μέσα από τις θεωρίες, πολύ σωστά, η γυναίκα δημιουργός που βρίσκεται γύρω μας.

Δηλαδή εγώ θαυμάζω ένα σωρό γυναίκες, από την καθαρίστριά μου που έχει το δικαίωμα να είναι καθαρίστρια αλλά είναι και ποιήτρια και με τιμά με το να με ρωτά καμιά φορά «πώς σου φαίνεται αυτός ο τίτλος;» μέχρι τη γυναίκα που φτιάχνει μουσακά, τη γυναίκα επιστήμονα. Αυτή λοιπόν η γυναίκα δημιουργός, για την οποία έχει πολύ μεγάλη σημασία πώς θα κοιμηθεί το βράδυ, αν θα είναι καλά με το μαξιλάρι της, αν έκανε αυτά που ήθελε να κάνει, δεν εμφανίζεται.

Εμφανίζεται η γυναίκα που εμφανίζεται ως επιστήμονας ή εμφανίζεται ως περσόνα. Υπάρχει κάτι και δεν το ξέρω; Θα σας ήμουν ευγνώμων αν μας λέγατε. Ευχαριστώ.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Υπάρχει κι άλλη ερώτηση στον κ. Βαλούκο.

Μ. ΠΑΠΑΔΑ: Στις 22 Φεβρουαρίου η «Καθημερινή» δημοσίευσε ένα ρεπορτάζ της κας Μαργαρίτας Πουρνάρα το οποίο το κράτησα, επειδή ήδη η κα Τσουμάνη είχε την ιδέα να διοργανώσουμε αυτή την ημερίδα.

Έχει τίτλο «Εμφανιζόμαστε ως χαζούλες, σέξυ, άβουλες». Υπότιτλο, «Η Νταϊάν Πέρκινς, καθηγήτρια του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης,

ερευνά τους γυναικείους χαρακτήρες στον σύγχρονο κινηματογράφο».

Σας διαβάζω πέντε γραμμές: «Βουτηγμένες στον καταναλωτισμό, εμμονικές με τους άντρες, υστερικές με το βάρος τους, οι ηρωίδες στις περισσότερες δημοφιλείς ταινίες του Χόλυγουντ σπάνια ξεφεύγουν απ' αυτή την στερεοτυπική παρουσίαση. Αυτό τουλάχιστον υποστηρίζει σε μελέτη της η κα Πέρκινς, καθηγήτρια του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, που μίλησε στην «Κ» για το τεράστιο χάσμα ανάμεσα στις σύνθετες και ολοκληρωμένες προσωπικότητες που καλούνται να ενσαρκώσουν ηθοποιοί όπως η Κάθριν Χέμπαρντ και την ανερμάτιστη και χαζοχαρούμενη Μπρίτζετ Τζόουνς.

Μέσα στα τελευταία 50 χρόνια η βιομηχανία του θεάματος έχει μετατρέψει τους γυναικείους χαρακτήρες στο απαύγασμα της ηλιθιότητας που απασχολούνται μόνο με το πώς θα ψωνίσουν και θα μείνουν αδύνατες», τονίζει η Πέρκινς, που δημοσίευσε συμπεράσματα της έρευνας στην εφημερίδα "Observer".

Σας ευχαριστώ όλους για τις παρεμβάσεις σας, για όλους τους προβληματισμούς που κατατέθηκαν και από τους πανελίστες και από τους συμμετέχοντες και θέλω απλά εδώ να συμπληρώσω: Η πραγματικότητα μας λέει ότι η γυναίκα σήμερα συμμετέχει ισότιμα στην κοινωνία, είναι γιατρίνα, είναι δικηγόρος, είναι δικαστικός, είναι εκπαιδευτικός, είναι πιλότος, είναι οδηγός σε βαριά οχήματα..

Γιατί δεν αποτυπώνεται αυτή η αλήθεια και γιατί αποτυπώνεται στα Μέσα μια άλλη, εικονική; Παρ' ότι είναι πολύ δύσκολο, γιατί δεν αποτυπώνεται αυτή η αλήθεια; Ευχαριστώ πολύ.

Σ. ΒΑΛΟΥΚΟΣ: Κοιτάξτε, θίγεται ένα πολύ μεγάλο ζήτημα.

Ι. ΜΑΡΗ: Με συγχωρείτε που διακόπτω, εκπροσωπώ την ελληνική εταιρεία προγεννητικής αγωγής, η οποία ασχολείται με την μητρότητα και την μεγάλη της δύναμη κατά την επιστήμη στα πρώτα στάδια της ζωής. Μια δύναμη τέτοια η οποία μπορεί να φέρει στην κοινωνία την ευγονία, μια αληθινή ευγονική. Και αυτά τα λέει η επιστήμη σήμερα.

Πρώτα - πρώτα, λοιπόν, κι εγώ θα ήθελα ν' αναφέρω τον προβλη-

ματισμό μου, ότι υπάρχει αυτή τη στιγμή ένα πολύ μεγάλο χάσμα μεταξύ της καθημερινής μας ζωής, αυτού που βλέπουμε ήδη, της μεγάλης άνθισης που έχουν οι γυναίκες σήμερα σε όλους τους κλάδους. Χάρηκα που αναφέρατε πλην άλλων και τον δικαστικό κλάδο, γιατί τυχαίνει να προέρχομαι απ' αυτόν, όπου αν πάει κανείς, αν επισκεφθεί κανείς απλά τα Δικαστήρια θα δει ότι οι περισσότεροι δικαστές είναι γυναίκες και πάρα πολλές έχουν λαμπρή αληθινά σταδιοδρομία.

Υπάρχουν Αρεοπαγίτες, υπάρχουν Σύμβουλοι Επικρατείας, υπάρχουν Εφέτες σε όλα τα Δικαστήρια και κάνουν ένα σπουδαίο έργο. Όπως επίσης οι αρχιτεκτόνισσες, οι γιατρίνες, οι δικηγόροι, παντού.

Γυναίκες οι οποίες αγωνίζονται, το βλέπουμε στην πράξη, και γυναίκες οι οποίες εκδηλώνουν μέσα από την καθημερινή τους ζωή την αληθινή, ανώτερη - επιτρέψτε μου να πω - γυναικεία φύση, η οποία εκδηλώνει μια θηλυκότητα τελείως διαφορετική από αυτήν που βλέπουμε στα λεγόμενα ΜΜΕ.

Μια θηλυκότητα που εκφράζει το αληθινό μεγαλείο της γυναίκας και που εκφράζει προπαντός την διαφορετικότητά της, και τη μεγάλη της σπουδαιότητα σ' αυτή την διαφορετικότητα. Την ισοτιμία. Επειδή η κα Τσουμάνη πριν από λίγο υπαινίχθη πώς θα ήταν δυνατόν ακόμα και ν' αλλάξουμε την ονομασία, πράγματι δεν πρόκειται για ισότητα, πρόκειται για ισοτιμία. Και τα δύο φύλα είναι άξια, το καθένα όμως έχει μια αληθινά πολύ μεγάλη ιδιαιτερότητα. Μια ιδιαιτερότητα για την οποία σήμερα η ίδια η επιστήμη μιλά.

Ήδη για το θέμα της μητρότητας, που είναι ένα αληθινά μεγάλο έργο της γυναίκας και σήμερα κι εκθές και πάντοτε, δεν υπάρχει μία αληθινή, σωστή επιστημονική αντιμετώπιση από τα ΜΜΕ.

Μια αντιμετώπιση η οποία αναφέρεται στο δυναμικό της γυναίκας-μητέρας και η οποία ξεφεύγει από το «μάννα γιατί με γέννησες;». Γιατί εάν πραγματικά αναπτυχθεί το αληθινό δυναμικό της γυναίκας σ' αυτό τον τομέα, ο τίτλος θα ήταν «μάννα σ' ευχαριστώ» και όχι «μάννα γιατί με γέννησες;» Υπάρχει ήδη αυτό.

Αλλά επειδή πραγματικά τα ΜΜΕ παρουσιάζουν ένα πρότυπο,

έχουν μεγάλη δύναμη να παρουσιάζουν πρότυπα όχι μόνο σ' εμάς τους μεγαλύτερους που στο τέλος-τέλος έχουμε ήδη αναπτύξει μέσα από την πορεία της ζωής και την εμπειρία μας μια πορεία στον δρόμο της ζωής, αλλά προπαντός προς τους νέους. Πρέπει λοιπόν να αισθανθούν την ευθύνη τους.

Το συμπέρασμα είναι, άρα, ότι πρέπει τα ΜΜΕ να εμφανίσουν την αληθινά σημαντική πραγματικότητα.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Δυο τοποθετήσεις.

Σ. ΒΑΛΟΥΚΟΣ: Θα προσπαθήσω ν' απαντήσω σύντομα στις τρεις ερωτήσεις οι οποίες έγιναν.

Βέβαια ο κινηματογράφος πάνω απ' όλα είναι αφήγηση. Αν, λοιπόν, αναρωτιόμαστε γιατί ο κινηματογράφος δεν περιλαμβάνει στις ιστορίες του τόσο δυναμικούς τύπους γυναικών, θα πρέπει να ξεκινήσουμε από την αρχή της αφήγησης. Στην ελληνική μυθολογία λ.χ. υπάρχουν ιστορίες αντίστοιχες. Θα έλεγα όχι.

Ας πάμε στα παραμύθια και κυρίως στα μεσαιωνικά παραμύθια, που είναι αυτά με τα οποία μεγαλώνουν τα παιδιά μας και είναι αυτά με τα οποία δημιουργούν τα πρότυπα. Δείτε πόσο συντηρητικό είναι το παραμύθι. Ο Προπ στο βιβλίο του «Μορφολογία του παραμυθιού» αποδεικνύει επιστημονικά, δηλαδή με τεκμηριωμένα συμπεράσματα, ότι όλες οι δράσεις του παραμυθιού έχουν πάντοτε ως αφετηρία τον άντρα και την απελευθέρωση μιας γυναίκας, μιας βασιλοπούλας..

Αυτό το πράγμα έχει περάσει βεβαίως σε όλες τις αφηγηματικές μορφές, πολύ δε περισσότερο στον κινηματογράφο. Όχι, στον κινηματογράφο δεν μπορώ να πω ότι υπάρχει μια ταινία, στην οποία η γυναίκα να παρουσιάζεται έτσι όπως θα περίμενε κανείς ότι θα έπρεπε να παρουσιαστεί. Η πιο δυναμική ελληνική ταινία είναι αναμφίβολα η «Στέλλα».

Η «Στέλλα» δεν είναι βέβαια ακριβώς μια δημιουργός, είναι όμως οπωσδήποτε μια γυναίκα που δημιουργεί τη ζωή της, που αποφασίζει αυτή για το αν θα παντρευτεί, για το ποιον θα ερωτευθεί, για τον τρόπο με τον οποίο θα ερωτευθεί. Νομίζω, δηλαδή, πως πραγματικά η «Στέλλα» είναι η χαρακτηριστικότερη ηρωίδα του ελληνικού κινηματογράφου.

Θα ήθελα όμως μέσα σε όλα αυτά να πω ότι ένα εξαιρετικά λαμπρό παράδειγμα μας έρχεται από το αρχαίο θέατρο, κυρίως από τα έργα του Ευριπίδη.

Ενώ δηλαδή δεν μπορούμε να βρούμε σε όλες τις μορφές της αφήγησης, της σύγχρονης αφήγησης πραγματικά αρχαιοτυπικές μορφές γυναίκας, θα τις βρούμε σχεδόν όλες συγκεντρωμένες στο έργο του Ευριπίδη. Πολύ δε περισσότερο αν αναλογιστούμε ότι έχουν χαθεί και πάρα πολλά έργα του Ευριπίδη και άρα σίγουρα εκεί πέρα θα υπήρχαν και εξίσου όμορφες γυναικείες αρχετυπικές φιγούρες.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ευχαριστούμε. Μπορείτε να τοποθετηθείτε κα Τσελεμέγκου.

Ν. ΖΗΚΑ-ΤΣΕΛΕΜΕΓΚΟΥ: Ήθελα να επισημάνω ότι το αμερικανικό star system μας επεφύλαξε τα τελευταία χρόνια μια πολύ ευχάριστη έκπληξη: Την Κουίν Λατίφα. Είναι μαύρη, είναι ιδιαίτερα ευτραφής κι όμως πρωταγωνιστεί σε ταινίες του Χόλυγουντ.

Στο έργο της «Η σωφερίνα» είναι μια καθημερινή γυναίκα οδηγός ταξί μέσα στη Νέα Υόρκη. Στο δεύτερο έργο της, το “Beauty shop” είναι μια κομμώτρια, μητέρα, χήρα και αγωνίζεται να συντηρήσει το κομμωτήριό της. Στο τρίτο έργο, “Last holiday” είναι μια απλή πωλήτρια ενός καταστήματος. Κι όμως και τα τρία αυτά έργα είχαν εισπρακτική επιτυχία. Να ένα καινούργιο πρότυπο.

Επίσης, σε μια άλλη ταινία του αμερικανικού κινηματογράφου, η Χίλαρι Νταφ, μια νεαρή έφηβος ηθοποιός είπε στον καλό της στο πρώτο ραντεβού «δεν μου αρέσει η light coca cola, προτιμώ το χάμπουργκερ». Ευχαριστώ.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Άλλες ερωτήσεις υπάρχουν;

ΣΥΝΕΔΡΟΣ: Ο κ. Συριόπουλος την ώρα που μιλούσε είπε: «Ο πολίτης και η γυναίκα». Τον διαχωρισμό αυτόν τον οποίο κάνατε, τι εννοούσατε; Δηλαδή η γυναίκα δεν είναι «ο πολίτης»;

Γ. ΣΥΡΙΟΠΟΥΛΟΣ: Ήταν επεξήγηση, είναι «και η γυναίκα».

ΣΥΝΕΔΡΟΣ: Μια αναφορά στο θέμα στο οποίο πράγματι υπάρχει πρόβλημα. Στο θέμα της γλωσσολογίας, σ' αυτό που λέμε σεξιστική γλώσσα, σεξιστικό λόγο ή κοινωνικό. Δηλαδή, το κοινωνικό φύλο πλέον διαμορφώνεται μέσα στην κοινωνία.

Υπάρχει πράγματι γυναικείο διάβασμα, ανδρικό διάβασμα και υπάρχει πολύ μεγάλο πρόβλημα στις έρευνες, ότι οι νέοι πλέον και τα νέα παιδιά και οι γυναίκες δεν διαβάζουν εφημερίδες, από έρευνες οι οποίες έχουν γίνει.

Και κυρίως οι νέοι, εκτός αν διαβάζουν αθλητικά. Υπάρχει το άλλο θέμα με τα media, το internet, τα facebook, τα chat rooms, την ειδική πραγματικότητα, το safe internet με την πορνογραφία, και τα διάφορα τα οποία είναι ένα άλλο θέμα προς ανάπτυξη και βέβαια το θέμα του πολίτη Right, το οποίο είναι μιας αγγλοσαξονικής μορφής λόγου, πώς μπορεί να έρθει στην ελληνική κοινωνία.

Βέβαια, υπάρχει και το άλλο μοντέλο, πάω στο τρίτο μέρος, το «Sex and the City», ήταν σήριαλ και έγινε και κινηματογραφική ταινία του αμερικάνικου μοντέλου ανάπτυξης, το οποίο πράγματι δείχνει μια άλλη μορφή της γυναικείας παρουσίας στα media. Βέβαια, σύμφωνα και με τον Ουμπέρτο Έκο, «Τα media και το μέσον», κι άλλων επιστημόνων, αναφέρονται στον μέσο όρο και καλώς ή κακώς κάτω απ' τον μέσο όρο.

Και βέβαια το τέταρτο θέμα, η εκπαίδευση και η παιδεία σε όλα τα επίπεδα, είναι πάρα πολύ βασικό και για την αναγνώριση των γυναικών από μικρότερες ηλικίες κι από την οικογένεια βέβαια για ν' αλλάξουν την κουλτούρα, τον πολιτισμό και τη στάση στην κοινωνία και ουσιαστικά να καταλάβουν την ταυτότητά τους, αν είναι γυναίκες, άντρες, αγόρια κτλ. και τα υπόλοιπα φύλα.

Και φυσικά το θέμα της κοινωνικής προσαρμογής και των θεσμοθετημένων οργάνων είναι ένα θέμα που πρέπει οι πολιτικοί να το δημιουργούν καλύτερα. Ευχαριστώ.

Γ. ΣΥΡΙΟΠΟΥΛΟΣ: Θέλω ν' απαντήσω στο σκεπτικό σας. Κατ' αρχήν δεν ισχύει η άποψη που έχετε ή που μας διατυπώνετε, ότι οι γυναίκες δεν διαβάζουν πολύ, δεν βλέπουν τηλεόραση και άλλα «δεν».

ΣΥΝΕΔΡΟΣ: Δεν είπα ότι δεν βλέπουν τηλεόραση κατά κόρον οι γυναίκες. Από έρευνες ευρωπαϊκών και αμερικάνικων πανεπιστημίων κι απ' αυτά που έχουμε διαβάσει σε όλα τα βιβλία και στην βιβλιογραφία μας και από έρευνες που έχουν γίνει και στα σχολεία, είπα ότι οι νέοι δεν διαβάζουν εφημερίδες.

Κατά κόρον οι γυναίκες βλέπουν τηλεόραση. Οι γυναίκες κυρίως που μένουν στο σπίτι όχι μόνο βλέπουν τηλεόραση, αλλά κυριεύονται από τα μοντέλα και μάλιστα έχουν και πολλά άλλα ψυχολογικά προβλήματα. Αυτά προκύπτουν από έρευνες, δεν είναι δικές μου απόψεις και υπάρχει αντίστοιχη βιβλιογραφία.

Γ. ΣΥΡΙΟΠΟΥΛΟΣ: Με έρευνες λοιπόν θα σας απαντήσω κι εγώ, τις οποίες έχω ιδιαίτερως πρόσφατες, των τελευταίων δύο 24ωρων. Σας λέω ότι οι γυναίκες ανά τον κόσμο είναι οι μεγαλύτερες καταναλώτριες εντύπου Τύπου αλλά και όλης της μορφής του Τύπου, είναι αυτές που καταβροχθίζουν τον Τύπο, είναι αυτές που μεταφέρουν γνώση και στους άντρες τους οι οποίοι τις περισσότερες φορές λόγω της φύσης της δουλειάς τους δεν έχουν την δυνατότητα να διαβάσουν να ενημερωθούν, η γυναίκα είναι αυτή που λέει στον άντρα όταν γυρίζει σπίτι «τό 'μαθες αυτό, άκουσες εκείνο, είδες τι λένε για τον Συριόπουλο;»

Η γυναίκα ενημερώνεται περισσότερο. Είναι αυταπόδεικτα η μεγαλύτερη καταναλώτρια, αγαπητή κυρία, από τούτο και μόνο. Κοιτάξτε, εγώ δεν βλέπω καμία διαφορά ανάμεσα στον άντρα και στη γυναίκα. Εσείς μου λέτε τώρα ότι υπάρχει μια φυλετική διάκριση ανάμεσα στους αναγνώστες. Τότε να ψάχνουμε να βρούμε την φυλετική διάκριση παντού, γυναικείου γούστου, γυναικείου Τύπου, γυναικείας εργασίας. Μα δεν υπάρχει τέτοιο θέμα.

Το ζητούμενο είναι ν' αντιληφθούμε την ισοτιμία ως δεδομένο, όχι μόνο θεσμικό αλλά και πολιτισμικό και ν' αντιληφθούμε ότι άντρες και γυναίκες συνυπάρχουν σε μια μορφή αλληλεξάρτησης. Αυτή την αλληλεξάρτηση την αποδεχόμαστε με τους μετανάστες. Την αποδεχόμαστε με άλλους πολιτισμούς, την αποδεχόμαστε με άλλες θρησκείες, την αποδεχόμαστε παντού. Θα δημιουργήσουμε μπαριέρες

μεταξύ μας στο αναγνωστικό κοινό:

Σας λέω όμως ότι οι γυναίκες, ως αγοράστριες, είναι το μεγαλύτερο κοινό διεθνώς, άρα διαβάζουν κιόλας - υποθέτω - δεν το αγοράζουν μόνο.

Μόνο στα ελληνικά περίπτερα θα δείτε ότι, εκτός από τα γυναικεία περιοδικά, που οι τίτλοι τους είναι πολύ περισσότεροι από τον ανδρικό - αν θέλετε - υπόλοιπο Τύπο, μεγάλο μέρος του χώρου τους, το 30%, το 50% τις περισσότερες φορές απευθύνεται σε γυναίκες, διότι αυτές διαχειρίζονται την κατανάλωση. Με εξαίρεση την πολιτική, για την οποία δεν ενδιαφέρονται, και όχι τα αθλητικά, γιατί σ' αθλητικά οι γυναίκες έχουν κατακτήσει πολύ μεγάλη μερίδα πρωταγωνιστών.

Τα δώρα των εφημερίδων είναι δώρα που απευθύνονται σε γυναίκες. Αυτό δεν συμβαίνει στην Ελλάδα μόνο, συμβαίνει παντού. Οι γυναίκες έχουν πρωτοκαθεδρία στην ενημέρωση.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ευχαριστούμε και τον κ. Συριόπουλο. Κλείνουμε εδώ, νομίζω ήταν μια πάρα πολύ ενδιαφέρουσα ημερίδα, που δυστυχώς θα μπορούσε να συνέδριο, αφού είναι τεράστιο το θέμα «Γυναίκα και ΜΜΕ». Τα θέματα της ισότητας, της ανάπτυξης και των ευκαιριών θα μπορούσαν να είναι Συνέδριο.

Κάποια στιγμή ίσως η Γενική Γραμματέας της Ισότητας θα μπορούσε να το σκεφθεί αυτό, να γίνει κάτι πιο μεγάλο, ίσως του χρόνου όπου θα είναι διήμερο ή τριήμερο πιθανόν, όχι για να μπουν καλύτεροι προβληματισμοί, αλλά δυστυχώς διότι το θέμα υπάρχει και θα έχουμε ψωμί να φάμε.

Ευχαριστώ πολύ.

ΛΗΞΗ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

